

מתחברות

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

מצורפים העלונים:

- נהורא תהיא עמ' י"ג
- איך לעדיק עמ' י"א
- עמ' ט"ז
- עמ' ט"ו
- מכתלי בית ההוראה עמ' כ"ז
- עמ' כ"ג



גליון ר"צ
פרשת בהעלותך
תשפ"ו

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות
נפלאות על פרשת השבוע

חדש בהיכל <<<

סט מאור ושמש המפואר (ב' כר')

מאור ושמש להרה"ק רבי קלונימוס קלמן הלוי זיע"א, במהדורה חדשה מוגהת ע"פ דפו"י עם תיקונים רבים, בעריכה חדשה בכתב רש"י ובחלוקה לקטעים, עם סימני פיסוק, רבבות מראי מקומות, עם כותרות משנה לכל קטע, מפתחות המקורות ומפתחות עניינים.



דגל מחנה אפרים המפואר

דגל מחנה אפרים להרה"ק רבי משה חיים אפרים מסדילקוב זיע"א, במהדורה חדשה מוגהת ע"פ דפו"י עם תיקונים רבים, בעריכה חדשה בכתב רש"י ובחלוקה לקטעים, עם סימני פיסוק, רבבות מראי מקומות, עם כותרות משנה לכל קטע, מפתחות המקורות ומפתחות עניינים.



פרי הארץ המפואר

ספר 'פרי הארץ' על התורה מאת הרה"ק רבי מנחם מנדל מויטעפסק זיע"א. במהדורה חדשה מוגהת ע"פ דפו"י עם תיקונים רבים, בעריכה חדשה בכתב רש"י ובחלוקה לקטעים, עם סימני פיסוק, רבבות מראי מקומות, עם כותרות משנה לכל קטע, מפתחות המקורות ומפתחות עניינים.



מדוע היה צריך אהרן הכהן לראותה ולטמאה?

אל נא תהי פמת וגו' (יב, יב). פירש"י אם אינך רופאה בתפלה מי מסגירה ומי מטהרה אני אי אפשר לראותה שאני קרוב ואין קרוב רואה את הנגעים, וכהן אחר אין בעולם. לכאורה, אם אין אמירת כהן, אין טומאה כלל. מכאן עולה השאלה, מדוע היה צריך אהרן הכהן לראותה ולטמאה? הרי אם אהרן לא יקבע טומאה, היא לא תהיה טמאה ואין צורך בהסגרה, שהרי טומאת וטהרת המצורע תלויות בפעולת הכהן בלבד.

אולם, נראה שאף על פי שבהיעדר כהן אינה טמאה, מכל מקום אין לה רפואה. רק אם הכהן רואה את הנגע ומסגירה, ייתכן שתהא לה רפואה לאחר שנעשה בה דין מצורע ושהבא אל ה'. אך אם כהן לא יראה אותה, אף על פי שלא תהא טמאה, היא תישאר בצרעתה ולא תתרפא ותיטהר. וזה שאמר משה: "מי מסגירה ומי מטהרה", שתכלית ההסגרה היא כדי שאחר כך תהא טהרה ותתרפא.

בזה מובן היטב מדוע התפלל משה "א-ל נא רפא נא לה". והלא, כיון שנעשית מצורעת, אף אם תתרפא, עדיין נדרשת ראיית כהן לטהרה. לפי ההסבר הנ"ל, הדברים מובנים: אם הכהן לא ראה אותה כלל והיא נתרפאה, הרי שלא נטמאה מעולם, וממילא אין צורך בראיית כהן לטהרה, ומאחר שנתרפאה - היא טהורה.

(להורות נהו-בפרשתנו)

ומי יתן - אם כל עם ה' נביאים - כי יתן ה'

ומי יתן כל עם ה' נביאים - כי יתן ה' וגו' (יא, כט).

בין גברא לגברא בקריאת התורה פרשת בהעלותך אמר רבינו [בעל המקור ברוך מסערת ויזניץ] ז"ע לבחורי הישיבה שעמדו סביבו, את המובא בשם אחד מגדולי ישראל לפרש בדרך צחות על הפסוק "ומי יתן - כל עם ה' נביאים" כי הציבור כלול מרבנים ותלמידי חכמים שעוסקים במלאכת שמים, ועמך בית ישראל הם התומכים ונותנים להם שיוכלו להתקיים, אבל אם כולם יהיו נביאים רבנים המנהיגים את העם אזי "מי יתן" להם שיוכלו להתקיים.

העיר אחד הבחורים הרי הפסוק ממשיך: "כי יתן השם".

נהנה מאד רבינו ז"ע מהברכתו...
(נעים הברכה - עמ' מא)

חנכת המנורה

בהעלתך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות (ח, ב).

ציווי המנורה נאמר כבר בפרשת תרומה, ודיני השמן נאמרו בפרשת תצוה, ושוב נשנה בפרשת אמור. והנה כאן שוב נאמרה מצות

בעל האהבת ישראל לרבי מסאטמר: מדוע יש צדיקים ש"אינם צריכים לשיר" יעבד

זאת אשר ללויים מן חמש ועשרים שנה ומעלה יבוא לצבא צבא... ומן חמשים שנה ישוב מצבא העבדה ולא יעבד עוד ושרת את אחיו באהל מועד לשמור משמרת ועבדה לא יעבד (ח, כד-כ).

כאשר שהו יחד בעיירות המרפא, הזמין הרה"ק "אהבת ישראל" מויזניץ זצ"ל את רבינו [הרה"ק רבי יואל מסאטמר] זצ"ל לקידושא רבא בשבת לאחר התפילה. ידוע שהרה"ק מויזניץ האריך בזמירות, בעוד שהרבי מסאטמר, כמנהג אבותיו, קיצר בהם ולא היו מנגנים רק חרוזים אחדים.

כשראה הרה"ק מויזניץ שהרבי מסאטמר אינו מורגל בכך, פנה אליו ואמר: "אצל שבת לוי נאמר 'זאת אשר ללויים מן חמש ועשרים שנה ומעלה יבוא לצבא צבא... ומן חמשים שנה ישוב מצבא העבדה ולא יעבד עוד ושרת את אחיו'. תמוה הדבר, שכן השיר היה מעיקרי עבודת הלויים, ובו עוררו לתשובה את לב בני ישראל. מדוע, אם כן, יוגבל הלוי בשנים ולא ימשיך לעורר את אחיו לעבודת ה'?"

אולם הכוונה היא שעד גיל חמישים, הלוי נדרש לשיר ולפעול כדי לעורר את לב בני ישראל לתשובה. אך מן חמישים שנה, הוא כבר לא היה זקוק לכך, מאחר שהגיע למדרגה כה גבוהה שנוכחותו בלבד הכניסה הרהורי תשובה בלב אחיו. בשל שלמות המוחלטת, הצדיק השאיר רושם עמוק בלב כל אדם ללא צורך בפעולה נוספת. בכך בלבד "ושירת את אחיו", ו"עבודה לא יעבוד עוד".

סיים הרה"ק בעל האהבת ישראל מויזניץ בלשון זו: "מיר ברויכן נאך צו זינגען, איר ברויכט שוין נישט צו זינגען" (=אנו עדיין צריכים לשירה ולזמרה שאחרים יתעוררו, מה שאין כן אתם כבר אינכם צריכים לה) עכ"ל.
(תורות ועבודות מבית רבותינו - עמ' שו)

רפואת ה' היא נצחית - רפואה ע"י צדיק כל זמן שהוא בחיים

ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה (יב, יג).

שמעתי ממורי [בעל האמרי יוסף] מספינקא זל"ה לפרש הפסוק ויאמר משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה, ופירש"י השיבני אם אתה מרפא אותה אם לא.

וביאר ז"ל כי החילוק בין רפואת הקב"ה בעצמו לרפואה שבא ע"י הצדיק על דרך (איוב כב, כח) ותגור אמר ויקם, כי רפואת השי"ת הוא נצחית, משא"כ הצדיק יש לו כח רק כל זמן שהוא בחיים, וסיפר שראה מעשה בזה ממורו הקדוש מזידיטשוב זל"ה.

(יגל יעקב - פר' תולדות)

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה: → השבוע בגליון: ← **אקטואלי:**

האור החיים הק':
מה' מצעדי גבר - סוד מסעותיו וטלטוליו של האדם | עמ' ב'

החתימה שהולידה גאון - כוחן של מילת ידוד בסוף המבחן | עמ' ג'

פניני אביר יעקב | עמ' ה'

האם כלי לא טבול הוא מוקצה בשבת? | עמ' ט'

הדלקת נרות המנורה, הלא דבר הוא.

הן אמנם, כבר כתב רש"י כאן טעם במה שנסמך ענין המנורה לחנוכת הנשיאים, משום שבראות אהרן שלא היה לו חלק בקרבנותיהם חלשה דעתו, על כן אמר לו הקדוש ברוך הוא כי 'שלך גדולה משלהן', שהוא המדליק ומטיב את הנרות.

אך עדיין קשה, וכי משום שנצרך לומר דברי פיוס לאהרן הכהן, הוצרכה התורה הקדושה לחזור על כל פרשת הדלקת המנורה עם כל פרטיה ודקדוקיה.

אך הנה, באמת נתחדש כאן בפרשת בהעלותך פרט גדול ונכבד שלא שמענוה עד עתה, והוא מן הפסוק (להלן ת. ד.) 'וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּזְבֵּחַ מִקְשֵׁה זָהָב', אשר מן תיבת 'זה' דרשו חז"ל (הובאו דבריהם ברש"י על אתר) כי נתקשה משה רבינו בעשייתה, עד שהראהו הקדוש ברוך הוא באצבע כיצד נעשית. וטעם הדבר, כי המנורה של מטה מכוונת כנגד המנורה של מעלה, ומי יודע עד היכן הדברים מגיעים.

ועוד אמרו (מדרש תנחומא פרשת בהעלותך, ג.) כי אמר הקדוש ברוך הוא למשה, "טול זהב והשליכהו לאש והוציאהו והיא נעשית מעצמה". ובמקום אחר (במדבר רבה טו, ט.) אמרו חז"ל כי מנורה של אש נראתה לו למשה רבינו מן השמים. ומעתה יש לומר, הרי אנו עומדים לאחר חנוכת הנשיאים, ונמצא שבימים אלו נחנכה גם המנורה בהדלקתה. ודווקא בשעה שבאים לחנוך את המנורה, נאמר לו לאהרן הכהן כי 'שלך גדולה משלהם', להודיעו מעלת המנורה, אשר משה רבינו נתקשה בעשייתה. (עיניים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

דבר האמונה:

מחסור וכל צרכיהם נתנים להם מיד ה' הרחבה והמלאה. וכלשון הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ ע"ה (זרע קודש ד"ה והאספסוף): שהערב רב התאוו ולא ישראל, כי איך שייך תאוה בבעל אמונה, כיון שבכל דבר שחסר לו אומר מסתמא איני צריך לזה, דאם לא כן, הלא אני אומר ומברך לו יתברך שמו 'העושה לי כל צרכי', ואם היה צריך לי הדבר בודאי היה לי.

אמונה תמימה כמו פתי

וזה יסוד הבטחון להאמין בלב שלם כי כל מה שיש לי וכן מה שאין, הכל מכתב מלמעלה והכל לטובתי, ואף אם נראה כי חסר הוא משהו יש לו להאמין בפשיטות כי ה' יתברך 'עשה כל צרכי' ואינו חסר דבר. ובוזה השתבח הבעל שם טוב הקדוש ע"ה ואמר קדם השתלכותו, מניח אני כל חכמתי ותבונתי כדי להאמין בה' באמונה פשוטה ותמימה. ואפילו שכתוב (משלי יד טו) 'פְּתֵי יְאִמִּין לְכָל דְבָר', מכל מקום איני חושש להיות פתי, שכן כתוב (תהלים קטז ו) 'שִׁמְרֵם פְּתָאִים ה'.' ומן השמים בודאי ישמרו על הבוטח על ה' ומשליך כל יתבו עליו, שלא יכשל מחמת אמונתו.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא - אמונה וביטחון)

הבוטח בה' אינו חסר מאומה - ועל זה מברכים 'שעשה לי כל צרכי'

המאמין בה' יתברך ובוטח בו אינו מתלונן על שום דבר בעולם, באשר תמיד הוא משנן לעצמו 'הִיפְלֵא מֵה' דְבָר' (בראשית יח, יד), 'הִינֵד ה' תִּקְצֹר' (במדבר יא, כג), ודומה בעיניו שיש לו כל צרכו בלי שום מחסור, ככתוב (תהלים לד יא) 'וְדַרְשֵׁי ה' לֹא יִחְסְרוּ כֹל טוֹב'. גם אם הוא כן מרגיש בחיסרון מסוים הרי שהוא נותן אל לבו שבודאי כך היא טובתו, כי אם באמת היה נצרך לאותו ענין בודאי לא היה הקדוש ברוך הוא מונע זאת ממנו, שכן 'אִין מְעַצֹּר לַה' הַוְשִׁיעַ בְּרַב אוּ בְמִעוֹט' (שמואל א' יד ו).

ועל כך מברך כל אחד מישראל בכל בקר 'שִׁעֲשֵׂה לִי כָל צְרָפִי', ובודאי אין זו ברכה לבטלה, ואכן הקדוש ברוך הוא עושה כל צרכי האדם, ואם חסר לו דבר מה, הרי זה סימן שאינו נצרך לו ואין זה בכלל מחסורו שהרי 'אִין מְחֹסֵר לְיִרְאִיו' (תהלים לד ו).

זהו שמצינו בפרשת המתאוננים (במדבר יא ד) 'וְהָאֲסַפְסָף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאָוּ תְּאֹהֻהוּ, הָאֲסַפְסוּף הֵם הָעֵרֵב רַב שֶׁהִתְלֹנְנוּ עַל ה' יִתְבָּרַךְ, אֲבֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַכְּשֵׁרִים לֹא הָיוּ לָהֶם שׁוּם טַעֲנוֹת עַל הַנְּהַגְתָּ ה' בְּעוֹלָמוֹ וּבִטְוָחֵם הָיוּ שְׂאִין לָהֶם שׁוּם

וארט מהאור החיים הק'

מה' מצעדי גבר - סוד מסעותיו וטלטוליו של האדם

"מה' מצעדי גבר" - כל מסעותיו וטלטוליו של האדם בעולמו, מונהגים המה בהשגחה פרטית ומדוקדקת, כאשר מן השמים מכוונים את צעדיו ומורים לו את הדרך אשר ילך בה. וביאר בזה מרן הבעש"ט הק' זי"ע (ראה מאור עינים סוף פ"ר ויקהל, ועוד) את הכתוב (תהלים לו, כג) "מֵה' מִצְעָדֵי גֶבֶר כּוֹנְנֵן וְדָרְכּוֹ יִחְפֹּץ", דהנה כאשר עלה ברצונו יתברך שיגיע האדם למקום פלוני, אזי "ודרכו יחפץ" - נותן הקב"ה בלבו חפץ וחשק לשום פעמיו לאותו מקום, עכ"ד.

ולאור הדברים מובן היטב - אומר הרה"ק רבי אהרליה ראטה זצ"ל בעל ה'שומר אמונים' - מדוע ישנם אנשים שבוער בקרבם חשק ורצון עז להרבות בנסיעות, ולעומתם ישנם כאלו אשר חפצם הוא דייקא להיפך, להיות מיושבי אוהל ולקיים בעצמם 'אשרי יושבי ביתך'. והטעם בזה

עד בקר וגו', מבאר האור החיים הק', שפעמים התעכבו בני ישראל במקום אחד ימים רבים, ופעמים שלא שהו שם אלא מערב עד בוקר ומיד נסעו לדרכם.

ומבאר זאת עפ"י מאמר אנשי אמת (ע"ה ש"ב פ"א), שטעם הליכת ישראל במדבר היתה כדי לברר את ניצוצי הקדושה השבויים ביד שוכן מדבר ציה. אשר על כן, ה' היודע תעלומות קצב ושיער לכל מקום ומקום כמה זמן יספיק לבירורו, אם מעט ואם הרבה, והיו מתעכבים שם אך ורק כפי הצורך הראוי לתיקון. וכן היו מקומות שהיה די בתיקונם כהרף עין, דרך הילוכם בלבד, ולא הוצרכו כלל לחנות שם, עכ"ד.

ואין לאדם לומר בנפשו, שדברים אלו אמורים אך ורק בדור דעה שניזונו מן המון, והם לבדם אלו שנדרשו לאותם תיקונים עליונים. שהרי כבר גילה לנו מרן הבעש"ט הק' זי"ע, שאף בזמנינו אנו, עבודת הקודש הזו ממשיכה, ובכל מסעותינו וטלטולינו מכוונים אנו משמים לעסוק בתיקון ניצוצות זה, כנ"ל.

מיוסד על הנ"ל, שהכל הולך אחר שורש נשמת האדם ולפי התיקון השייך לו. כי יש אשר כבר השלימו את בירור הניצוצין בגלגולים קודמים, ומן המעט אשר נותר להם לתקן עתה, אין הם צריכים להרבות בטלטול ונסיעות; ויש אשר מוכרחים דייקא ליסע הרבה, עכ"ד (שולחן הטהור מאמר אמונה ופרנסה פ"ג ענף ד) 'יעו"ש באריכות.

בסגנון חריף ונחרץ מצינו בזה בדברי הרה"ק רבי ישראל ממודיץ זי"ע: "האדם צריך להאמין שאין מקרה בעולם, ואפי' צעדי רגליו ספורים בהשגחה, ואפי' עשרת אלפים צעדיו. וכמו שאנו מברכין בכל יום 'המכין מצעדי גבר', ומי שאינו מאמין בזה ח"ו ברכתו לבטלה. וע"י שמאמין שהכל בהשגחה עליונה, ניצול ממרה שחורה ועגמת נפש", עכ"ד (דברי ישראל פ"ר בשלח).

ועל פי יסודות אלו יאירו דברי רבינו האור החיים הק' בפרשתנו. על הכתוב (במדבר ט, יח-כא) "עַל פִּי ה' יִסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגַבְהָאֲרִיךְ הֶעָנָן וְגו' יָמִים רַבִּים וְגו' וְלֹא יִסְעוּ וְגו' וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן יָמִים מְסָרִם וְגו' וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן מְעַרְב"

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:		ירושלים		בני ברק		ניו יורק		לונדון	
מסכת השבת	אימת השבת	מסכת השבת	אימת השבת	מסכת השבת	אימת השבת	מסכת השבת	אימת השבת	מסכת השבת	אימת השבת
19:03	20:20	19:18	20:23	20:53	21:09	21:31	20:50	22:16	22:26

מחברים
את הימים! מחתילים
הגהות רבות נבנית עוז אהרן - אור לישרים
שירות למילי האישי להצטרפות: newsletter.mechubarim@gmail.com

קו מענה הלכה
02-803-9999
או במייל: rav@abiryaakov.com
קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

מחברים
ניתן להשיג את הגיליון מדי שבוע בכל סיפרי "ספרי אור החיים"
העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזנון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצבים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | תפץ 7 חיים 8 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: הרן 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמב"ם 10 • נתניה: 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

ספרי אור החיים
מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

בהעלתך את הַנֶּרֶת:

הוא עמד מול ראש הישיבה הוותיק ולא הצליח לעצור את הבכי. "את כל חיי אני חייב לך,"

אמר האברך שמוגדר היום כאחד העילויים בכלל. עדות ראייה נדירה מפרוודור אולם שמחות בבני ברק, החושפת מה עובר
לב של תלמיד שמרגיש "סוג ב", ואיך כמה מילים חמות שנכתבו בשולי מבחן גרוע משנות גורל של דורות.

והצלחתי! או: 'אין הקב"ה מונה דפים אלא שעות!', או: 'לפום צערא אגרא!' - כולם מאמרים מעודדים, מלווים במחמאות כנות על השקעתי העצומה, שעדיין לא הניבה פירות...

באמצע התקופה הזו, סיפר משה כשעיניו ננעצות בנקודה רחוקה, 'קרא לי ראש הישיבה לשיחה, בה הסביר לי כי הוא באמת מעריך את מאמציי והשקעתי, וכיוון שאני משקיע כה רבות - אין לו ספק שאצליח לבסוף לקנות בקיאות מדהימה. כי ללימוד עיוני אני כנראה לא מוכשר, אבל עם השקעתי העצומה - בהכרח אגיע להישגים גדולים בבקיאות יוצאת דופן...

כשסיים לדבר אתי, גילה משה טפח נוסף, 'חשבתי שהוא מדמיין. אבל הוא דיבר אתי בכזו עוצמה ובכזה אופן, וגם נתלה בכל בדל ראייה להוכיח לי שאני באמת יכול להצליח. את כל חיי אני חייב לראש הישיבה' - אמר בהתרגשות ופרץ בככי מתייפח, 'הוא הציל אותי!'

משה עצר לרגע, וניגב את שטף דמעותיו, כדי להמשיך לספר דברים כהווייתם: 'כשעברתי לישיבה הגדולה, לקחתי עמי את הצעותיו המחכימות. לא עניין אותי מה יגידו עליי, התמקדתי במה שאני טוב בו, והתעודדתי כל העת מהמילים הרשומות בשולי המבחנים הכושלים שלי... בתוך שנים ספורות הפכתי לידען בכל חלקי הש"ס, ואני עובד במרץ לדעת את כולו בעל פה...'

'אתה מבין?' שאל משה ועיניו זולגות דמעות, 'אתה מבין מה הוא עשה? הרי הרגשתי לא מחובר, הרגשתי סוג ב'. ואז הוא הגיע וירד לרמת הכשרונות שלי, החמיא לי במה שאני טוב בו - בהשקעה ובבקיאות, והתאמץ והתמסר כדי שאתמקד בזה, כדי להוביל אותי להצלחתי האישית. הוא דחף אותי קדימה, הוא עודד אותי... לא עניין אותי מה יגידו על זה בישיבה, לא היה חשוב לו שלא אשתעמם ואעורר נזקים בישיבה - היה חשוב לו לעודד אותי, להוביל אותי להצלחה שלי, במה שאני טוב בו! היום, אני בן 25, וברוך השם לומד ומצליח. אבל כל ההצלחה שלי - הכל בזכותו! - סיים משה את דבריו הנרגשים, וחיפש לעצמו פינה להירגע...

המחנך שסיפר לנו את הסיפור הוסיף, כי כבר בשעת המפגש ראה את החיבור המיוחד שבין ראש הישיבה לתלמידו לשעבר. לא מדובר בשני אנשים שהיו תחת קורת גג אחת בשני תפקידים שונים לפני עשור, וסוגרים כעת מעגל בפגישה משותפת רוויית זכרונות. 'הלא ראיית בעיניי שראש הישיבה עדיין רואה אותו כבנו, ואין פלא כי אף התלמיד חש כי ראש הישיבה הוא אביו!'

מדהים עד כמה אחריות ומסירות לתלמיד, יכולות לשנות את חייו. מפעים לגלות, שכמה מילים מעודדות בזמן הנכון, כמה משפטים מחזקים בעת המתאימה - יכולים להפוך תלמיד נחשל ונכשל למוצלח וגאון. אבל העיקר - בלתי נתפס עד כמה המעקב האישי ותשומת הלב האיכפתית למצבו של התלמיד והעדפותיו הלימודיות - שינו את חייו ואת עתידו מן הקצה אל הקצה!

כך זה מול תלמידים, כך זה מול הבנים שלנו. לפעמים תשומת לב אישית ומבינה לצרכים האישיים, לתחושות הפנימיות, ליכולות ולקשיים של כל אחד - מחוללת מהפכות, יוצרת נפשות, בונה עתיד.

כל מה שצריך הוא להיות איכפתי ומסור, חם ואישי לכל תלמיד. להבין שאין תלמיד דומה לחברו, שאין שני ילדים שתכונותיהם משותפות וזהות לגמרי, ולהעניק לכל אחד את היחס החם והאיכפתי שהוא זקוק לו. זה כל הסיפור, זה סוד ההצלחה בחינוך הילדים והתלמידים!

(פניני פרשת השבוע)

היה זה ביום בהיר בשלהי חודש סיון תשס"א, בשעת ערב מוקדמת, בפרוודור המוביל לאולם שמחות קטן בבני ברק. אל האולם נכנס ראש ישיבה לא צעיר, אדם משכמו ומעלה, שכבר עברו מתחת ידיו דורות של תלמידים. הוא הלך בצניעות בצידי הפרוודור, שם את פעמיו לאולם השמחות.

לפתע, קפץ אברך צעיר מאחוריו, ונגע בעדינות בשולי חליפתו. 'ראש הישיבה!' - קרא האברך ברגש, 'האם ראש הישיבה זוכר אותי?'

ראש הישיבה הביט בו, התעמק בעיניו ובתווי פניו, וקפץ כמוצא יהלום יקר: 'בוודאי, איזו שאלה. מוישה יקירי!'

הם לחצו ידיים בידדות, וראש הישיבה אמר: 'אני רק רואה אותך, וגלגלי המוח לוקחים אותי לשנים צעירות, ולמחוזות נעימים... זה עשר שנים, נכון? סיימת אצלו בסוף שנת תשנ"א, הלכת ללמוד בישיבה פלונית. היית חברותא של בנימין, וישנת בחדר 14. נכון?' - הצטחק ראש הישיבה...

משה חיך במבוכה, עשור אחרי, וראש הישיבה זוכר הכל, לפרטי פרטים... מה שלומך רבי מוישה? מה מעשיך היום?'

משה הפך רציני לרגע, ואמר בהתרגשות: 'זו הזדמנות נפלאה בשבילי לפגוש את ראש הישיבה, לנסות להודות לו על כל המאמצים הלא פשוטים למעני... אני יכול לשמח את ראש הישיבה, ולספר שאחרי שהתקבלתי לישיבה המצויינת, ברוך השם עשיתי חיל בלימודי, התחנתי, ועכשיו יש לי בשורה טריה, ומאוד משמחת...'

'הבה נשמע!' - אמר ראש הישיבה, 'תמיד שימחת אותי...'

'ובכן', אמר משה, 'אני בטוח שהרב לא יאמין, אבל זו המציאות: לא מזמן התקבלתי לכולל מצטיין, אני לומד ומשנן שבעים דפי גמרא בחודש, וגם נבחן עליהם בהצלחה יתירה. הרב היה מאמין שממוצע הציונים שלי הוא מעל תשעים וחמשה?'

ראש הישיבה זינק נרגש כולו: 'בוודאי רבי משה' - אמר וכמעט צעק, 'אני זוכר היטב את השקעתך העצומה, זוכר היטב כמה התאמצת... אתה מעורר בי קנאת סופרים, אני נרגש לגלות שמה שהאמנתי בך מהרגע הראשון - קם והיה עוד הרבה יותר ממה שצפית...'

עיניו של משה הצטעפו בדמעות: 'נכון מאוד, זה הכל בזכות ראש הישיבה, רק בזכותכם. הרב זוכר את המבחנים עם המאמרים למטה? הרב זוכר את השיחות שהיו לנו? זה הכל בזכותכם, ראש הישיבה הציל את חיי!'

'לא להגזים!' - ביקש ראש הישיבה בענווה, 'אבל ברוך השם שהיה לי חלק, עלה והצלח! פעם היית גאון קטן, עתה עתידך מובטח להיות שר וגאון גדול בישראל, איחל בנדיבות, ולחץ את ידו של תלמידו בחום...'

בכל הפגישה הנרגשת, צפה מן הצד עד ראייה, מחנך חשוב שסיפר לנו את הסיפור המלא מכלי ראשון. הוא הבין שהפגישה המסעירה טעונה בחומר היסטורי מעניין, ופנה אל האברך בעדינות: 'נראה לי שיש כאן סיפור שאפשר ללמוד ממנו... אולי תואיל לשתף אותי בו?'

'זה סיפור שלא ייאמן', כחכם משה בגרונו במבוכה, 'אבל כנראה שחשוב לספרו אז אספר לך... אמר, ופתח צוהר למתחולל בלבו בעשור האחרון...'

'בהיותי תלמיד צעיר, נחשבתי לבעל כשרונות חלשים במיוחד. כשחבריי התבלטו בידיעותיהם ובהצלחותיהם, הייתי מביט בהם מהצד בקנאה, הן כל כך רציתי וניסיתי, אך פשוט לא הצלחתי...'

הוא נשם עמוקות, ניכר היה שפתיחת חדרי לבבו מכבידה על שטף דיבורו. אחרי הפסקה קלה המשך: 'הציונים שלי באותה תקופה, היו דלים ביותר. ממוצע של 'זמן' שלם - עמד על שלושים וחמישה אחוזים, כשרוב חבריי הגיעו לתשעים ומעלה... אינני יכול לתאר את הצער - הן ככל שהתאמצתי ויגעתי, פשוט לא הצלחתי...'

עיניו של משה החלו להתלחח. העלאת הזכרונות מעברו הכושל - ריגשה אותו ופצעה את לבו. 'בשלב מסויים, הבנתי כי ראש הישיבה עוקב אחרי השקעתי הרבה שאינה עולה יפה, והחליט שהוא לוקח אותי לטיפולו האישי. ואכן, מאותו שבוע ואילך החל ראש הישיבה לשוחח עמי, ואף טרח לעטר את מבחניי הכושלים במחמאות, ולחתום אחר כך בחתימת ידו...'

במשך התקופה הבאה - הוסיף בחיוך רפה, 'המבחנים הכושלים הפכו לזריקות אנרגיה... ראש הישיבה היה כותב: 'כל הכבוד על ההשקעה, עלה



הַיָּד הַתְּקַצֵּר:

האחים החליטו להדיר את אחותם הצעירה מהירושה והשאירו את בעלה האברך פגוע ומלא כעס. סיפורו המפעים של האברך ששמע לעצת גדול הדור, בלע את העלבון וזכה לישועה מן השמים וקיבל פי שלושה בדיק... הסכיתו ושמעו:

יום אחד אחרי תפילת שחרית, הרגיש האברך שהוא לא יכול להמשיך ככה - רגשותיו על סף פיצוץ. הוא נשא עיניו לשמים ואמר לעצמו: אני חייב לשאול רב! אני חייב הכוונה - לא מהלב הכואב, אלא מודעת תורה! בהתייעצות עם אשתו הם החליטו שהוא ייסע אל רב גדול אחד ממאורי הדור.

הוא נכנס לכולל של הרב. הייתה שם אווירה מחשמלת של לימוד תורה בשמחה. הענווה של הרב מילאה את חלל החדר. האברך הרגיש שהוא יכול לפתוח שם אפילו את הפצע הכי עמוק שלו... הוא סיפר לרב הכל, כל פרט, כל עלבון, כל תחושה של כעס. "הרגשתי, הרב, כאילו נעלם לי עולם שלם. המשפחה שכה אהבתי, הגיסים שכה סמכתי עליהם, והכסף! הרב, כסף שהיה מגיע לי ביושר! שש מאות אלף שקל. אני חי על לחם וחלב, בלי מותרות!" הרב הביט בעיניו ואמר לו משפט חזק וחד: "אתה לומד גמרא ופוסקים, אבל חסרה לך אמונה! הקדוש ברוך הוא רצה לפדות אותך מקושי גדול, ואתה צריך לשמוח במה שקרה. ואם אתה רוצה לעקור את השנאה מהלב, תעשה פעולה הפוכה לגמרי. תביא לאחים עוגה לשבת, ותברך אותם מעומק הנשמה." בום!

האברך נשאר קפוא. מה שהוא שמע היה ההיפך ממה שליבו רצה. אבל באותו רגע הוא ידע שהמבחן האמיתי שלו הוא היכולת לנצח את הכעס. הוא סיפר לאשתו את הדברים, ולמרות הכאב היא ניגשה למטבח והחלה לאפות עוגה לכל אח. ריח מתוק מילא את הבית, ואפילו החזיר להם קצת אוויר לנשימה.

ביום שישי בבוקר הלך האברך אל בית האח הבכור. הדלת נפתחה והוא עמד שם עם העוגה ביד. האח הביט בו כאילו הוא זר שנפל מהשמים, במבטים כבדים ומלאי חשד... מה הוא רוצה, חשב, אולי הוא בא לתבוע? אולי להציב אולטימטום? אבל הוא הניח את העוגה בחיך ואמר "שבת שלום", מעומק הלב.

הוא נשאר מבלבל, הוא לא ידע איך לפרש את זה, אבל משהו קטן זו בליבו. כך נהג האברך עם שאר האחים, ובשבועות שאחר כך האחים המשיכו לבחון אותו, לראות אם הוא באמת השתנה, אם הוא לא מסתיר כעס, אם אין לו תוכנית נסתרת. אבל ככל שעבר הזמן, הם ראו שהלב שלו נהיה רך, שהעיניים שלו נקיות, שהפנים שלו מאירות. אכן, כמעט לא נשאר בו שמץ מרירות, נמס כמו קרח בשמש.

אבל היצר עדיין עמד במריו, וכסף הרי יכול לעזור עיני חכמים, קל וחומר עיני אנשים מן השורה. האחים לא חשבו להשיב מה שהם צריכים, והוא חיזק עצמו: זה לא הם, זה רק ה'! וברחמי העצומים...

יום אחד, בשעת אחר הצהריים, בשקט של חורף כשהרחוב כמעט ריק - נשמעה נקישה על הדלת. האברך פתח וראה מולו קבלן בנייה גבוה, לבוש היטב, בידי קלסר מרשים, וכך הוא אומר: "אנחנו מבצעים פרויקט פינני בינוי, והגג רשום בטאבו על שמך". האברך לא ידע שהגג רשום על שמו... וגם לא ידע מה ערכו בשוק. "נו, ו...?"

"אני רוצה לקנות ממך את הגג". האברך חשב שהוא יציע אולי 20,000 או 30,000 שקל, מה הוא מבין בנדל"ן, אפילו להתקין מדרג בבית אין לו כסף, אז לבנות על גג? אברך שחי בצניעות ובצמצום. ובלי להניד עפעף הקבלן מציע לו: "בוא נסגור עכשיו - אני מציע לך מיליון ו-800 אלף שקל, והגג שלי". האברך כמעט איבד את הכרתו מרוב הלם. הוא הרגיש כאילו השמים נפערו מעליו ושופעים ברכה גדולה. הוא חתם על המסמכים והלב שלו דפק כמו תוף בריקוד שמח.

הוא נסע אל הרב הנ"ל לספר לו, והרב חיך ושמח: "ידעתי שהקדוש ברוך הוא לא נשאר חייב למי שמוותר בלב שלם". הוא בירך את האברך וידו רעדה מהתרגשות. ברגע הזה האברך הבין שכל מסלול הכאב וכל הפגיעה וכל הדמעות היו רק דרך ארוכה לישועה גדולה, ישועה שלא הייתה יכולה להגיע אלא דרך הניסיון הכי כואב והכי עמוק, שפתח את הדלת לשמחה שהוא לא הכיר מימיו.

והלב שלו - הלב הקטן-ענק הזה - התמלא באור של אמת, אור של שלום ואהבה וברכה שנשארת לעד. והרוח נכנסה והביאה איתה ריח חדש של פיוס. האברך הרים עיניים לשמים, ודמעה אחת זלגה מעיניו. הוא הבין סוף סוף שהקדוש ברוך הוא נתן לו ישועה גדולה יותר מכל ירושה שבעולם, והוא חזר הביתה בלב מלא תודה ואהבה. כי זה לא הגיסים, זה ה' - וה' טוב ומיטיב לכל! ותמיד!

סיפור זה סיפר הרה"ג רבי אסף נחום שליט"א, והוא מקנה לנו חיזוק גדול באמונה.

(הובא בגל' קבלת שבת מהספר החדש והנפלא 'מאה ושניים סיפורים' - חלק 5, מאת הרב צבי נקר)

בלב שכונה ותיקה ומלאה סיפורי חיים, עמד הבית של אבא. אבא היה שנים עמוד האש לפני המחנה, אדם ישר שפניו תמיד היו מאירות, למרות גופו התשוש מעבודה קשה. ארבעת ילדיו אהבו את השמחה והחיוניות שלו, כשהיה נכנס הביתה עם סל קניות ביד, והברכה היוצאת מפיו היתה כמו שמן זית שמבעיר נרות בליל שבת.

כשהיה יושב לקרוא תהילים ברוגע שלו, הרגישו כולם שיש שם לב מלא אמונה, בלי טיפת רוע או מחשבה זרה. השנים עברו והבית, שהיה פעם מלא קולות של ילדים, החל להתרוקן ברוך ה'. הילדים התחתנו ועברו לבתים משלהם, ואבא נשאר דבוק לבית, כאילו נשמתו קשורה לעץ עתיק שלא זו ממקומו, גם אם רוח מכה בו בעוצמה גדולה.

לפני כמה שנים נפטרה אמא. החלל שנפער בבית היה כמו קיר שנשבר באמצע. שלושת האחים והאחות ידעו שמעכשיו הכל יהיה שונה. אף אחד לא ניגש לדבר על העתיד או על הירושה או על הסדרים, כולם חששו לפתוח עניינים שהצטברו במשך שנים. אבל הזמן לא עומד מלכת, והגוף של אבא נחלש שנה אחרי שנה, עד שיום אחד בשקט מוחלט ובלי התראה ובלי מילה אחת מיותרת - הוא נפטר מהעולם, והשאיר אחריו שקט מעיק.

בליל פטירתו היו השמים אפורים והאוויר היה כבד כמו סלע גדול. לאחר האזכרה של החודש האחים נפגשו בבית ההורים זיכרוןם לברכה. הבית, שכל כך הרבה שנים היה מקום מפגש חמים, פתאום הפך לבית יתום ותלוש... הם התיישבו סביב שולחן העץ הישן, והתחילו לגלגל שיחות על סידורים, על ניירת, על חשבונות ועל כל מה שמלווה את הימים שאחרי פטירה. בהתחלה כולם דיברו ברגש, אבל מהר מאוד משהו אחר נכנס לאוויר... כאילו איזו קשיחות לא ברורה, כמו צל שחור שמתנגב בין המיילים, ופתאום האחים הגדולים מצאו נקודות שנראות להם הגיוניות, למה להם מגיע יותר, למה הם טיפלו יותר, למה הם היו קרובים יותר, למה הם השקיעו יותר, וכל זה נעטף במילים גבוהות ויפות.

נכון, צריך להיות הוגנים, אבל צריך לשמור על האמת, וצריך לעשות חשבון באמת... ולמרות הצוואה המפורשת שכולם יתחלקו שווה בשווה - החליטו להדיר את האחות והגיס מהירושה. כסף זה ניסיון גדול...

האחות, שהיתה הצעירה במשפחה, לא הייתה שם כשזה קרה. היא ישבה בביתה הצנוע כשהטלפון צלצל ואחד האחים קרא לה לבוא לשיחה. היא הגיעה בלב רך וצפיפיה, חשבה שמדברים על זיכרונות מאבא ועל ארגון הפרטים שאבא השאיר בצוואתו, אבל כשהיא נכנסה והתיישבה מולם - היא הבינה מהר מאוד שזה לא זה.

האחים דיברו איתה במין טון משונה, מתנצל מצד אחד וחד מצד שני, וסיפור שהם סיכמו ביניהם את כל ענייני הבית והרכוש, ושה יותר הגיוני ככה, ושיש כל מיני נסיבות, ושכלל המצב מורכב, ושהם לא רוצים לפתוח מלחמות, ושכלל היא מסודרת עם בעלה האברך וירא השמים. הם הוסיפו ואמרו שזה לא הזמן להתחיל סכסוכים - והיא היתה המומה.

כל המיילים פגעו בה כמו אבנים... היא ניסתה לענות אבל הם קטעו אותה בנימוס חונק, ואמרו שהכל כבר מסודר, ושהם מקווים שהיא תבין. היא יצאה מהבית של ההורים שלה, וכעת של האחים שלה - רועדת. ברכיה כשלו, והיא נעצרה רגע כדי לנשום עמוק. האוויר היה דחוס, והרחוב שקודם נראה רגיל הפך פתאום לזר לגמרי.

בדיק כשהיא נכנסה הביתה, בעלה האברך חזר מהכולל, התיק בידו, עיניו עייפות אבל מלאות סיפוק ושמחה. הוא ראה אותה עומדת בבית, כאילו האדמה נשמטה מתחת לרגליה. "מה קרה?" האישה ניסתה לדבר, אבל המילים לא יצאו, רק דמעות שטפו את פניה. לבסוף הצליחה לומר: "האחים החליטו ביניהם להדיח אותי מהירושה, כאילו אין לי חלק בבית של אבא... כאילו אין צוואה מעוגנת בהלכה, כאילו אני..." קולה נשבר.

האברך הרגיש כאילו דקרו אותו בלב. כל מה שהוא הכיר, כל הטוב של הגיסים, כל הזיכרונות היפים - הכל בשנייה הפך לאבק פורח. הוא התהלך הלון ושוב בחדר, כמו אריה כלוא. כעס שלא ידע איך להכיל החל לבעבע בו, וליבו המה. "אין לי מילה איתם", הוא אמר בקול שקט ועצור, "אין לי לב לראות אותם, אין לי כוח למחול".

הוא ניסה ללמוד באותו ערב, אבל דף הגמרא לא נקלט במוחו. הוא היה נסער. ומאותו יום בכל פעם שפתח את הגמרא, המיילים קפצו מול עיניו, חיפשו שקט ולא מצאו. שבועיים שלמים לא דיבר עם הגיסים, לא התקשר, לא ענה להם, לא התקרבו. הוא היה מלא ועם, אבל בפנים משהו אחר דפק דפיקה חלשה, שנשמעה כמו קול מהעבר, קול שאמר לו - אתה לא כזה! אתה לא אדם של שנאה! אתה בן תורה!

פנינים על הפרשה:

הגוף קרוץ מחומר והנשמה חלק אלוה ממעל

ויאמר משה לחבב בן רעואל המדיני חתן משה נסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' וגו'. ויאמר אליו לא אלך וגו' ויאמר אליו וגו' ויסעו מהר ה' וגו' (במדבר י כט-ל). אפשר לרמוז אלה הפסוקים על ענין הגוף והנשמה, דידוע כיון שהגוף מחמר קרוץ, לפיכך תאונו וחשקו להתדבק בהבלי העולם הזה ובתאוותיו, והנשמה כיון שהיא חלק אלוה ממעל, רצונה והפצה כי אם בתורה ובמעשים טובים, כי זהו עקר ביאתה. והנשמה מורה לגוף שיירדף אחר עצתה, ומודעת לו כיון שסוף אדם לקבר וימיו כצל עובר, אין לו לרדף אחר חיי שעה ולתנועע חיי עולם, וידוע שהנשמה פעלוניתה תלויה בגוף, שאם אין הגוף עוסק בתורה ובמעשים טובים, נשמה מנין לה:

הנשמה מבקשת מהגוף שישמע לדבריה ובכך ייטב גם לו

וזהו כונת הפסוקים: ויאמר משה הוא הנשמה, לחבב הוא הגוף שמחבב תורה ומעשים טובים. בן רעואל קרי בה' רע אל, דהגוף המחבב תורה ומעשים טובים נקרא רע לאל. המדיני, שעושה דין לעצמו. חתן משה, דהגוף הוא חתן הנשמה. נסעים אנחנו, כלומר העולם הזה שאנחנו בו, אין לנו שום זמן מגבל בו שנוכל לומר עדיו הימים ארכים ונחזור בתשובה, רק כל היום שמא הוא זמן מיתתנו (שבת קנז), וזהו שאמר נסעים אנחנו מהעולם הזה היום או למחר, אל המקום הוא עולם הבא אשר אמר ה' אתו אתן לכם. לכן לכה אתנו, רדף אחר עצתנו ולא תעסק כי אם במעשים טובים, ובהו והטבנו לה, דגם הגוף יש לו הנאה גדולה, שעל ידי מעשים טובים וזכה לקום בתחית המתים ותחזור לו הנשמה שהיתה בו וישיג השגה גדולה, וזהו והטבנו לה. ומה שאמר בלשון רבים לכה אתנו והטבנו לה, משום דיש באדם נפש רוח נשמה, ולפיכך אמר בלשון רבים. כי ה' דבר טוב על ישראל, רוצה לומר זה הטובה של עולם הבא ושל תחית המתים, לא עשאה הקדוש ברוך הוא כי אם לישראל לבדם ולא לאמות העולם (תוספתא סנהדרין פ"ג ה"ב), וכיון שכן, למה נגרע לבלתי קחת חלקנו בטובה ההיא שאין לה הפסק:

בתחילה הגוף מסרב ועומד בטבעו

ויאמר אליו לא אלך, בתחלה הגוף מסרב, כיון שטבעו הוא טבע העולם שהוא שרוי בו, לפיכך אמר לו לא אלך אחר עצתך ואתבטל מהנאות העולם הזה, וזהו כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך, דהיינו הגוף הולך אחר שרשו ומולדתו שהוא הנאות העולם הזה:

הנפש רוח ונשמה מבקשים שוב מהגוף

חוזרת הנשמה ואומרת לו אל נא תעזב אתנו, כי אנחנו שלשה תלויים בך, נפש רוח נשמה, כי אתה הוא הפועל, וזהו כי על כן ידעת חננו במדבר, דהיינו אתה יודע שעקר חנינו בך, בשביל שאתה הוא החי המדבר בעדנו ועוסק בתורה ובמעשים טובים, וזהו חננו במדבר, במדבר לשון דבור. וזהו שמסים היית לנו לעינים, דהיינו אתה הוא עינינו כיון שאתה הוא הפועל, ולפיכך אל נא תעזב אתנו:

והיה כי תלך עמנו, והיה לשון שמחה, כלומר שמחה גדולה תהיה לך אם תלך אחר עצתנו, והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו באותו עולם ובתחית המתים,

והטבנו לה, כי הטובה המגיעת לנו גם אתה תהנה ממנה: לבסוף הגוף שמע לנשמה

ושמע להם הגוף ורדף אחר עצתם, וכלם הסכימו בעצה טובה, וזהו שאמר אחר זה ויסעו מהר ה', ה' הוא יצר הרע שדומה להר, עכשו הסכים הגוף עם הנפש רוח נשמה, ונסעו ממנו ועשו תקון כמו שאמרו רבותינו וזכרונם לברכה (קידושין ל), ישלש אדם ימיו שלישי במקרא שלישי במשנה שלישי בתלמוד, וזהו דרך שלשת ימים, דהיינו תשלשו הימים כאמור. וארון ברית ה' הוא יצר הטוב, נסע לפנייהם מכת התקון שעשו דרך שלוש הימים, כדי לתור להם מנוחה:

השכינה שרויה כנגדו בעולם הזה ובעולם הבא וכיון שהגיע זמנם לפטר, השכינה הולכת עמם ומלזה אותם עד מקום מנוחתם, וזהו שאמר וענן ה', היא השכינה, עליהם יומם, דהיינו כשהלכו לעולם הבא הנקרא 'יום', בנסעם מן המחנה הוא עולם הזה, שהעוסקים בתורה אף העולם הזה נקרא להם 'מחנה שכינה', שהשכינה שרויה נגד העוסק בתורה, נמצא בשעת פטירתו נסע ממחנה שכינה למחנה שכינה, ולהכי קרי לה בנסעם מן המחנה:

(פיתוחי חותם פרשת בהעלותך)

שבירת התאוות ע"י ייחוד שם השי"ת

שויתיה ה' לנגדי תמיד, כי מימיני כל אמוט (תהלים טו ח). לכן צריך לשמר עצמו שמירה כראוי בכל עתיו היום והלילה. ובטול מחשבות התאוות הוא כשישים האדם תמיד ה' בין עיניו, כמו שנאמר (תהלים טו ח) 'שויתיה ה' לנגדי תמיד כי מימיני כל אמוט'. ואפשר דלזה כון (דוד) [שלמה] המלך עליו השלום שאמר (משלי יט כא) 'רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום', דהיינו 'רבות מחשבות התאוות בלב איש', מינים ממינים שונים, וכשידחה אחת תבוא האחרת, וכן על זה הדרך אין לדבר סוף, והתקון לזה הוא 'עצת ה' היא תקום', דהיינו יקים האדם העצה הטובה ד'שויתיה ה' לנגדי תמיד', וזה העצה היא שתקום לנגד כל מחשבות התאוות ומבטלת אותם:

'בכל לבבך' יטור מחשבותיו

נמצא דתאוות הלב רבות הם וחדירות הם, מה שאין כן במוסר נפשו או ממונו שאינו אלא דבר שהוא לפי שעה, ומשום הכי הקדימה התורה (דברים י ח) 'בכל לבבך' שהוא הדבר הקשה מכלם. ודקדק ואמר 'בכל לבבך' לכלל כל מיני מחשבות, שלא לפרט אדם שום מחשבה ויאמר זו אין בה חמר כל כך ולא יהיה לי שום ענש על מחשבת תאוה זו, דכל שיש בה שום ספק שמא ה' אינו רוצה בה ירחיק האדם עצמו ממנה, לפיכך אמרה התורה 'בכל לבבך' לרבות גם המחשבה שיש בה ספק. ולפיכך אמר כאן על בעלי תשובה בכל לב ידרשוהו, דהיינו שבתשובתם קבלו עליהם לקיים 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך' (שם), דמכניעים כל תאוות לבם, וזהו בכל לב ידרשוהו:

(מעגלי דקד אור אלף)

כח התפילה נלמד מקרבן פסח

ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח וגו' (במדבר טו). מלת ולא גימטריא 'ויהיו',

עצות וסגולות:

אכילה בקדושה (א') בעת הברכה מברר ניצוצות הקדושה שבמאכל

דידוע מה שכתב רבנו זל"ה (שער המצוות פרשת עקב) דהניצוצות נתפזרו בכל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, באדם ובבהמות וחיות ועופות וחטים ושעורים וכל מיני פרות וירקות, ואנו מלקטים ומקבצים אותם על ידי אכילה שאנו אוכלין ומקבצים.

(מחשוף הלבן, תחילת פרשת כי תבוא)

חשיבות האכילה לשם שמים

צריך שתדע כי האכילה דבר גדול, וסגולות הרבה יש בה כשתהיה בכונה, כמו שכתבנו. ואל יקל בעיניך בראותך האדם אוכל ככהמה, ותאמר מה שדך כונה וברור באכילה, אל תטעה בזה, כי על ידי אכילת הגוף מתקיימים הנפש רוח ונשמה, ודבר המקיים הנפש רוח ונשמה קדוש הוא. ותדע שכך הוא האמת, שהרי כשהייתם קדושים במדבר, מן השמים הוריד לכם המן שהוא קדוש, להורות דהדבר המקיים הנפש רוח ונשמה צריך שיהיה קדוש, ומשם תקיש לאכילה שאתה אוכל צריך שתהיה בקדושה.

(פיתוחי חותם פרשת עקב, ד"ה המאכילך)

אם אוכל כבהמה - מקלקל

ואם יהיה מאכלו כמאכל בהמה, לא דיו שאינו מתקן, אלא אדרבא מקלקל ומטמטם נפשו, ויש שגורם על ידי אכילתו שהוא כבהמה עד שמתעוררת בו נפש חוטאת ומסיעת אותו לחטא רחמנא לצלן.

(פיתוחי חותם פרשת עקב, ד"ה המאכילך מן)

דהיינו ששאלו על טמאים שהיו בזמן הקרבן, וגם שאלו על שצתידיים להיות אחר הקרבן מה תבוא בתפלתם כיון שהם טמאי מתים, וזהו שגורם במלת ולא 'ויהיו' כאמור, וכאלו אמר המקרא 'אשר היו טמאים ויהיו', דהיינו על שקדם הקרבן ועל שאחר הקרבן, שמחמת הטמאה שהם טמאי מתים לבם נוקפם שלא להקריב קרבן ולא להתפלל, וזהו ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, שאלו ואלו לבם נוקפם. ופרוש ביום ההוא, בני הגולה יתפרש, על דרך 'תננין שממה כל היום דנה' (איכה א יא), יומו של הקדוש ברוך הוא שהוא אלף שנה (כ"ח ח ב, וזהו ח"ב י"ב):

והנה פסח שאמרנו שהוא פה סח ורומז לתפלה, הנה מלת 'סח' במלוי סמ"ך ח"ת גימטריא 'היא התפלה' עם הכולל. וטענו טענה אלימתא ואמרו למה נגרע לבלתי הקריב קרבן ה' במעו, שהרי בקרבן הפסח בעצמו כשהקהל או רבן טמאים נעשה בטמאה ואין הטמאה דוחה אותו, אם כן הוא הדין הכא לענין בני הגולה שכלם טמאי מתים יהיו מתפללים ואין הטמאה דוחה את התפלה:

(מחשוף הלבן פרשת בהעלותך)

הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א: הדבר קרה כאשר חברו לספסל הלימודים פגע בו במילים עוקצניות שנוגות וחדות. וכך גולל לפניי את אשר אירע באותה שעה: 'היה לי מה להשיב לו, ואם הייתי משיב לו הייתי מציל את עצמי, אך אף על פי כן החלטתי לשתוק, ומאז נכנסה בי ברכה מן השמים שלא לדבר דיבורים מיותרים, אך כשאני מדבר - כולם מקבלים את דיבורי'.



ארכיון 'עוז והדר'

כולם אל דעתו ומילותיו הכריעו בכל ענין. פעם סיפר לי הלה את סוד הצלחת דיבורו, אשר התחיל בהיותו ילד. הדבר קרה כאשר חברו לספסל הלימודים פגע בו במילים עוקצניות שנוגות וחדות. וכך גולל לפניי את אשר אירע באותה שעה: 'היה לי מה להשיב לו, ואם הייתי משיב לו הייתי מציל את עצמי, אך אף על פי כן החלטתי לשתוק, ומאז נכנסה בי ברכה מן השמים שלא לדבר דיבורים מיותרים, אך כשאני מדבר - כולם מקבלים את דיבורי'.



בעינינו אנו רואים, שכאשר נוטלים חלק במחלוקת ובתאוות הנצחון, שולטת אז אש להבה של כעס, ומהשאיפה העזה לנצחון אין האדם שולט על עצמו כלל, כמו שכותב רבינו (תורה טו) שהרוח סערה מסער גופיה דבר-נש, ורוח סערה הזה, הוא מקטרג הגדול, שממנו באים כל הקטרוגים והנסיונות. ואז האדם עלול לעשות את העוולות הגדולים ביותר, כי בוער בקרבו רוח סערה המשכיח אותו לגמרי מהעולם הבא, וכל מעייניו רק לנצח ולהכניע את הצד שכנגד, יהיה מה שיהיה. וכל זה בא מפגם הדיבור. וידוע מאמר העולם: לפני שיצא הדיבור מפי - אני שליט עליו, ואילו לאחר שיצא - הוא שליט עלי...

וכתב שם רבינו שההצלה מכל אלו היא שמירת הדיבור: 'זוה בחינת (תהלים קמח) 'רוח סערה עושה דבר' - שעושים ומתקנים את הדיבור, ומעלים אותו מבחי' רוח סערה'.

(הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א - גל קרני אור)

אלא בשביל שלא ידברו לשון הרע בשעת הלימוד, דיינו! כי הרי האדם מחבב ביותר לדבר דיבורים סתם ודברים בטלים, ובשעה שהוא לומד נמנע מכל מיני דיבורים, בעבור זה בלבד - מגלים לנו חז"ל - כדאית היתה כל נתינת התורה. כלומר כמה שגדול העשה טוב' שיש בתורה הק' כן גדול הוא הסור מרע' שהוא מרויח בעת הלימוד.

וכן הוא לשון המדרש (מדרש תהלים מזמור טו): 'אשמרה לפי מחסום', וכי יש מחסום לפה, אמרו, הן; 'מרפא לשון עץ חיים' (משלי טו ד) זו תורה (כי בכל עת ורגע שהאדם לומד תורה ממילא נשמרת לשונו אז), שנאמר 'עץ חיים היא למחזיקים בה' (שם ג יח), ע"כ. ומסיים המדרש בדברים מבהילים: 'מכאן אתה למד שלא נתן הקב"ה תורה לישראל אלא כדי שלא יהיו עסוקין בלשון הרע ולא בדברי הבטלה!'.
◆◆◆

אין לשער כמה גדול שכרו של מי שמתאפק מלדבר דיבורים אסורים והמונע עצמו מלהשיב דבר למחרפים אותו, וחז"ל אמרו (שבת פח): 'הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים - עליהם הכתוב אומר וואהביו כצאת השמש בגבורתו'. ועוד דרשו הכתוב 'תולה ארץ על בלימה' (איוב כו ז) - שבור לאילעא אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שכולם את עצמו בשעת מריבה (חולין פט).

הכרתי יהודי בר דעת שעל פי רוב היה ממעט בדיבור, הגם שהיה מעורב בין הבריות, ונחון במידת הפקחות וכולם העריצו אותו בהיותו חכם מחוכם ונבון לחש. ולפלא שכאמור היה שתקן, אך בכל פעם שחיווה דעתו באיזה ענין התבטלו

סוד הצלחתו של השתקן
דבר אל אהרן ואמרתי אליו בהעלתך את הנרות אל מול פני המזבחה יאירו שבעת הנרות (ה, ב).

מבאר רבינו את הפסוק "יאירו שבעת הנרות", שהאדם שיש לו פה קדוש, עיניים קדושות, אזנים קדושות וחוטם קדוש (המרמז על יראת ה') - זהו אור שבעת הנרות ועל ידם מאיר המוח, והמה כלים עצומים לקבל האורות. והנה כח הדיבור עצום הוא עד מאד, וכמו שאמר רבינו (לקו"מ ח"ב צו): "כח הדיבור גדול מאד, ויכולין ללחוש על קנה-שריפה שלא תוכל לירות". ובספר המידות (עצבות ב) כתב רבינו: "לרוב בא הצער לאדם על ידי דיבורו" - כי ע"י הדיבור אפשר לבנות עולמות אבל גם חלילה להרוס.

הבה ונתבונן: גודל עוצם מעלת התורה הקדושה אי אפשר לתאר ולצייר, וכבר על התיבה הראשונה "בראשית" דרשו חז"ל 'בשביל התורה שנקראה ראשית', שכל הבריאה לא היתה אלא בשביל התורה הקדושה, ומקרא מלא דיבר הכתוב "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת", ו'ברית' היא התורה. וכן אמרו 'ותלמוד תורה כנגד כולם', והאדם מחוייב לעסוק בתורה בכל עת ורגע, יומם ולילה ללא הפסק ממש, שלכן אין מברכים על התורה בכל פעם שעומדים ללמוד, אלא בקומו משינתו, כי אין שום מציאות של הפסק מלימוד התורה, כי ברגע שיוכל הוא כבר מחוייב להמשיך, עד כדי כך מצווה האדם לעמול בתורה הקדושה תמיד.

ועל פי זה עומדים אנו משתוממים למול מאמר חז"ל במדרש (עין לקמן) שאלמלא לא ניתנה התורה

הגאון רבי אהרן טויסיג שליט"א: אתמול בערב הוא חזר מהשיחה ששמע מבעלך, והוא אמר לי: כבר לא מעניין אותי אם אקבל משרה או לא! הוא סיפר לי את הרעיון של האדמו"ר השפע חיים מצאנז קלויזנבורג ואמר: 'כנראה הקב"ה רצה לתת לנו קודם אורך ימים ואחרי זה עושר וכבוד'.



צילום: הרב מרדכי זאב שוונמפלד, מתוך ארכיון עוז והדר.

את המכות מאותם מצריים סדיסטיים ואכזריים, אך לא שינו את דרכם והמשיכו לנהוג עם אחיהם היהודים ברחמים, וקיבלו את העונש במקומם.

הקב"ה אינו מקפח שכר כל בריה ובריה. לעולם משלם הוא לכל אחד את שכרו המגיע לו, ומלבד הקרן שקיימת להם לעולם הבא, שאותה אי אפשר לשלם בעולם הזה - עוד הוסיף ליתן להם שכר גם בעולם הזה, שהתמנו לזקנים שינהיגו את הדור.

ויש בכך הנהגה של מדה כנגד מדה, כדרכו של הקב"ה (סוטה ח ע"ב, סנהדרין צ ע"א), שכנגד מה שהשטרים הצטערו בצערם של ישראל, ובמקום להכות אותם סבלו במקומם בדומיה והמשיכו להנהיגם ברוך וברחמים - זכו להתמנות גם בשעת גדלותם של ישראל, ולהיות שופטים עליהם. יש להפיק כמה לקחים מדברי חז"ל אלו, ונעמיק באחד מהם.

ומה ציווים? "לא תאספון לתת תבן לעם ללבן הלבנים פתמול שלשם, הם ילכו וקששו להם תבן. ואת מתכנת הלבנים אשר הם עשים פתמול שלשם תשימו עליהם לא תגרעו ממונן" - מהיום והלאה אל תתנו לעבדים היהודים את חומרי הגלם, אלא הם יצטרכו להשיג אותם בעצמם, וכל זאת מבלי לגרוע מקצב העבודה שהיה עד היום.

והנוגשים המצריים, כטבעם האכזר של הגויים, לא הרפו, ותבעו מהשטרים היהודים שידאגו שעם ישראל ישיג בעצמו את התבן ללבנים, מבלי לגרוע ממכסת העבודה הקבועה. אבל השטרים היהודים, מתוך רחמנות על אחיהם, לא האיצו בכח באחיהם לסיים את עבודתם, ובסוף היום, כשראו הנוגשים המצרים שהעבדים היהודים לא עמדו בהספק, האשימו את השטרים, ולא רק במילים אלא "ויכחו שטרי בני ישראל אשר שמו עליהם נגשי פרעה לאמר מדוע לא כליתם חקכם ללבן פתמול שלשם גם תמול גם היום" (פס' יד), ותבעו מהם שיכו וירדו בעבדים היהודים עד שייסו את מכסת עבודתם. אולם השטרים ספגו

סוף השכר לבוא
ויאמר ה' אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושתריו ולקחת אתם אל אהל מועד והתיצבו שם עמך (יא, טו).
רש"י כבר עמד על הלשון "אשר ידעת", שהרי אם הוא מכיר שהם זקני העם ושטריו, מדוע צריך לאוספם מחדש? וביאר רש"י על פי דברי חז"ל (ספרי צב), ביאור שיש בו הרבה רגש: "אותם שאתה מכיר שנתמנו עליהם שוטרים במצרים בעבודת פרך והיו מרחמים עליהם ומוכים על ידם, שנאמר (שמות ה, יד) 'ויכחו שטרי בני ישראל', עתה יתמנו בגדולתן כדרך שנצטערו בצרתן". ונלמד את המקורות בשורשיהן.

בעקבות בקשתו של משה רבנו מפרעה לשלח את ישראל לשלושה ימים, הסיק פרעה שעם ישראל נרפים מעבודתם, ועל כן 'ויצו פרעה ביום ההוא את הגששים בעם ואת שטריו לאמר' (שמות ה, ו). "הנוגשים" אלו המצרים שהיו ממונים על השטרים היהודים, ותפקיד השטרים היה לרדות ביהודים עושי המלאכה.

לעולם השכר בסוף יגיע!

עם ישראל היו במצרים מאתיים ועשר שנים, ואין לנו ידיעה ברורה מתי הוכו השוטרים על ידי המצרים.

שהנה, מכות מצרים התחילו כשנה קודם היציאה בפועל, כמפורש במשנה (עדות ב. ט): "משפט המצריים שנים-עשר חדש", ובקשת משה מפרעה לשחרר את העם היתה סמוך לתחילת נתינת המכות על מצרים. אך מסתבר שעוד קודם לכן, בכל פעם שהיתה האשמה על אחד מהעבדים היהודים שלא מילא את מכסת יומו, היו השוטרים סופגים את המכות במקומם. ואף אחר יציאת מצרים לא זכו לשכרם מיד, אלא עברה למעלה משנה עד שזכו לשכרם.

והנה אצל בני אדם, כשהאחד עושה טובה לשני, הוא מצפה ממנו לקבל תודה תוך זמן קצר, ואם אינו מקבל את ה"ישר כח" המתבקש כעבור תקופה - הוא כבר יודע שחברו שכח ממנו והוא בגדר כפוי טובה, עליו מתבטאים חז"ל ביטויים נוראים.

אולם הקב"ה אין שכחה לפניו, הכל רשום לפרטי פרטים, אלא שלכל זמן ועת, אך לעולם בסוף יגיע השכר.

וזהו לימוד גדול, שלפעמים אדם צריך לחכות, אבל בסוף השכר בוודאי יגיע!

אריכות ימים, ואחרי כן עושר וכבוד

אשתף ברעיון ששמעתי באוזני מהאדמו"ר ה"שפע חיים" מצאנז קלויזנבורג זצ"ל. בפרשת עקב שנת תש"מ, שמעתי ממנו שיעור בפרשת שבוע חומש - רש"י, אותו היה מוסר כל שבוע.

הוא פתח וסיפר שבא אליו יהודי תלמיד חכם גדול מירושלים, שפך לפניו את לבו וכך אמר: "זה כבר ארבעים שנה שאני יושב ולומד בכלל בהתמדה עצומה. לאחר שנים כל כך רבות, קיוויתי שאתפוס במשרה כל שהיא: ר"מ בישיבה, שואל ומשיב או ראש כולל, אבל לא זכיתי למאומה. לעומת זאת, רוב ככל החברים שלמדו אתי זכו למשרה ברבות השנים". כך התאונן אותו יהודי לפני האדמו"ר, שראה כמה הדבר מכאיב לו.

לאמיתו של דבר, מעלתו של אדם העוסק בתורה מתוך פניות והרחבת הדעת בלי עול על צווארו, ודאי שאינה פחותה מאותם בעלי משרה למיניהם. אולם הרבי מקלויזנבורג, מלבד מה שהיה גאון וקדוש, היה גם מונח עם שתי רגלים יציבות על הקרקע והכיר את התנהלות העולם, ולכן לא השיב ליהודי בתשובה לשכל אלא לרגש, וכך אמר:

שלמה המלך אומר בספר משלי (טו ג): "אֲרֹךְ יָמִים בְּיָמֶיךָ בְּשֹׂמְלֶיךָ עֵשֶׂר וְכָבוֹד". נאמרו כאן שתי הבטחות למי שעוסק בתורה: מימינה -

יהיה עוול לאברכים, וחשבתי שלא אדבר כלל, אך המארגן, שכנראה הרגיש לא נעים שהטריח אותי לבוא מבני ברק, ביקש שבכל זאת אעלה ואדבר.

התפללתי לה' יתברך שייתן בפי מענה לשון לומר דברים קצרים וקולעים, וכך אמרתי:

ישנה אמרה של החידושי הרי"ם שמבאר את הסיבה שהשתרש בעם ישראל מנהג נתינת דמי חנוכה לילדים. שאמנם כתב ה"מגן אברהם" (סימן תרע) שנוהגים הנערים העניים לסבב בחנוכה על הפתחים, אך אין בכך טעם מדוע נוהגים לתת לכל הילדים דמי חנוכה. ואמר על כך החידושי הרי"ם, שטעם המנהג הוא כדי לרמוז על כך שחנוכה הוא סגולה לעשירות, שהרי מדליקים את החנוכיה בצד שמאל של הפתח, וכתוב "בשמאלה עושר וכבוד".

כיוון שהזכרתי את הפסוק הזה, הבאתי את הרעיון של האדמו"ר מקלויזנבורג, וסיימתי ואמרת שבוודאי בין האברכים היקרים שנוכחים כאן, ישנם כאלה שלומדים שנים רבות בלי שזכו לקבל משרה, אך לא יפול רוחכם בקרבכם, תזכרו שהקב"ה רוצה לתת לכם קודם "אורך ימים בימינה", שתזכו לזקנה ושיבה טובה מתוך בריאות, ואחרי כן יגיעו העושר והכבוד. כל הדרשה לקחה דקות ספורות.

למחרת, ביום ראשון בצהריים, צלצל הטלפון בביתי, והרבנית שתחי' הרימה את השפופרת. על הקו היתה אשת אחד האברכים שהשתתפו בכינוס, והיא פתחה ואמרה: "אינכם מכירים אותי, ולכן קל לי לשתף אתכם. בעלי הוא אברך שאני יכולה להעיד עליו שהוא מקיים את מאמרו חז"ל 'לא פסיק פומיה מגירסא', פשוטו כמשמעו. הוא לומד יומם ולילה, שבתות וימים טובים, אולם בתקופה האחרונה הוא ממש שבור. כבר חמש-עשרה שנה שהוא בכלל, ורוב החברים בני גילו כבר זכו שקראו להם למשרה תורנית, ואילו הוא לא נתבקש לשום תפקיד.

"אתמול בערב הוא חזר מהשיחה ששמע מבעלך, והוא אמר לי: כבר לא מעניין אותי אם אקבל משרה או לא!" הוא סיפר לי את הרעיון של האדמו"ר השפע חיים מצאנז קלויזנבורג ואמר: 'כנראה הקב"ה רוצה לתת לנו קודם אורך ימים ואחרי זה עושר וכבוד'."

את היסוד הזה אנו לומדים מדברי רש"י בפרשת השבוע על אותם שבעים זקני ישראל שספגו את המכות ואת כל הבזו וההשפלה של הנוגשים במצרים, והקב"ה לא שילם להם על המקום, אלא המתין כמה שנים ואז נתן להם שכרם משלם. ומכאן שלעולם אין להישבר! יש שכר לפעולתך ויש תקווה לאחריה, אין שכחה לפני ה' יתברך, והוא נאמן לשלם שכר טוב ליראי.

(הגאון רבי אהרן יוסיג שליט"א - דורש טוב)

אריכות ימים ושנים טובות, ומשמאלה - עושר וכבוד, ובשמים רוצים לתת אחד ואחד שלומד תורה ומקיים מצוות את שתי הברכות - גם אריכות ימים וגם עושר וכבוד. אלא שישנם אנשים, שבשמיים רואים שאם יקדימו לתת להם את השכר של עושר וכבוד, שוב לא יוכלו לתת להם גם את האריכות ימים, משום שהכבוד בגיל צעיר יגרום להם לתוצאות לא טובות או שאר חשבונות שמיים, ולכן מתחילה נותנים להם את המתנה של אריכות ימים, ורק לאחר מכן, בגיל גבורות, נותנים גם את העושר והכבוד.

המשיך הרבי ואמר: יש אנשים שאינם יודעים את הידיעה הזאת, והם מתעקשים ורוצים כבר בגיל צעיר את העושר והכבוד, אין להם את הסבלנות לחכות. בשמים שוחקים ומרחמים עליהם, ואומרים: אתם יכולים לזכות לעשירות ולכבוד, אבל חבל, אם תזכו עתה בעושר ובכבוד, זה יהיה על חשבון האריכות ימים שלכם!

וסיפר, שהכיר הרבה גדולי ישראל - בפולין, בגליציה ובהונגריה, שכל התורה הייתה מונחת בראשם כקופסה, הם למדו בהתמדה שמונה-עשרה שעות ביממה, ובכל זאת לא זכו להתפרסם עשרות בשנים, ורק בגיל גבורות לפתע האחד התמנה לרב עיר, אחר לראש בית דין וכדומה, כך שבערוב ימיהם התקיימו בהם שתי הברכות.

וסיפר שחי בירושלים רבי שלמה אליעזר אלפנדרי שידוע בכינוי "סבא דמשפטים", שהיה פוסק ומקובל, וחי עד גיל מאה ושבע עשרה כשמתקיים בו הפסוק "לֹא כָהֵתָה עֵינֶיךָ וְלֹא נָס לְחַה" (דברים לו, ז), שהיה בצלילות הדעת ובחזות המחשבה עד יום פטירתו.

וזה ידיעה שבן תורה צריך לדעת. גם התלמיד חכם והמתמיד הגדול, כשהוא רואה את חבריו שפעמים אינם בדרגת ההתמדה והמוכשרות שלו, והם זוכים למינוי והוא לא, זה קשה מאוד. אבל כשיודע שסוף הכבוד לבוא, רק צריך לחכות בסבלנות, שתתקיים קודם הברכה של אריכות ימים, ורק אז יזכה לעושר וכבוד, ולא חלילה להיפך. שיזכה בעושר וכבוד אך לא באריכות ימים. הידיעה הזאת עוזרת מאוד.

דרשה קצרה שפעלה את פעולתה

הרעיון הזה של האדמו"ר מקלויזנבורג הצמיח פירות שנים רבות לאחר אמירתו.

כעשרים שנה לאחר ששמעתי את הרעיון, השתתפתי בסעודת מלווה מלכה במוצאי שבת חנוכה שנערכה בקרית ספר בנוכחות מאות אברכים. לפני דיברו כמה מגדולי ראשי הישיבות, וכשהגיע זמני לדבר השעון הורה על השעה שתים-עשרה ועשרים. בשעה כזו, לא צריך את חכמת שלמה להבין, שלמסור דרשה ארוכה זה



השבוע במדור:

להשיח בקידוש והבדלה לפני שהמקדש שותה מלא לוגמיו | זימון בחתונה ובישיבות | להזכיר שם העיר בומביי בהודו שנקרא על שם ע"ז שלהם "מומביי" | שטרות ומטבעות כסף בדיני מוקצה | דיני מוקצה בכרטיסי אשראי, צ'קים, כרטיס קופת חולים, רב קו, תווי קניה וזיכויים | משחת נעלים, אבקת ומרכך כביסה, נרות שעווה, גפרורים ושאר חומרי בעירה כגון נפט ודלק | אקונומיקה | כלי לא טבול | תעודת זהות, דרכון ורישיון

פוסק הדור הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א מח"ס תשובות והנהגות



ארכיון עוז והדר

בעשרה שאוכלים יחד, שמתחייבים לברך ברהמ"ז בז' ברכות, וכיון שנפרד מהם לפני ברהמ"ז, ומעיקרא קבע עצמו לכך, אינו מחוייב כמותם בז' ברכות, דהוי כאוכל בנפרד משאר הציבור שיברכו, וע"כ אינו מחייב עמם, ורק אם גמר עמהם את הסעודה נתחייב לצאת עמם בברכת חתנים, שעשרה

שאלו יחד נתחייבו בברכות אלו, ומחוייבין לברך אפילו בלא נוכחות החתן והכלה, וכמבואר בשו"ע אהע"ז (סי' ס"ב סעיף י"ט).

ובבחורי ישיבה שיש בחדר האוכל שולחנות קטנים, וכל אחד מקומו קבוע בשולחן נפרד, נחשב שאין רצונו להיות כפוף ומחובר לאוכלים בשולחן אחר ופטור מלחפש מנין לזימון. ומיהו אף שלדברינו אינו חייב לזמן בעשרה, בכל זאת בישיבות שיש מלצר שמחלק את המנות, הרי זה מצרפם, וכן כשמונה האוכל בשולחן אחד וכולם לוקחים משם, הרי זה מצרפם מדינא. אבל באופן הרגיל פטור מלזמן בעשרה, ואם אפשר לו להשיג עשרה ולברך, זוכה למצוה מיוחדת לזמן בעשרה, אבל אין בזה חובה, כיון שהוקבע לאכול לעצמו ולא עם כולם וכמ"ש.

וראוי עוד שלפני שנוטל ידיו לסעודה יאמר כבר אז שרוצה להקדים לצאת ולא מתכוון לישאר עד גמר הסעודה, ועדיף באופן זה שמקיים בכך מצות זימון בשלושה, ומותר ליחלק כה"ג ומועיל כמ"ש.

ולע"ד נראה שתנאי זה מועיל רק אם באמת נפרד מהם ע"י שמקדים לברך, אבל אם שאר עד סוף הסעודה והם כבר עומדים לברך בעשרה, והוא רוצה למהר בברכתו ולסמוך על תנאי זה שהתכוין שלא להצטרף עמהם, לא מועיל. ובוזה נדחה מה שמצאתי לאחד שרוצה לישב את המנהג בנשים שלא מזמנות בפני עצמן, אף שלשיטת הגר"א נשים בפני עצמן חייבות לזמן, ומיישב שכיון שנהגו שלא מזמנות הוי זה כאילו התנו לא לקבוע, אבל לפי מה שביארנו, כיון שגומרות יחד את סעודתן ולא נפרדו, להגר"א חייבות מדינא לזמן. אלא שלמעשה נהגו הנשים כרוב הפוסקים שגם בפני עצמן אין עליהן חיוב, וכמו שביארנו בח"ד (סי' נ"א).

שבורא פרי הגפן הוא כעין שירה על היין, ראוי לא להסיח עד שיטעום המקדש וכמ"ש.

אמנם נחלקו הפוסקים בדין המבואר בגמרא ספ"ז דברכות (ובש"ע קפ"ג סעיף ו') דאין מסיחין על כוס של ברכה, וע"כ משנתנו לו כוס של ברכת המזון לברך לא ישיח המברך, אם גם לשומעין כן, וחייב זה עד לאחר שישתה כמבואר בשעה"צ שם, ומחמיר אפילו לשומעים כן לכתחילה ע"ש. העולה מדברינו למעשה, בלילה יש להקפיד לא להשיח עד שהמקדש ישתה מלא לוגמיו, אבל בקידוש דיום ובהבדלה נראה דמצוה להמתין, אבל אין בזה חיוב מדינא וכמ"ש.

זימון בחתונה ובישיבות

זימון בעשרה להרבה פוסקים הוא חיוב דאורייתא, וצריכים לזהר לקיים מצוה זו ולא להפרד, ומצוי בחתונות שמאריכים הרבה בסעודה ומברכים ברכת המזון בשעה מאוחרת, ולכן רבים הולכים לפני ברהמ"ז בציבור ומבטלין זימון בעשרה, וכן מבטלים ברכת נישואין, דהיינו השבע ברכות שנתחייבו בהן המסובין.

ולע"ד ראוי לבטל מנהג זה, ועדיף לנהוג שלאחר שירה ומעט ריקודים יברכו ברכת המזון, שבזה יישארו כולם ולא ייכשלו בביטול זימון. וכן לגבי ברכת המזון גופא, יש לחשוש שלפעמים בהמשך הזמן המזון כבר נתעכל, ומבטל בזה מ"ע דברכת המזון, ונכנס לחשש ברכה לבטלה, וכמו שהעירו המפרשים. (ועיין בזה בדברינו ח"א סי' קע"ה).

ובעיקר הדין אם רוצה להקדים ולברך ביחידות או בשלושה כשאין לו אפשרות לזמן בעשרה, אנו סומכין על כך שמעיקרא כשנוטל ידיו ומברך, מתנה שלא מצטרף להמסובין ומועיל, וכן מביא הגאון רבי שלמה קלוגער זצ"ל (סימן קצ"ג) שמועיל לזה כוונה שלא להצטרף, וכן משמע בשו"ע הגר"ז (סי' קצ"ג סעיף ב') וב"מקור חיים" (לבעל ה"חות יאיר" זצ"ל) שמועיל אם רוצה להדיא לא להצטרף ולהתחבר. ומיהו אין ראוי להקל ע"י עצה זו שלא לזמן כלל, רק עדיף שלפני שמתחיל לאכול יודיע לשנים שמצטרף רק להם, וכשרוצה לצאת הביתה זימן עם שנים אלו כדי לצאת מצות זימון.

ונראה שעצה זו מהני גם לענין חובת שבע ברכות ברהמ"ז, שחייב ז' ברכות הוא רק

להשיח בקידוש והבדלה לפני שהמקדש שותה מלא לוגמיו

מצוי מאד בקידוש ובהבדלה שהמקדש מוציא אנשים אחרים, ועד שלא שותה מלא לוגמיו מתחילים לאכול או לדבר, ויש לדון אי אריך למעבד הכי.

ונראה לע"ד דבקידוש דביליל שבת צריך לשתוק ולהמתין עד שהמקדש יגמור לשתות מלא לוגמיו הואיל ומוציאם בכך, שהשתייה בקידוש דליל שבת הוא חלק מהקידוש, שמסמכין הקידוש על היין מהפסוק זכרוהו על היין, ולכן לדעת הגאונים (הובאו בטור סימן רע"א) צריך המקדש לטעום מלא לוגמיו ואם לאו לא יצאו, נמצא שהשתייה בקידוש לילה הוא חלק מהקידוש, ע"כ אין להסיח דעת עד שהמקדש ישתה מלא לוגמיו ואם מתחיל לדבר ה"ז כאילו לא שייך לו, אבל בהבדלה הנה מעיקר הדין המבדיל לא צריך לטעום כלל, והטעימה משום בוין לברך בורא פרי הגפן ולא לטעום ממנו, (עי' רש"י עירובין מ: ד"ה לית ביה) אבל לא שייך לעיקר דין הבדלה, וע"כ לאחר שטעם מקצת דתו אינו ברכה לבטלה, מותר להסיח, דשתיית מלא לוגמיו היא רק מצוה לכתחילה על הטועם שתהא חשובה ולא שייך להבדלה כמ"ש, ויש אומרים (עי' ט"ז י"ד סימן רס"ה סק"י) שבכל כוס של ברכה סגי בטעימה ורק בקידוש דליל שבת צריך מלא לוגמיו, ולפ"ז לפני שתיית מלא לוגמיו כבר יצא מן הדין אף שמצוה במלא לוגמיו.

שוב מצאתי ב"אגרות משה" (ח"ד סימן ע) גבי הבדלה דאין ראוי לומר "גוט וואך" לפני ששתה המבדיל מלא לוגמיו, כיון דלכתחילה דינא הוא דהשתייה שייך להבדלה, ומיהו מהראיות שמביא היינו שצריך טעימה אבל לא מלא לוגמיו, וכן שמעתי בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל בשם רש"י (בספר הפרדס) שבהבדלה ברכת בורא פרי הגפן אינה מעיקר דין הבדלה רק יש דין לטעום וממילא צריך ברכה, וכיון שהטעימה היא רק משום גנאי, ע"כ אף שמצוה גם במלא לוגמיו שחשובה טפי, מ"מ להשומעין סגי עד אחר הטעימה וכמ"ש, ואין צריך להוציא אותם עד מלא לוגמיו שאינו דין בהבדלה וכמ"ש, וכמדומני שכן המנהג פשוט שאין מקפידים להמתין עד שתיית מלא לוגמיו.

והנה בקידוש ביום הלוא לדעת הגאון דבריסק זצ"ל דמחמיר שכדי לצאת יד"ח קידוש יש לכל חד לטעום בעצמו מהיין, ופשיטא שלא יסיח קודם הטעימה, וגם לדין שלא נהגו כן רק ס"ל



לכן "מומביי" כשם הע"ז שלהם ממש, א"כ זהו גופא מראה זלזול בע"ז שמשנים שמו, ואין צורך לשנות עוד.

וכבודו מביא בשם חכם אחד שהקפיד לשנות השם, ולדברינו אין צורך לכך, ומה עוד שמבואר בירושלמי שכשעובר ליד בית ע"ז, לא יתרחק מזה, שבזה שיתרחק נמצא דאדרבה מחשיבו שצריך להתרחק ממנו, בשעה שהוא אפס ממש, וכעין זה בנידון דידן שמחמיר לשנות השם במקום שלא ידוע לאנשים שקרוי ע"ש ע"ז, נמצא שעל ידו מתעוררים לידע הע"ז ומחשיב אותו בכך.

והעם שם בהודו עד היום אדוקים הם בע"ז, וראוי ללמוד לאנשים הגרים במקומות אלו הלכות ע"ז כי רבים הם.

יותר שגם יש משמות החדשים הלועזים (פברואר מרץ יוני יולי) שמקורם ע"ש ע"ז, ולא שמענו מעולם שצריך לשנות.

רק האמת יורה דרכו, דאף כשזהו על שם ע"ז, מ"מ כיון שלא ידוע לאנשים שזהו שם של ע"ז, אין בזה איסור כלל, ואף שעובדי ע"ז משתבחים בכך שעירות קרויות על שמם, מ"מ כיון שלסתם אנשים לא ידוע להם שזהו שייך לע"ז, לא משתבח הע"ז בכך, ותו אין בזה איסור כלל.

ומיהו אפשר שבעיר מומביי שיש המון עובדי ע"ז מקבוצת הינדו ויודע ומפורסם שזהו להזכיר ע"ז שלהם, אולי היה מקום לאסור, אמנם נראה גם בזה להקל שכיון שכבר בימי האנגלים שינו שם העיר ל"בומביי" ולא כפי שקראו לו מקודם

להזכיר שם העיר בומביי בהודו שנקרא על שם ע"ז שלהם "מומביי"

שאלה: האיק מותר להזכיר שם העיר בומביי בהודו שנקרא על שם ע"ז שלהם "מומביי"?

תשובה: קבלתי מכתבו ששאל האיק מותר להזכיר שם העיר בומביי בהודו שנקרא על שם ע"ז שלהם "מומביי", שהרי מבואר בגמרא סנהדרין (דף עג) שמה"ת אסור להזכיר שם הע"ז, שנאמר ושם אלוהים אחרים לא תזכירו, וכן איתא בתמורה (דף כח) שצריך לכתוב לע"ז שם גנאי, ולדבריו צריכים לשנות ולגנות השם בומביי בהודו ועוד כמה עיירות שם ששםם כשם הע"ז שלהם, ותמה דלא שמענו שנוהגין כן, והאמת שאני תמה

הגאון רבי עמרם פריד שליט"א רב קהילת 'צח ישראל' בני ברק

כלי לא טבול

שאלה: האם כלי לא טבול מוגדר מוקצה.

תשובה: אינו מוקצה.

מקור: בשו"ע (סי' שח סע' מז)

הובאו ב' דעות אם בגד שעטנז הוא מוקצה או לא, ולהלכה הכריעו האחרונים כהיש אומרים הראשון, שנחשב מוקצה [משנ"ב (סי' קסא) וכה"ח (סי' קסג)].

אמנם נראה לחלק בין שעטנז לכלי לא טבול, מפני הדעות המתירות לטבול כלי בשבת (סי' שכג ס"ז), ואף להלכה שאסור לטבול כלים בשבת, כיון שמותר להקנותם לגוי (כמבואר שם) ואז להשתמש בהם, ממילא אינם מוקצה.



ארכיון 'עוז והדר'

משחת נעלים, אבקת ומרכב כביסה, נרות שעווה, גפרורים ושאר חומרי בעירה כגון נפט ודלק

שאלה: כיצד מוגדרים משחת נעלים, אבקת ומרכב כביסה, נרות שעווה, גפרורים ושאר חומרי בעירה כגון נפט ודלק בדיני מוקצה.

תשובה: מוגדרים מוקצה מחמת גופו.

מקור: נראה שמאחר שהם מתכלים אין להם שם כלי.

שטרות ומטבעות כסף בדיני מוקצה

שאלה: כיצד מוגדרים שטרות ומטבעות כסף בדיני מוקצה.

תשובה: מוגדרים כמוקצה מחמת גופו.

מקור: בדברי הרמב"ם והרא"ש והב"י, וכן בדברי המשנ"ב (בהקדמה לסי' שח, שם סי' יג, סי' שי סי' כד) נתבאר שמעות היו מוקצה מחמת גופו. ואף שכסף עומד לשימוש רב פעמי, ומעבירים אותו מאדם לאדם, אעפ"כ אינו נחשב כלי שמלאכתו לאיסור, אלא הוא אינו כלי כלל, מפני שאין השימוש בגוף הכסף, אלא הכסף הוא רק אמצעי לקנות בו מצרכים [וכסף שאינו מתקבל בחנויות, אין לו שום שימוש], ולכך כסף היו מוקצה מחמת גופו.

ובספר מנחת שבת (סי' פח סי' מא, סי' צ סוס"ק כב) כתב ששטרות כסף הם גם מוקצה מחמת חסרון כ"ס.

כרטיסי אשראי, צ'קים, כרטיסי קופת חולים, רב קו, תווי קניה וזיכויים

שאלה: כיצד מוגדרים כרטיסי אשראי, צ'קים, כרטיסי קופת חולים, רב קו, תווי קניה וזיכויים בדיני מוקצה.

תשובה: מוגדרים כמוקצה מחמת גופו, והרבה מהנ"ל מוגדרים גם מוקצה מחמת חסרון כ"ס.

מקור: כיון שהשימוש אינו בגוף החפצים הנ"ל, אלא הם רק אמצעי לשלם וכו', לפיכך אינו נחשב כלי. כמו כן לפעמים הם מוקצה מחמת שם שטרי הדיוטות

תעודת זהות, דרכון ורישיון

שאלה: כיצד מוגדרים תעודת זהות, דרכון ורישיון בדיני מוקצה.

תשובה: נחשבים כלי שמלאכתו לאיסור.

מקור: אף שנתבאר ששטרי הדיוטות שאינם ראויים לצור ע"פ צלוחיתו נחשבים מוקצה מחמת גופו, מ"מ נראה שהחפצים הנ"ל שנצרכים לפעמים לשימוש בשבת [כגון בבתי חולים], מותר להשתמש בהם כדין שטרי הדיוטות לצורך הגוף, ולכך נחשבים כלי שמלאכתו לאיסור.

ובמנחת שבת (סי' צ סי' כב) כתב שהם מוקצה מחמת חסרון כ"ס, אולם נראה שכיון שלפעמים משתמשים בהם באופני היתר לצורך זיהוי, אינם נחשבים מוקצה מחמת חסרון כ"ס (וראה אומרה לשמך גיליון 232).

אקונומיקה

שאלה: כיצד מוגדרת אקונומיקה בדיני מוקצה.

תשובה: מאחר ורגילים להשתמש באקונומיקה לשטיפת כיוורים ובית הכסא, אזי אינה מוקצה [ואף שמתכלה בשימושה, מ"מ יש לה שימושי היתר, ואינה מוקצה].

מקור: הנה מבואר בגמ' (שבת צה) ובשו"ע (סי' ש"ז) שאסור להדיח [-לנקות] את הקרקע בשבת, ועפ"י יש לדון האם מותר לנקות בשבת את הכיוורים ואת בית הכסא, מפני שהם מחוברים לקרקע. אולם להלכה נראה שהאיסור נאמר דווקא בקרקע ולא במחובר לה, ומותר לטוף ולנקות את הכיוורים ואת בית הכסא בשבת. וכיון שרגילים לנקותם באקונומיקה, אינה מוקצה.



פני היצירה

"מכתבי יסוד העבודה המבואר": לפתוח שערי גנזי המלך

בשורה מרוממת לחובבי תורת החסידות ולמבקשי השם: פרויקט הענק "מכתבי יסוד העבודה המבואר" מבית ממלכת התורה 'עוז והדר' ואור לישראל, יוצא לאור עולם. לראשונה, מכתבי הקודש של רבינו ה'יסוד העבודה' זיע"א, שנשארו חתומים ונעולים לאורך דורות, מוגשים בביאור רהוט ומקיף המפענח את סודותיהם הכמוסים

החזון. המלאכה הכבירה נועדה ליטול את פניני הקודש של רבינו ה'יסוד העבודה' ולהגישם ערוכים ומבוארים בטוב טעם ודעת. החזון היה להפוך את המכתבים, שהיו עד כה כנחלת יחידים בלבד, ל"מים קרים על נפש עייפה" עבור כל מבקש השם, בבחינת 'אֶפְגָּשׁם כְּדָב שְׁכֹל וְאֶקְרַע סֹגֹר לָבָם', לעורר את כוחות הנפש ולהתחדש בחיות דקדושה.

המהות. ספר ה'יסוד העבודה' נחשב לאבן פינה ולספר יסודי ביותר בעולם החסידות, שכן הוא מאגד בתוכו את כל יסודות תורת הבעש"ט הקדוש זיע"א. בהקדמה לספר מפליא מרן ה'דברי שמואל' זיע"א את גודל קדושתו, ומסביר כי רבינו "עשה אזניים לתורה, אשרי אדם שומע לו לשקוד על דלתותיו יום יום, מאשר אסף וליקט במלוא עומד בעינו הבדולח". תורתו של ה'יסוד העבודה' כלולה מכל הטעמים, בבחינת לחם, יין ודבש; יצירה השווה לכל נפש שטעמה כצפיחית בדבש: "יין המשומר" לזקנים ותלמידי חכמים, "לחם אבירים" לנערים, וגם "זבת חלב ודבש" לתשב"י ולבאים בשערי החסידות.

הנצחיות. על גודל כוחו והשפעתו לדורות, כותב בעל ה'ברכת אברהם' זיע"א דברים חוצבי להבות בשמו של מרן ה'דברי שמואל': "ואברהם



הרה"ג רבי משה אברהם אויערבאך שליט"א

הביאור. בחרדת קודש ניגשה המערכת למלאכת הפירוש, תוך הקפדה יתרה שלא להכניס מילים בפי קודשו של רבינו. מדור הביאור עבר סינון קפדני במטרה לפתוח את המקומות החתומים, לבאר מושגים בתורת הנסתר ולפענח רמזות, הכל "על דרך אפשר" ובזהירות מופלגת. עיקר המגמה הייתה להשאיר את הדיבור המקורי בטהרתו, תוך הענקת המפתח הדרוש להבנת עומק כוונתו.

הרחבות. מדור 'הרחבות' המפואר מקבץ דבר דבור על אופניו מכל ספרי רבינו - בעיקר מ'יסוד העבודה' ו'חסד לאברהם', לצד ספרי רבותינו הקדושים לבית סלונים. במדור זה שולבו דברי חז"ל ויסודות מתורת האריז"ל, במטרה להביא "מקרוב לחמנו" ולהעניק ללומד תמונה שלמה ורחבה של שיטת העבודה המיוחדת, המרימה את האדם מעל ענייני העולם הזה אל עולם שכולו אור.

המערכת. על המלאכה הכבירה הופקד העורך האחראי הרה"ג רבי משה אברהם אויערבאך שליט"א, מוותיקי עורכי הממלכה ונכדו של בעל ה'יסוד העבודה' זיע"א, שזכה לערוך ולהדיר את תורת זקנו ברוב פאר. לצידו עמלו ללא לאות הרה"ג רבי שמחה ריזל שליט"א והרה"ג רבי מרדכי קסטלניץ שליט"א - מרביצי תורה בישיבת "בית אברהם", שהתייענו אות אחר אות לגלות עמקי מאמריה. על מלאכת הביקורת הופקד הגאון רבי דוד דייטש שליט"א (מחבר "זוהר השבת" ושי"ס), אשר בקיאותו בכתבי רבינו היא לשם ולתפארת, והוא זיקק את התוכן לסולת נקיה. כל הפרויקט זכה להכוונתו והנהגתו של הגה"צ רבי משה ברזובסקי שליט"א, ראש ישיבת "בית אברהם".

הבית. יצירה מונומנטלית זו יוצאת לאור על ידי ממלכת התורה 'עוז והדר' בנשיאות הגאון רבי יהושע לייפער שליט"א, ובשיתוף מכון 'אור לישראל' בראשות ריש מתיבתא הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א. המהדורה החדשה, המכילה קי"א מכתבי קודש (המאגדים את ס"ט מכתבי המהדורה הראשונה יחד עם מ"ב מכתבים חדשים שנוספו במהדורת תשע"ב), מהווה קנקן חדש כליל תפארת ביפו, המאפשר לכל לומד לטעום מנופת צוף תורת סלונים ולהפוך לבריה חדשה בעבודת השם.

עודנו עומד לפני ה" לעורר ולייחד לבות ישראל לאביהם שבשמים בדבריו הקדושים כגחלי אש, שנאמרו לזמנם ולדורות". והוא מוסיף ומעיד כי "בכל הזמנים ולכל מה שצריך מוצא בדבריו הקדושים את הדרך, ומאז ועד היום הדברים חדשים ושמוחים כנתינתם מסיני לכל ההוגים והטועמים בו יערב לו מנופת צוף וכל טעם". בעוד שהחיבור המרכזי נכתב בלשון ברורה יחסית, הרי שספר המכתבים נשאר לאורך השנים חתום ומוצפן, ולשונו בו מדיקת להפליא - כל מילה רומזת לעולמות שלמים.

העומק. גדלותם של המכתבים מתבטאת במבנה המיוחד שלהם, המאיר נושאים עמומים ומורכבים. מלבד דברים נשגבים בעבודה פנימית, שזור בהם רבינו עניינים קבליים טמירים, ומבאר בעומק רב את סודות שורשי הנשמות וסדר השתלשלות העולמות - לעיתים במפורש ולעיתים ברמזות דקות השזורות בין השיטין. בנוסף, מכתבי הקודש רצופים בביאורים עמוקים מאין כמותם על פסוקים בספרי נביאים ותהילים, ומפרשים מדרשי אגדה על דרך העבודה ותורת הסוד, בדומה לדרכו בקודש של ה'עבודת ישראל'.

החיזוק. פן נוסף ומפעים המעצים את ערכה של היצירה, הוא השילוב הנדיר הקיים בה. למרות רוממותם של המכתבים והשגותיהם העליונות, הרי שהם שזורים בדברים השווים לכל נפש. רבינו הקדוש מרעיף בהם אימרות טהורות של חיזוק, עצות יקרות, נחמה והדרכה מעשית בעבודת השם היומיומית. כל אגרת עומדת בפני עצמה כבאר מים חיים של התעוררות, ומעניקה לכל יהודי - תהא מדרגתו אשר תהא - את הכלים הרחניים להעלות את נפשו למחוזות של קדושה ודבקות.

האתגר. מלאכת העריכה דמתה לחיפוש אוצרות בלב ים. ניכר בבירור כי המכתבים נכתבו במקורם עבור יחידי סגולה המקיפים ויודעים את כל כתבי האריז"ל, ולכן כל מכתב מכיל עניינים עמוקים מהאר"י ומהזוהר הקדוש הדורשים הרחבה עבור לומדים כערכנו. כמו כן, טומנים המכתבים בחובם רעיונות שהרחיב רבינו בחיבורו 'חסד לאברהם' על פני דפים שלמים, אך כאן נוסחו בתמציתיות של משפטים ספורים. האתגר היה לפענח את אותן רמזות דקות ולפרוס את היריעה בבהירות.



חמדות גנוזות ופנינים יקרים מענטי הצדיקים ופעולתם הליכותיהם בקודש ורום מעלתם של מרנן תלמידי הבעש"ט זי"ע וממשיכי דרכם אוצר בלום וכלי מלא ברכה מסודר וערוך מתוך שיחות הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

אורה

לעצמית

**הרה"ק רבי אהרן פרלוב
מקרלין זי"ע,
ה"הבית אהרן"
יומא דהילולא - י"ז סיון תרל"ב**

משמחה כאילו אתמול זכה בפיס על אף שאין בביתו דבר.

בסתר לבו קינא ר' געציל קנאה עזה, קינא בשמחת חייו של ר' אביש, בשמחה הפרושה על פניו למרות הכל. קנאה זו העבירה אותו על דעתו. ר' געציל החליט כי "יש לגרש את ר' אביש מהעיירה. ארדוף אותו בכל מקום עד שיעדיף לעקור את מקומו לעיר אחרת".

במשך השבוע היה ר' געציל עסוק ביותר, נכסיו ועסקיו דרשו ממנו את כל כולו, לא היה לו זמן לחשוב על ר' אביש ועל מה שהוא מסמל. רק בשבת, בשבת המלכה כאשר היה נכנס ר' אביש לבית המדרש בפנים מאירות, עיניו קורנות מאושר, לבו היה של ר' געציל יוצא, לבו בער מקנאה, קנאה על שמחתו ואושרו של ר' אביש.

'עשיר יענה עזות' אומר הפסוק במשלי (יח כג), עשיר מתנהל בכח, רגיל שכולם סרים למשמעתו. ר' געציל החליט להשתמש בכוחו הרב למרר את חייו של ר' אביש לגדוע את שמחת חייו. בכל עת אשר היה נתקל בו היה לועג לו, מבזה אותו בפניו כל. בני העיירה הבינו שסר חינו של ר' אביש בעיני ר' געציל, הבינו שמי שרוצה למצוא חן בעיני ר' געציל צריך לספר לו הלצה על ר' אביש.

בעל המאה ובעל הדעה אומרים חז"ל, ור' אביש הרגיש זאת היטב על בשרו...

בערב חג הסוכות הרגיש ר' אביש את נחת זרועו של ר' געציל הגביר, כהרגלו בכל שנה בשנה שוטט ר' אביש בין בתי העיירה מחפש מעט קרשים וענפים כדי לבנות את סוכתו, אולם השנה אין! יד נעלמה עברה בחובות העיירה ודאגה לטול משם כל עץ וענף. בלית ברירה פנה ר' אביש לשכניו וביקש לקנות מהם מעט עצים וקרשים למען יוכל לבנות את סוכתו. אולם למרבה הפתעתו מוכרי הקרשים סרבו למכור לו "ר' געציל הבטיח שינקום בכל מי שימכור לך עצים לסוכה" לחשו לו חבריו בצער, "מה נוכל לעשות".

'כל מה דעביד רחמנא לטב עביד' נו, לא יהיה סוכה, וודאי יהיו רבים אשר יסכימו לארח אותי בסוכתם יחד עם שאר האושפזין. אולם ר' געציל הגביר חשב גם על האפשרות הזו, שלוחי

הרה"ק רבי אהרן פרלוב מקרלין זי"ע, ה"הבית אהרן" נולד בא' סיון בשנת תקס"ב לאביו הקדוש רבי אשר מסטולין ולאמו הרבנית פייגא, הרבי הינו נכדו של הרבי הקדוש רבי אהרן 'הגדול' מקרלין. נישא לחוה בתו של רבי מרדכי מקרמניץ, נכדתו של רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב. בשנת תקפ"ז נפטר אביו הקדוש רבי אשר מקרלין, ובנו ה"בית אהרן" התמנה למלא את מקומו.

הרבי עסק רבות בהפצת אור החסידות, ובייחוד בהפצת תורת סבו רבי אהרן הגדול מקרלין. הרבי כונה בפי הצדיקים 'הצדיק השמח', ומרגלא בפומיה 'עצבות זה שאול תחתית!' הרבי עסק רבות בעניין השמחה במצוות ובעבודת השם והרחקת כל שמץ של עצבות ומרה שחורה.

בשנת תרל"ב במוצאי שבת קודש י"ז בסיון, נסתלק הרבי לעולמו כשהוא בדרכו לחתונת נכדתו, ונקבר בעיירה מאלינו שבוואהלין. הרבי השאיר אחריו את בניו וחתניו הגדולים, בנו רבי אשר מסטולין אשר מילא את מקומו, ציפורה אשת רבי דוד טברסקי מזלטיפולי - בנו של הרבי הקדוש רבי יוחנן טברסקי מרחמסטרווקא. ומרים, אשת רבי אברהם יעקב מסדיגורה - הרבי הזקן מסדיגורה - בנו של הרבי הקדוש רבי ישראל מרוז'ין.

עצבות זה שאול תחתית

מצויה בכיסו, אולם ר' אביש מעולם לא התלונן, לא בא בטרוניה כלפי בוראו, קיבל את מציאות חייו בשמחה. הסתפק במה שהיה לו, השליך על הקב"ה יהבו, ובטח בהקב"ה שיזמין לו את מזונו. "כל מה דעביד רחמנא לטב עביד" היה רגיל ר' אביש לומר, "כל מקרה ומקרה שמתרחש בעולם הוא טוב אין סופי, מפי עליון לא תצא הרעות". שמחה גדולה מלאה את לבו, פניו מאירות בשמחה, שמחה שפרצה החוצה והשפיעה שמחה אמונה וביטחון בקב"ה על כל סביבותיו.

בעיירתו של ר' אביש חי הניגוד הגמור של ר' אביש, יהודי עשיר בשם ר' געציל הגביר. ר' געציל עשיר גדול היה, בעושרו היה יכול לרכוש את כל העיירה על תושביה ורכושם, אולם עושרו הגדול לא גרם לו לשמחה, להיפך, עצבות גדולה שררה על פניו, נראה היה שהולך הוא תמיד בחברתו של מלאך המוות!

העצב והדאגה אכלו את גופו של ר' געציל, המרה השחורה והעצבות נגסו בשארית החיות אשר נותרו בו, ר' געציל החל לסבול מחושים שונים, איבריו לא נשמעו לו, הרגיש את הבל פיו של מלאך המוות נושף בעורפו.

אולם אם לא די לו בזאת, דבר אחד הטריף את דעתו. ר' אביש! ר' אביש החסיד העני והאביון זה שאין לו פרוטה אין לו שום דבר בבית הוציא אותו מדעתו. ר' געציל לא יכול היה לסבול את שמחתו הפורצת גבולות של ר' אביש, לא היה מסוגל לראות את ר' אביש רוקד ושמח, מתמוגג

הרבי הקדוש רבי אהרן מקרלין בעל בית אהרן הינו בנו של רבי אשר מסטולין ונכדו של רבי אהרן הגדול מקרלין זכותם תגן עלינו. 'הצדיק השמח' כונה הרבי בפי הצדיקים, הבית אהרן תמיד היה שרוי בשמחה, עבד את הקב"ה מתוך שמחה, שמחה של מצווה. ואף מתלמידיו היה דורש זאת. דרש מהם להיות תמיד בשמחה, העיקר לא להיתפס לעצבות חס ושלוש. "עצבות זה שאול תחתית!" נהג הרבי לומר שוב ושוב, "ושמחה, שמחה כלשהי, אפילו מועטת ממשכה על האדם קדושה וטהרה".

ומרגלא בפומיה של הרבי הקדוש בעל הבית אהרן "בדורות עברו היה הבעל דבר עובד קשה מתאמץ ביותר לפתות יהודים לדבר עברה, כל עבירה קטנה דרשה ממנו עמל ויזע".

"היום", המשיך הרבי, "מצא היצר הרע פטנט, המצאה חדשה כיצד להחטיא יהודים, מרה שחורה! עצבות! ברגע שהיצר מצליח להכניס את האדם לעצבות, לקחת ממנו את השמחה, שוב אינו צריך להתאמץ, האדם נמצא בידו והוא יכול להוביל אותו לאן שירצה!"

מעשה נפלא נהגו לספר בקרלין, מעשה הממחיש את עומקו של הענין זה.

ר' אביש חסיד קראו לו כולם, יהודי תלמיד חכם עובד השם כל ימיו באהבה ובראה. עני מרוד היה ר' אביש, הפרוטה מעולם לא הייתה



דאגו להזהיר את כל תושבי העיירה לבל יהינו לארח את ר' אביש בסוכתם...

למרות הכל ר' אביש לא התיימש, אפילו עצבות קלה לא חדרה ללבו, סמוך ובטוח שתהיה לו סוכה, שיוכל לשמוח ולעבוד את הקב"ה בחג הסוכות מתוך שמחה של מצווה ורננה וגיל. החליט ר' אביש לצאת שוב לרחובה של עיר אולי ימצא כמה קרשים לבנות את סוכתו. אט אט התרחק ר' אביש מביתו עד שהגיע לבית הקברות אשר שכן בקצה העיירה.

בפתח בית הקברות ישב יהודי פשוט בשם פלטיאל שומר בית הקברות, אשר שימש בין היתר כקברן של העיירה. פלטיאל זה שנא שנאה עזה את ר' געציל, בז לו, ולזל בכספו הרב ובכבוד המדומה שנתנו לו בני העיירה. במיוחד הכעיס אותו שיתוף הפעולה של תושבי העיירה עם ההתנכלות הפושעת לר' אביש, "הרי מי הוא" חשב פלטיאל, "בשר ודם שיום אחד כמו כולם יגיע לידי ואטמון אותו עמוק באדמה. וכי מה יש לפחד ממנו..."

כעת משראה את ר' אביש משוטט ומחפש קרשים להקים את סוכתו, נולד רעיון במוחו, "שמע נא רבי אביש, הסר דאגה מלבך, בחצרך תהיה סוכה גדולה ויפה, אני אדאג לכך שעד שתחזור לביתך יהיה בחצרך ערימת עצים יפה עבור בניית הסוכה". מאיפה יהיו לך קרשים? גמגם ר' אביש, "תשאיר את זה לי, ולך לביתך לשלום".

פלטיאל עמד במילתו, וכאשר הגיע ר' אביש לביתו חיכתה לו ערימת עצים גדולה, היו אלו עצים מהוקצעים מוכנים למצבות, שעליהם חרוטות המילים פ.נ. "נו נוי", חושב ר' אביש, "לא משנה מה מקור העצים העיקר שתהיה לי סוכה גדולה ויפה לחג הקרב ובא".

ביום טוב ראשון של סוכות יוצא ר' געציל מבית הכנסת שמח טוב ולב, תוכניתו הצליחה אף אחד לא מכר עצים לר' אביש, וודאי הוא יושב בביתו החשוך עצוב וקודר" חשב הגביר בשמחה. "עלי לראות זאת, חייב אני לראות אותו עצוב ומדוכא!"

"האם אני חולם? כיצד זה יתכן?! מול עיניו של ר' געציל עמדה סוכה נאה וגדולה וקולות שמחה שירה וגיל פרצו ממנה, "כיצד יתכן שלמרות כל המאמצים ר' אביש יושב בסוכתו שמח ועולז?"

"אני חייב לדעת מה קורה כאן, מוכרח אני לברר את סוד הדבר" אמר ועשה, ובצעד יחיד דחף את דלת הסוכה של ר' אביש ניצב מול שולחן ערוך בהידור. "מנין לך קרשים?" נהם הגביר, ר' אביש לא נבהל, וגם לא נעלב, "גוט יום טוב ר' געציל, חג שמח! בא תיכנס לסוכתי הנאה, נרקוד יחד לכבוד חג הסוכות".

אולם גם שמחתו הפורצת של ר' אביש לא סדקה מאומה את נוקשותו וגאוותו של ר' געציל,

"לא ארקוד אתך, תאמר לי מהיכן הקרשים!" "אם אתה כל כך רוצה לדעת מאיפה הקרשים בוא וראה לך". לנגד עיניו של ר' געציל נגלה מחזה מוזר שלא ראה מימיו. על קרשי הסוכה של ר' אביש חרוטות מילים! פ.נ.!

סחרחרות תוקפת את ר' געציל, מה זה? כיצד הגיעו המילים המפחידות הללו לסוכתו של ר' אביש, אימה חשיכה נופלת עליו, הפחד מהמוות הציף אותו. פתאום הרגיש שהוא הולך למות. "הרגע נא", אמר לו ר' אביש, "אומר לך מנין יש לי את העצים הללו. בערבו של חג הסוכות ברחובה של עיר מהרהר וחושב מנין אקח קרשים עבור סוכתי, לפתע את מי אני רואה? את מלאך המוות צועד לאיטו. "לאן אתה הולך?" שאלתי אותו, "את ר' געציל אתה מכיר?" שאל אותי, "הולך אני לביתו לקחת את נשמתו, לנקום על מעשהו הנפשע לרדת לחייו של יהודי עני שכל עונו הוא שמחתו ובטחונו בהקב"ה".

שיניו של ר' געציל נוקשות, מלאך המוות היה בדרכו לביתו! נשען באפס כוח על דפנות הסוכה כמעט מתעלף. "רגע", מגמגם הגביר, "איך אני חיי? אמרת שמלאך המוות היה בדרכו לביתך?"

"בוודאי שאתה חיי", ענה ר' אביש, "אתה חיי כי לא נתתי לו ללכת לביתך, לא רציתי שאף אחד ייענש בגללי! לכן אמרתי לו 'יהודי זה אינו נחשב לחיי, יהודי כזה רשע המתעלל ביהודים פשוטים נקרא רשע' רשעים בחייהם נקראים מתים". ובנוסף הרי רבי אהרן מקרלין אומר 'שמרה שחורה זה שאלו תחתית', אם כן נפשו של אותו געציל נמצאת בשאול, אין צורך להרוג אותו, הוא נחשב למת בכל בחינה".

מלאך המוות השתכנע ופנה לאחוריו, אולם אני רדפתי אחריו ואמרתי לו "אולי תעזור לי למצוא קרשים עבור הסוכה?"

"אני אדאג לך לעצים עבור בניית הסוכה", אמר לי מלאך המוות, "אל תדאג". ואכן לאחר זמן מה מצאתי בחצרי ערמת עצים עבור בניית הסוכה, כנראה שבמחסנים של מלאך המוות יש רק עצים כאלו..." סיים ר' אביש את דבריו.

ר' געציל נשען על דפנות סוכתו של ר' אביש באפס כח, פחד עצום לפת את לבו, יד רכה הונחה על כתפו, "בא ר' געציל, נכנס יחדיו לסוכה ויחד נהפוך את פ.נ. נקבור ונטמון עמוק באדמה את המרה שחורה, תפתח חיים חדשים ונקיים, תיפרד מעצבות, ודפנות אלו ישמשו למצבה עבור המרה השחורה!"

"ושמחת בחגך!" קורא ר' אביש, ובשתי ידי תופס את ר' געציל הגביר ומתחיל לרקוד עמו, לאט לאט פגה לה העצבות, אט אט הרגיש ר' געציל שהוא נהפך לאיש אחר, לבו מתמלא בשמחה, הפחד נעלם ואוויר צלול ממלא את ריאותיו!

גדולה היא השמחה, מסלקת את העצבות

ומעלה את האדם לדרגות עצומות. הרבי הקדוש כתב שאם אדם רוצה מחשבות קדושות וטהורות עליו להיות בשמחה, שהרי אותיותיה של מילת 'בשמחה' הינם אותיותיה של המילה 'מחשבה'. רק על ידי כך ניתן לזכות לכל המעלות הטובות.

מרחקי השמחה!

כיצד ניתן להשיג שמחה אמיתית?

על האדם להתרחק מהדברים המונעים את השמחה, גאוה וכעס.

ידוע בשמו של הבעל שם טוב שאדם יכול להשיג דרגות עצומות ולהשתוות בדרגתו לתנאים והאמוראים, מה מונע זאת ממנו? גאוותו של אדם מעכבת, לא נותנת לו להתעלות.

אותה גאוה ממשכה עליו עצבות, כאשר אדם מתגאה ורודף אחרי הכבוד הוא חושב לעצמו "צריך לכבד אותי, מדוע הוא לא מכבד אותי מספיק", ושאר דברים נוספים כגון אלו.

האם אדם שכזה יכול להגיע לשמחה?

הרבי הקדוש מביא בשם זקנו הגדול רבי אהרן מקרלין שהמידה הכי גרועה זה עצבות והמרה שחורה, והמידה הכי טובה היא לב נשבר ושמחה.

הכנעה ולב נשבר מביאים שמחה לאדם, שמחה אמיתית, שמחה אין סופית!

בשמחת בית השואבה היו בני ישראל שופכים את לבם כמים, מכניעים אותו לבוראם, ואז הייתה פורצת מהם השמחה, השמחה הגדולה ביותר, וכמאמרם של חז"ל 'מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו'.

'העצבות אינה עבירה...'

"עצבות אינה עברה", רגיל היה הרבי לומר, בתורה לא מופיע איסור של עצבות. "אולם הנזק וטמטום הלב שהעצבות מביאה על האדם לא יכולה לעשות שום עבירה! על ידי העצבות האדם יכול להגיע לשאלו תחתית ששום עברה לא תוכל להביא אותו!"

על מידת השמחה יש לעבוד יותר מכל המידות האחרות!

'מידה טובה מרובה פי חמש מאות' כשיהודי עובד את אלוהיו אפילו עם מעט שמחה, הוא יכול להתרומם, לטפס לגבהים, להתגבר על כל הניסיונות!

ממשיך הרבי הקדוש ואומר "מהי העצה לשמחה?" אומר הרבי הקדוש הבית אהרן מקרלין "כאשר האדם בא לידי ההכרה כמה טוב השפיע עליו הקב"ה, ועד כמה חייב הוא להודות ולהכיר טובה לבוראו, מבין שהקב"ה לא חייב לו דבר, או אז יתמלא לבו אהבה לבורא העולם. כאשר האדם אוהב את בוראו ומשתוקק לקיים רצונו בודאי תפרוץ השמחה ותמלא את לבו".



נהורא

אורות של אמונה לדרך החיים

החזרתא

מלוקט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

גיליון י פרשת בהעלותך תשפ"ו

בצל האמונה

פרקי חינוך לחיים של רוגע ושלווה

להיות מעל הממון – הסוד המפליא לשמירה על חירות הלב בתוך טרדות הפרנסה

שלוות הנפש שבאמונה הפשוטה

ישנה תחושה מופלאה של חירות הממלאה את ליבו של אדם המאמין באמת ובתמים שפרנסתו קצובה לו מן השמיים. זהו אדם שראשו אינו כפוף תחת כובדן של מטבעות הזהב, וליבו אינו מושועבד למספרי החשבון המשתנים. כאשר אדם זוכה לשחרר את מחשבתו מהלהיטות אחר הממון, הוא מגלה פתאום מרחבים של אור וקדושה שהיו חסומים בפניו. הוא מגלה כי התורה אינה רק לימוד שכלי אלא היא חיותה ומשענתה האמיתית של הנשמה, ושדווקא בתוך עולם המעשה ניתן לחיות חיים של רוממות והתעלות.

הנוסחה הכפולה של התנא

המשנה באבות מורה לנו הוי ממעט בעסק ועסקו בתורה. במבט ראשון נראה שיש כאן שתי הוראות נפרדות, אך למעשה מונח כאן יסוד עמוק לקניין התורה. לא די לאדם שימעט בעסקיו, שהרי אם יותיר את שעותיו הפנויות ריקות הן עלולות להתמלא בהבלים, ולכן הורה התנא כי עליו למלא את החלל הזה בעיסוק בתורה. מאידך, מבלי למעט בתוך העסק ומבלי התקדשות בתוך הממון, לא יוכל האדם להרגיש את טעם הקדושה בתורתו. הממון והעסקים, כאשר הם הופכים למטרה המרכזית, עלולים לסמא את עיני האדם ולמונעו ממנו לראות את דרכו הנכונה בעולם.

הביטחון שמושחר מהעצבות

מור"ד זקני האביר יעקב ע"ה (בספרו פתוח חותם פרשת שמות) מאיר בכאב את דמותם של האנשים הלהוטים אחר רדיפת הממון עד כדי ביטול תורה ותפילה. הוא מסביר כי להיטות זו אינה אלא חסרון באמונה בהשגחה הפרטית, שהרי אם אדם מאמין באמת כי הקדוש ברוך הוא, הוא הון ומפרנס לכל, למה לו לבטל את הקשר הישיר עמו בשעת התפילה.

הבוטחים בהשם ניכרים במעשיהם הטובים, הם מקפידים על קביעות עיתים לתורה ועל תפילה בנחת, משום שהם יודעים כי הוא הנותן להם כח לעשות חיל (דברים ת, יח). הלהיטות והריצה חסרת המנוחה אינן מביאות עושר, אלא יוצרות מסווה עבה של עיוורון על פניהם. בעל האביר יעקב ע"ה ממשיך ומתאר את גודל העיוורון, שהרי אותם אנשים רואים את הדברים בחוש ואינם מתעוררים למראה עיניהם כיצד כל אדם הלהוט אחר הממון סוף הממון לא יישאר בידו, ולריק יגע וייעף. העיוורון הזה מונע מהאדם לראות כי בסופו של דבר הכל תלוי אך ורק ברצונו יתברך, והריצה המטורפת אינה מוסיפה לו אפילו פרוטה אחת מעבר למה שנגזר עליו.

כאן מוסיף הליקוטי מוהר"ן (תורה כט) נדבך עמוק ומרטיט, ומבאר כי הנופלים בתאוות ממון ואינם מאמינים שהבורא יכול לפרנסם בסיבה קלה, מוצאים את עצמם עובדים בפרך ואוכלים לחם בעצבון. העצבות הזו אינה רק מצב רוח חולף, אלא היא המרה השחורה המסתירה את אור פני השם. רבי נחמן מברסלב חולף, אלא היא המרה השחורה המסתירה את אור פני השם. רבי נחמן מברסלב ע"ה מגלה כי אותם בני אדם השוקעים במרה שחורה זו, נקשרים חלילה בפנים של הסטרא אחרא, בחושך ובכחינות מיתה, שעליהם נאמר (איכה ג, א) במקשכים הושיבני כמתי עולם. התאוה הופכת לעבודה זרה ממש, עד שהזהב שלהם נחשב

המשך בעמוד הבא

נהירין

פניני דעת לנתיבות חיי היום

כיצד מנצחים את העייפות של שגרת היומיום

הסכנה שבתחושת השגרה

כמה פעמים בחיינו הרגשנו שאנחנו פשוט עומדים במקום. השגרה היומיומית שוחקת, ההתלהבות הראשונית שהייתה לנו בעשיית טוב הולכת ודועכת, ואנו מוצאים את עצמנו מקיימים את חובותינו מתוך הרגל יבש. אנו זקוקים לאיזה כוח מניע שיחזיר לנו את הברק לעיניים ואת החיות ללב. המחשבה שאפשר "להישאר במקום" בעולם הרוחני היא אשליה. הספרים הקדושים מלמדים אותנו יסוד עצום – בעבודת השם אין עמידה במקום, מי שאינו מתעלה בהכרח יורד ממדרגתו. כדי לחיות באמת ולשמור על הקדושה אנו חייבים להיות תמיד בתנועה.

הקדושה שייכת למהלכים

הלשון בפסוק (תהלים טו, א) 'הולך תמים ופעל צדק ודבר אמת בלבבו' טומנת בחובה את הכלל הידוע מספרים וסופרים שכדי שהאדם יוכל להישאר בדרגת הקדושה עליו להיות בבחינת מהלך שמוסיף והולך כל זמן ועת. כך דוד המלך אומר (תהלים קט, א) 'אשרי תמימי דרך ההלכים בתורת ה', וכך מציינו אצל אבות האומה. בתוך נאמר ויתהלך חנוך, בנח נאמר את האלקים התהלך נח, ועל אבי האומה אברהם אבינו ע"ה נאמר וילך אברהם כאשר דבר אליו ה'. כולם נצטוו להיות מהלכים ומתעלים ממדרגה לדרגה.

ההליכה כחלק בלתי נפרד מהמצווה

עניין זה שופך אור על הפסוק בשחיתת הפסח (שמות יב, כח) וילכו ויעשו בני ישראל באשר צוה ה' את משה ואהרן בן עשו. מפרשים רבים עמדו על הכפילות מדוע נאמר שוב בן עשו לאחר שכבר נאמר ויעשו. אלא שהתורה באה ללמדנו שהם עשו וקיימו דבר נוסף על עצם המצווה, והוא ההליכה וההוספה מחיל אל חיל. כדי לחסות תחת הקדושה מבלי הפסקה חובה להמשיך מיד הלאה. זהו עומק המושג מצווה גוררת מצווה, שכדי להשאיר את רשמה של המצווה יש להמשיך למצווה נוספת, וכך הקדושה מקבלת בנפש מקום של קבע.

עולם שהוא ארץ נוכריה

מה ייתן לאדם את הדחף להמשיך ללכת ולא לעצור באזור הנחות שלו. התשובה טמונה בהבנה המופיעה במזמור (תהלים טו, א) מי יגור באהלך. אדם שחי בעולם הזה בתחושה של ארעיות כגור, מתמלא בדחף להספיק עוד ועוד כי הוא יודע שזמנו קצוב. השליה הקדוש (שער האריות) מעמיק בכך וכותב כי העולם הזה הוא ארץ נוכריה ואדם שבא לעולם אינו אלא שליח. מה לשליח ולעסקי העולם הרי עליו להסתפק במועט ולהיות טרוד אך ורק בעסק שליחותו יומם ולילה. אדם שעושה לו כאן דירת קבע ומועל בשליחותו, מה יענה בבוא היום כשיחזירו אותו למקומו וישאלו אותו היכן פירות השליחות.

ההוראה למעשה:

החיים סוחפים אותנו לשקוע בהרגלים נוחים ולחשוב שהגענו אל המנוחה ואל הנחלה. אך כשאנו מרגישים שהשגרה מכבה את ההתלהבות עלינו לזכור שאנו אורחים ושליחים כאן, ושליח חייב להיות בתנועה. הדרך להחזיר את האור לחיים היא לעשות צעד קטן נוסף קדימה, קבלה קטנה בלימוד, הוספה זעירה בכוננת התפילה או עשיית חסד שלא היינו רגילים בו. ההוספה המתמדת היא זו שתבטיח שנישאר מחוברים לקדושה ונצמד בבטחה מחיל אל חיל.

כשאבא עוזב את היד – הסוד מאחורי רגעי ההסתרה בחיים

התחושה המוטעית של עזיבה

כולנו מכירים את התחושה של רגעי משבר, שבהם אנו מרגישים כאילו השגת הבורא נסתרה מאיתנו חלילה. לעיתים אדם מתחיל להתחזק בעבודת השם, חווה התעלות ואור גדול, ופתאום ביום בהיר אחד הכל נראה חשוך וקשה. התחושה הטבעית והכואבת ברגעים אלו היא של נפילה וריחוק, כאילו דחו אותנו משמיים. אך פרשת בהעלותך מעניקה לנו נקודת מבט הפוכה לחלוטין ומאירה את רגעי ההסתרה הללו באור יקר.

האב שמלמד את בנו לצעוד

התורה מספרת על נסיעת מחנה ישראל במדבר (במדבר י"ג) ויִסְעוּ מִהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאֶרֶון בְּרִית ה' נִסַּע לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לָהֶם מִנְּחִיָּה. מדוע היה צורך שארון הברית המייצג את השכינה יתרחק כל כך מן המחנה.

הבעל שם טוב הקדוש ע"ה מביא משל עמוק ונוגע ללב כדי להסביר הנהגה זו. הדרך המוכרת להרגיל פעוט קטן ללכת בכוחות עצמו, היא כאשר האב אוהו תחילה בידו, מוליכו מעט, ואז עוזב אותו ומתרחק קמעה כדי לנסותו. באותה שעה הילד הקטן מצטער ובוכה, שכן הוא בטוח שאביו נטש אותו וסילק את השגתו מעליו. אך האמת היא, שרק באמצעות ההתרחקות הזו יתרגל הילד ללכת ולפתח כוחות עצמאיים.

כך בדיוק צריך כל אדם לדעת ולהאמין, שכל הקשיים וההסתרות הבאים עליו נועדו אך ורק כדי להרגילו להתעלות ולצעוד בעבודת השם בכוחות עצמו. כך פירש הבעל שם טוב הקדוש ע"ה (חובבא בספר תשובות חן פרשת תולדות) את הפסוק (תהלים מ"ט) הוֹא יִנְהַגְנֵנוּ עַל מוֹת. הקדוש ברוך הוא מנהיג אותנו כמו אב המלמד את בנו הקטן ללכת, שבכל פעם שהתינוק מסוגל ללכת יותר האב מתרחק ממנו כדי לאתגר אותו. על כן, ההסתרה שאנו חווים לעיתים אינו עונש, אלא זוהי הטובה הגדולה ביותר שנועדה להביא אותנו למדרגה גבוהה וקרובה יותר אליו יתברך.

להתרגל לעבוד את השם מתוך החומר

לאור יסוד זה מבאר השם משמואל ע"ה (שנת תר"ט) את פשר התרחקותו של ארון הברית ממחנה ישראל. אכן, הארון הקדים ללכת לפניו כדי ליישר את הדרך, להרוג נחשים ועקרבים ולשרוף את הקוצים, כפי שדרשו חז"ל (תנחומא ויקרא י"ג). אך המרחק הזה בא לרמו לבני ישראל על התרחקות הקדושה והסתרתו.

במדבר היו בני ישראל נתונים במדרגה רוחנית עליונה, ניוונים ממזון רוחני שמלאכי השרת אוכלים וכל צורכיהם הגיעו בדרך נס. כעת רצו מן השמיים להכין אותם לקראת הכניסה לארץ ישראל, שבה עיקר העבודה הוא לעבוד את השם יתברך דווקא מתוך הגשמיות והטבע. כפי שפירש בעל אור המאיר ע"ה (פרשת שלח) שזה היה בדיוק חטאם של המרגלים, שטענו וחשבו שהארציות מכלה את היושבים בה (אָרְץ אֲבֵלֶת יוֹשְׁבֵיהָ הוּא), בעוד שהתכלית האמיתית של בריאת העולם היא לברר את הקדושה דווקא בתוך החומריות. לכן ארון הברית הלך והתרחק מהם מעט מעט, כמו אותו אב המלמד את בנו, כדי להרגיל אותם לעבוד את השם גם מתוך הסתר וגשמיות.

ההוראה למעשה:

זהו לימוד עצום ומרגיע לכל מתחיל בעבודת השם, ולכל אחד מאיתנו בשעות של חולשה רוחנית. פעמים רבות אנו מרגישים שפתאום נפלנו ממדרגתנו, או שהתפילה והלימוד כבר אינם מאירים לנו כבעבר ואנו זקוקים לחיוזוק. עלינו לזכור באותם רגעים שאין זה סימן שמרחיקים אותנו מן השמיים חלילה. ההיפך הוא הנכון, ריבונו של עולם פוסע צעד אחד אחורה ומשאיר לנו מקום, כדי לתת לנו את ההזדמנות להתאמץ, לגלות כוחות חדשים בתוכנו, ולצעוד אליו בכוחות עצמנו.

הלב שנפתח – כיצד הפכו קשי ההבנה למאורי האומה

הייאוש שמוחליש את הלימוד

לא פעם אדם יושב מול דף הגמרא, או מנסה להבין סוגיה מורכבת, ומרגיש שמוחו אטום והבנתו אינה משגת. המחשבה המיידית כאילו התורה שייכת רק לבעלי מוחות מכריקים וכישורנות נדירים, עלולה לרפות את ידיו של הלימוד ולגרום לו להרגיש ששערי החכמה נעולים בפניו. אך ההיסטוריה היהודית מלמדת אותנו בדיוק את ההיפך. גדולי עולם, שהיוו את עמודי התווך של התורה לדורותיהם, התחילו לעיתים את דרכם כאשר מוחם סתום כסלע, ורק בזכות עמל, דמעות ותפילה זכו להגיע למדרגות נשגבות.

מרב עקיבא ועד הרמב"ם

במדרש הלל (מובא באוצר המדרשים) מצינו יסוד עצום על הפסוק (תהלים ק"ח) הִהֲפִי צִוּר אָנֹכִי מִלְמַד כִּי רַבִּי עֲקִיבָא וְבֵן עֲזַאִי הוּוּ בְּצִעִירוּתָם טַרְשִׁים כְּצוּר הַזֶּה, אלא שעל ידי שציערו את עצמם על דברי תורה פתח להם הקדוש ברוך הוא פתח לתורה. בן עזאי זכה לפרש דברים שבית שמאי ובית הלל לא עמדו עליהם (שנאמר איוב כ"ט בַּקְלָמִישׁ שִׁלַח יָדוֹ), ורבי עקיבא זכה לגלות תעלומות וסודות עליונים שעין אדם לא ראתה, כדרך שראתה עינו של יחזקאל הנביא (שנאמר איוב כ"ט יֵא מִכְּבִי נִהְרַת חֶבֶשׁ וְתַעֲלָקָה יֵצֵא אֹרֶךְ).

כך גם מסופר בספר שלשלת הקבלה (סוף ערך הרמב"ם) אודות הרמב"ם ע"ה. בנערותו היה הרמב"ם קשה הבנה עד מאוד ומעט רצון היה לו בלימוד, עד שאביו רבי מיימון נושא ממנו לחלוטין, קרא לו "בן הקצב" וגירשו מביתו. בצר לו הלך הנער אל בית הכנסת ונרדם שם מתוך שברון לב. כשהקיץ משנתו הרגיש כי נהפך לאיש אחר ושערי חכמה נפתחו לו, והוא הלך ושקד על תלמודו אצל הר"י בן מיגאש ע"ה. לימים זכה הרמב"ם לחבר את חיבור הי"ד החזקה שעליו נשען כל בית ישראל. בספר סדר הדורות (אלף החמישי ד' אלפים תתקכ"ז) מובא כי בלילה שבו השלים הרמב"ם את חיבורו, בא אליו אביו בחלום כשאדם נוסף עמו. אמר לו אביו כי האיש הנלווה אליו הוא משה רבינו ע"ה שבא לראות את אשר עשה. לאחר שעין משה רבינו בחיבורו של הרמב"ם אמר לו "יֵישֵׁר כוּחַךְ בְּג" (יש אמרים שראשי התיבות הם בן גיל), ובכך העניק חותמת של אמת למי שהתחיל את דרכו כנער חלש וקשה הבנה.

הלל מחייב את העניים והרב מחוסט את קשי התפיסה

גם בדורות המאוחרים יותר מצאנו דוגמה מופלאה אצל מרן המהר"ם שיק ע"ה רבה של העיר חוסט. בספר דרכי משה (תולדות א"ת) מובא כי בצעירותו לא הצליח לתפוס דבר בלימודו, ורק לאחר ששקד במסירות נפתחו לו שערי בינה עד שרבו מרן החתם סופר ע"ה העיד עליו שהוא "ארון מלא ספרים" ואינו יכול לחדש דבר נגדו.

בספר עוד יוסף חי (פרק גדולת משה א"ת) מסופר כי לימים אמר המהר"ם שיק לתלמידיו, כשם שהלל מחייב את העניים ורבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים (יומא לה"ב), כך אני מחייב את קשי התפיסה. מי שיבוא לעולם האמת ויטען שלא היה יכול ללמוד מחמת חולשת שכלו, ויכחיו לו ממני שאפילו מוח סתום ודל כישרון יכול להפוך למעין המתגבר אם רק מתפללים ומתעקשים. הוא תיאר בפניהם כיצד היה חוזר ארבעים פעם על כל קטע, ובוכה לפני אביו שבשמיים שיתן לו בינה והשכל, ובזכות אותן דמעות זכה לכתרה של תורה.

נקודה לחיים:

הסיפורים המפעימים הללו הם משען לכל יהודי שמרגיש קושי בלימוד. אל לנו להיבהל ממוח אטום או מחוסר כישרון לכאורה, שהרי התורה היא מתנה שיתנת למי שמבקש אותה באמת. אם נשקיע בעמל, נחזור על תלמודנו שוב ושוב, ולא נתבייש לשאת תפילה מעומק הלב 'והערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך בפנינו', מובטח לנו שגם בנו יתקיים הפסוק 'ה'הופכי צוור אגם מים' והתורה תאיר את ליבנו.

בְּצֵל הָאֲמוּנָה

המשך מעמוד קודם

לנידה ולטומאה. לעומתם, אלו בני אדם שמשאם ומתנם באמונה, שיודעים לעצור את עסקיהם בזמן ולהתחבר למקור החיים, הם זוכים לדבקות אמיתית באור הפנים של הקדושה ומסלקים מעליהם את העצבות.

לְצִיּוּר צוּרָה קְדוּשָׁה עַל הַכֶּסֶף

כיצד ניתן להפוך את הממון הגשמי לכלי של קדושה. הנועם אלימלך (פרשת ראה) מעניק לנו עצה יסודית על הפסוק (דברים י"ד) וְצִרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ. חז"ל לימדונו שאין מחללים מעשר שני על מטבע שאין עליו צורה, והרבי מליזענסק דורש מכאן שעליו לעשות "צורה קדושה" על הכסף שברשותנו. המשמעות היא להשתמש בממון למטרות שהנפש מתאוה אליהן ולא רק לדחפי הגוף החומרי.

כאשר אדם מרבה בצדקה כפי יכולתו, תומך בלומדי תורה ומשתמש ברכושו לעשיית טוב, הוא הופך את הממון שלו למדרגה של קדושה. בדרך זו הוא זוכה להגיע למדרגה של וְאֲבֵלֶת לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ, שגם המעשים הגשמיים ביותר שלו נעשים לפני השם ומתקדשים בקדושת הצדיקים.

השער לגן עדן עובר דרך הממון

הרה"ק מרז"ץ ע"ה רמז על כך בפסוק (ויקרא א' י"א) וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יַד הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה לִפְנֵי ה'. המילה צִפְנָה רומזת לממון, כדכתיב (איוב לו' כ"ב) מִצְפּוֹן זָהָב



ההזמנה של פרשת בהעלותך היא להעלות את הנרות, להעלות את המציאות היומיומית שלנו אל האור. אל לנו לראות בעבודה ובפרנסה מפריע לעבודת השם, אלא שדה ניסיונות שבו אנו מוכיחים את אמונתנו. בכל פעם שאנו בוחרים לסגור את העסק בזמן לתפילה, בכל שקל שאנו נותנים לצדקה כותם הכרה שהוא שייך לבורא, אנו מסירים עוד פרגוד של חושך ומגלים את אור הפנים. ככל שנמעט בלהיטות החיצונית, נזכה ליותר שלושה פנימית, ונבין שההשקעה הבטוחה ביותר, היא זו המושקעת בנצח.

ובחרת בחיים

גיליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א



באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק ששי: נגיד לעמו רבי משה הנגיד

רבי משה בן רבי שם טוב בן עטר הנגיד שהתגורר בסאלי, איש נכבד ביותר היה בקרב יהודי מרוקו, ממשיך נאמן למורשת אביו הגדול, רבי שם טוב, שנשא את משא יהדות מרוקו על שכמו. ידו פתוחה היתה לצדקה וחסד, להכנסת אורחים ולהכנסת כלה ולכל דבר שבקדושה. כחו של רבי משה בתפקידו כ"נגיד", כמו גם עושרו, עלו על אלו של אביו הנגיד רבי שם טוב. מעמדו בחצר המלך מולאי איסמעאל היה רם ונישא.

מלחמות אחים

מעמדו של הנגיד רבי משה בן עטר הלך עם הזמן והתחזק. היה זה בעקבות המלחמה שפרצה בין מולאי מוחמד בן המלך וכמה מאחיו עמו, ובין אביהם, המלך מולאי איסמעאל בו מרדו. הבנים המורדים הקימו את מעוזם בתארוודאנית שבדרום המדינה, ומשם הלכו והרחיבו את שלטונם עד מרקש, בשרשרת מלחמות וכיבושים.

"בימים ההם ובזמן הזה היה מולאי מחמד בנו של מסיר"ה עם אחיו מולאי אשרי"ף קוייא'ם, מרדו באביהם ומלך מולאי מחמד שהוא היה הגדול, וגם מולאי בן נציר ברח גם הוא, והלך למולאי מחמד הנז' שמלך בתארוודאנית וקבלו מולאי מחמד בסבר פנים יפות, וגדלו ונתן לו מרכבה ומחנה לצאת להלחם עליו. והיה מולאי ו' נציר נלחם כל מלחמותיו, והיה מולאי מחמד הולך וגדל וכבש העיירות והכפרים אשר סביבות תארוודאנת עד מראכיש, וכולם השלימו עמו וקיבלו אותו עליהם למלך ובא הוא בעצמו ונכנס למראכיש וישב שם כמו ב' חדשים.

אח"כ שלח לו מסיר"ה את מולאי זידאן אחיו מאביו ונלחם עמו קרוב למראכיש ונשבר מולאי זידאן ושלל אותו מולאי מוחמד שלל רב וחזר אצל אביו בלב נשבר. אח"כ חזר ושלחו בחיל כבד ויצר על אחיו במראכיש והביאו במצוק ובמצור בש' התס"ו ליצי'..."
"אחר הדברים האלה אחר הלכות כמו חדש ימים, ומולאי מחמד היה בתוך מראכיש ומולאי זידאן אחיו חונה במחנהו על מראכיש, והביאו במצור למולאי מחמד עד שקץ בחייו ורצה לברוח ממראכיש, וכשיצא לברוח תפשו מולאי זידאן חי ולכדו, ושלחו למסיר"ה אביו. וכששמע אביו שהביאוהו יצא לקראתו לשדה והכהו ביד, וגזר עליו ס' מחמד לעלילו לחתוך לו ידו הימנית ורגלו השמאלית, וכן עשו לו, ונשאר אח"כ חי ז' ימים ומת, כ"י כא"ל. אח"ך הלך מולאי זידאן לתארוודאנת וירש את אחיו ונשא את נשיו ולקח את כל נכותו ואת אשר לו וישב שם במאמר אביו מסיר"ה"

פניני אור החיים

רצוננו לעשות רצונך

ויעש בן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר צוה ה' את משה (במדבר ח ג)

אחד המסרים העוברים כחוט השני בין דפי הספר הקדוש אור החיים, הוא הרעיון לעשות את רצון ה' - בגלל שכך ציווה ה'. זה לא רק המעשה עצמו, נטלתי לולב, תקעתי בשופר, יש כאן את העניין של הכוונה. למה אני עושה כך וכך? כי ה' ציווה. הקדוש ברוך הוא מצווה את אהרן הכהן להדליק את המנורה. איזו גדולה, איזה כבוד.

אבל למה אהרן הכהן עושה זאת? כי כך ציווה אותו ה'. האור החיים הקדוש מדייק זאת מדברי התורה: "ויעש בן אהרן, אל מול פני המנורה העלה נרותיה, ומסיום הפסוק: "כאשר ציווה ה' את משה".

הוא התעלם מהכבוד, מהמעמד, מהגדולה. העשייה היא אך ורק כי כך ציווה ה'.

לפום צערא אגרא

ויעש משה ואהרן וכל עדת בני ישראל ללוים ככל אשר צוה ה' את משה ללוים בן עשו להם בני ישראל! (במדבר ח ב)

שני אנשים מקיימים מצווה מסוימת באותה דרגת הידור, ובכל זאת אחד נחשב יותר. הכיבוד?

הוא התאמץ יותר. כאשר ציווה הקב"ה להבדיל את הלויים מתוך בני ישראל ולעשות להם מתנה בפני עצמם ולהחשיבם, אומרת התורה "ויעש משה ואהרן וכל עדת בני ישראל ללוים, ככל אשר ציווה ה' את משה ללוים, בן עשו להם בני ישראל".

פעמיים מוזכרים כאן "בני ישראל", מדוע? ועוד, שבפעם הראשונה כתוב "וכל עדת בני ישראל", ובפעם השנייה לא כתוב "וכל". אומר האור החיים הקדוש: כל בני ישראל עשו ללוים כאשר ציווה ה'.

אבל יש כאלו שאצלם הייתה זו מסירות יותר גדולה. מי אלו? הבכורות! שמתחילה נעשתה העבודה על ידי הבכורות, ואח"כ קיבל שבט לוי את התפקיד.

ולכן הכפילות: בפעם הראשונה, ויעש משה ואהרן וכל עדת בני ישראל. ומלבד זאת, יש כאן החזקת טובה לבכורים יותר, שעל אף ששבט לוי נטלו את מקומם, ורק טבעי שיכאב להם ולא ידקדקו לעשות את המצווה לכל פרטיה, בכל אופן משבחת התורה ואומרת "כן עשו להם בני ישראל".

כאן יש החזקת טובה לקבוצה אחת, מעבר לכל עדת בני ישראל. הבכורים אשר התאמצו והקריבו מעצמם במצווה זו.

שלא תארע תקלה

ויאמר ה' אל משה אספה לי שבועים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושטריו ולקחת אתם אל אהל מועד והתיצבו שם עמך: (במדבר יא טז)

הקב"ה אמר למשה רבינו לאסוף שבועים איש מזקני ישראל, שישאו איתו במשא העם. הלשון בפסוק הוא "אספה לי שבועים איש", לא כתוב אספה שבועים איש, אלא אספה לי'. און זה דבר של מה בכך לכוון שבועים איש הנאספים יהיו כולם ראויים לתפקיד חשוב זה, וכיצד ניתן לדעת מה בלבם של כל אחד.

אומר האור החיים הקדוש: לכן אמר הקב"ה אספה לי', כלומר לשמי, לשם שמים, "כדי שלא יטעה אותו חלילה השטן בזקן שאינו נכון". אך כשעושים לשם שמים, הרי פסוק מפורש בקהלת "שומר מצווה לא ידע דבר רע".

לבטל את הרצון העצמי מפני רצון שמים

ויש אשר יהיה הענין ימים מספר על המשכן על פי ה' יתנו ועל פי ה' יסעו: (במדבר ט ב)

בני ישראל הולכים במדבר, וכמו שכתוב בפרשת דברים "המדבר הגדול והנורא".

המשך בעמוד ג'



ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

לעשות רצונך בלבב שלם

נתאר לעצמנו 'מנהל מוסד' שהדיחו אותו מתפקידו. הוא בעבר ניהל מוסד גדול ומכובד, וכיום מהימים הוא קבל מכתב פיטורין. הוא עוזב את המוסד ובלבבו תרעומת. עוברים כמה חדשים, הוא לא קיבל עבודה חדשה, וכעת מבקשים ממנו לבוא להתנדבות ולשפץ את בניין המוסד, לדאוג למנהל ולכל צרכיו.

גם אם לא תהיה לו ברירה והוא יעשה את זה, הרי שברור לכל שהטבע האנושי הוא שזה יאבד לו מאוד. גם אם הוא יעשה את מה שהתבקש לעשות, הוא יעשה את זה רק בשביל לצאת ידי חובה, ואם הוא יוכל - הוא יעגל פינות ויתחמק מכל דבר שהוא רק יוכל להתחמק.

לא תמיד היו הלוויים והכהנים אלו שעבדו בבית ה'. בעבר הייתה הקדושה מוטלת על הבכורות, אלא שהקדושה ניטלה מהם ועברה לכהנים וללוויים. והנה בפרשתנו, פרשת בעלותך, מובא שנצטוו לטהר את הלוויים ולהכשיר אותם לתפקידם הנעלה.

היה מקום לחשוב שהבכורות יתחמקו ממשימה זו, וגם אם הוא יעשו זאת, הם יעשו זאת שלא בשלמות.

באה התורה ומספרת לנו את עבודת המידות הנפלאה של הבכורות: **כָּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה לְלוּיִים כִּן עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** (במדבר ח ט). מסביר רבינו 'האור החיים' הקדוש זיע"א שהכוונה היא לבכורות, והתורה יודעת להעריך את זה: "הגם כי כפי הטבע אנושי יכאיב לבם". זה כואב לעזור למי שלוקח לך את התפקיד. אבל הבכורות ידעו להתעלם ולהתגבר על כך.

יש ביכולת אדם לעזור ולסייע גם למי שנראה שלקח לך משהו. רק מה? צריך לחיות עם אמונה, אמונה בהקב"ה. לעשות את רצון ה'. לא לחשוב על המסביב. לא לחשוב על מה שמפריע. על מה שקשה. לחשוב מה באמת רצון ה'. מה הקב"ה רוצה מעמנו. וכך לפעול.

זה לא רק בדברים שברור לנו מה לעשות. שיש ציווי ברור. אלא גם בכל מצב שבו אנחנו מונחים ומונחים בהשגחה פרטית ומובלים למקום מסוים.

הנה למשל, מה קורה לאדם שמאחר את האוטובוס. הוא תכנן לחכות בתחנה 2-3 דקות, והנה כעת הוא צריך להמתין עוד עשרים דקות עד האוטובוס הבא.

אדם עולה על האוטובוס, ורק באמצע הנסיעה הוא מגלה שעלה על האוטובוס הלא נכון. כעת הוא יורד באיזה מקום שהוא לא מכיר, וחושב איך להגיע למחוז חפצו.

בחור מעוניין ללמוד בישיבה מסוימת והוא לא מתקבל, כשבסופו של דבר הוא למד בישיבה אחרת ובעיר אחרת ממה שתכנן. זוג צעיר רוצים לגור בירושלים או בבני ברק,

אבל התקציב שיש להם מאפשר להם לגור רק בפריפריה.

אפשר להמשיך ולהביא עוד הרבה דוגמאות מתוך כמעט כל פרט בחיים שבו אדם יכול למצוא את עצמו במקום שהוא לא חשב להיות בו.

בפרשת השבוע, פרשת בעלותך, מסופר על מסעות בני ישראל במדבר. אומרת התורה (במדבר ט יח-כ): **"עַל פִּי ה' יִסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל פִּי ה' יִחַנו כָּל יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הָעָם עַל הַמִּשְׁכָּן יִחַנו. וְבַהֲאָרֶץ הָעֵנָן עַל הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִשְׁמַרְתּוֹ ה' וְלֹא יִסְעוּ. עַל פִּי ה' יִחַנו וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ**. בני ישראל הלכו במדבר לפי הענן. לפעמים היה הענן עומד ימים רבים, ובני ישראל היו ממתניים איתו. לפעמים הוא רק היה עומד יום אחד. זה יכול היה להיות המתנה של חדשים מצד אחד, וזמן קצר מאוד מצד שני.

מסביר רבינו 'האור החיים' הקדוש זיע"א, שבא הכתוב לפני את שבחן של ישראל, שביטלו רצונם ממני רצון הקב"ה וחפצו לחנות ולנסוע כרצון של מעלה, מה שהקב"ה רוצה.

לכן לא כתוב 'חנו בני ישראל', שיהיה נשמע שעשו שהיו מוכרחים לחנות בגלל הענן, בגלל שזה רצון ה'. אלא כתוב "יחנו". אפילו "בהארץ הענן" אבל תמיד היה "יחנו".

וגם כשהיו חונים, זה בגלל שהרצון האמיתי שלהם היה לקיים מה שהוא רצון ה'. לכן לא כתוב "ולא נסעו", אלא "ולא יסעו". לא הייתה להם דעה עצמית בכלל.

הלל היה אומר (אבות פרק ב משנה ד): בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך. שואלים כולם מה העניין לבטל רצון אחרים? אלא הכוונה של "ביטול" כמו שאיסור מתבטל בהיתר, יש ששים של אוכל מותר מול חלק אחד של איסור, והוא מתבטל. הוא הופך להיות מותר. כלומר, אין לו רצון עצמי. אין לו כבר מציאות. הוא מתבטל. ככה צריך להיות מבוטל לרצון ה', ואז ממילא גם רצון אחרים - אחרים זה דברים ששייכים החוצה, דברים רעים, דברים של היצר הרע, גם זה יהיה מבוטל, כמו שאמר דוד המלך "ולבי חלל בקרבי", הפכתי את כל הלב, שכולו יהיה מכוון רק לרצון שמים.

האור החיים' הקדוש גם מביא ש"אנושי אמת" דהיינו חמי תורת הקבלה, הסבירו שבני ישראל היו במדבר בכדי לתקן את המקומות בהם היו. ויש מקומות שהיו זקוקים לזמן רב בכדי לתקן אותם ויש מקומות שהיה אפשר לתקן אותם בזמן מועט. הקב"ה לא החזיק את בני ישראל במקום מסוים רגע יותר ממה שהם היו צריכים להיות שם.

וזה איפוא המוסר השכל שעולה לנו: כל מקום בו אנחנו נמצאים, לזמן קצר או לזמן מרובה, זה בהשגחה עליונה. התפקיד שלנו בעולם זה להיות שם ועלינו לעשות זאת על הצד היותר טוב. אנחנו חיילים של הקב"ה. עושים את רצונו.

מונהגים על ידו. נמצאים ברגע הנכון במקום הנכון. זה ברור. אבל צריך להכיר בכך. לדעת זאת ולחיות עם אמונה.

מעשה בהרה"ק מהר"ש מסלונים זיע"א, בעל 'דברי שמואל', שדיברו נכבדות באחד מצאצאיו, והיה חוכך בדעתו אם לעשות השידוך או לחדול, מאחר שאליו דבר יגונב כי יש חסרון דמינכר בהצעה זו, אלא מי יודע אם לא מה יצא הדבר.

פתח וקרא בהתרגשות רבה: רבונא דכולי עלמא! אם אכן זה רצונך שאעשה השידוך הנוכחי, הרי שזה גם כן רצוני, רוצה אני בכך בכל לבי, אלא שאלתי ובקשתי: תן לי ברחמיך אות וסימן שאדע בבירור כי זה רצונך. וכשיצאו מפיו בקול גדול המילים 'אם זה רצונך' רוצה אני גם כן בכך, 'וויל איך אויך אויך', הרגישו השומעים בכל חושיהם כי אמנם אין הוא מקבל עליו את הדין גרידא, אלא שבאמת הנו רוצה בכך, אין לו שום חפץ עצמי כלל מלבד הרצון באשר ירצה יוצרו.

ומעשה בהגאון הצדיק רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שחלה אנושות בסוף ימיו והביאו רופא מומחה אל מיטתו כדי לבדוק וליתן לו תרופות. אחר כך סחו לו משמשי שהרופא מצא כי הוטב מצבו, הגיב רבי ישראל: הוטב או לא הוטב, למאי נפקא מינה? הרי אין לי שום רצון אלא כפי שרוצה הקדוש ברוך הוא. וכשקברו רגיעו האחרונים של החסיד שבכחונה רבי צבי חנוך זצ"ל מבנדין, על "יכהן פאר", לביל שבת קודש אחרי הסעודה, ו' באדר תרצ"ה, שמעו אותו קורא: אבא רחמא, אבא מתיקא, אם זה רצונך - אזי שיהיה כמו שאתה רוצה. ובמלים האלה פרוחה נשמתו למרום (מסוד שיח חסידים' עמוד 271).

לא לגרום צער לאבינו מלכנו

וְאֵל הָעַם תֹּאמַר הַתְּקַדְּשׁוּ לַמֶּחֶר וְאֶכְלֶתֶם בָּשָׂר כִּי בְּכִיתֶם בְּאֶזְנֵי ה' לֵאמֹר מִי יֶאֱכַלְנוּ בָּשָׂר כִּי טוֹב לָנוּ בְּמִצְרַיִם וְנִתֵּן ה' לָכֶם בָּשָׂר וְאֶכְלֶתֶם (במדבר יא יח).

מדיוק לשון הפסוקים בתורה נראה שהקב"ה הקפיד במיוחד על כך שהם בכו בבקשה זו. והשאלה נשאלת: אם מדובר בבקשה לגיטימית - מה הבעיה שבכו, ואם זו בקשה שאינה ראויה - מה משנה אם גם בכו בעוד שיש בעיה בעצם הבקשה.

אומר רבינו 'האור החיים' הקדוש זיע"א: כשבוכים על בקשה מהקב"ה - זו בעיה. זה מראה על חסרון אמונה. כשאדם מבקש מהקב"ה, הוא יכול לבקש ולהאמין שהקב"ה יכול לתת לו את מבוקשו. אבל יש דרגות של בכי שזה כבר מסמל את הייאוש.

זה סוג של כפירה וחוסר אמונה ביכולת הקב"ה לספק את מבוקשם. הבכי ברמה כזו מראה שלא מאמינים בקב"ה שברצונו הוא





המשך מעמוד א'

ונה מגיעה תניה. באופן טבעי אמורים לשמות מההרפיה והמנוחה.

אומר האור החיים הקדוש, בפרשת השבוע מפרטת התורה את סדר הליכתם והנייתם של בני ישראל, והתורה חוזרת שוב ושוב "על פי ה' יתנו ועל פי ה' יסעו".

להגיד שבחן של ישראל:

החניה נעשית, לא כי יותר טוב להיות במקום אחד מאשר ללכת, אלא: על פי ה'. כי כך ה' אמר.

"ובהאריך הענין", יש תניה ארוכה יותר, השמחה הטבעית בודא גדולה יותר. מדגישה התורה שוב, מדוע עשו זאת - "על פי ה' יתנו".

וגם כאשר מסיימים את החניה, "על פי ה'".

בחניה קצרה ככל שתהיה, או ארוכה ככל שתהיה, בכל מקרה ובכל מצב, הם עשו זאת לא מפני סיבה אחרת, אלא רק כדי לעשות רצון ה'.

הלילה הזדמנות לחשבון נפש

וְאֵל הַעַם תֹּאמַר הַתְּקַדְּשׁוּ לְמַחֵר וְאֶכְלְתֶם בֶּשֶׂר כִּי בְּכִיתֶם בְּאֶזְנֵי ה' לְאֹמַר מִי יֶאֱכַלְנוּ בֶּשֶׂר כִּי טוֹב לָנוּ בְּמִצְרַיִם וְנָתַן ה' לָכֶם בֶּשֶׂר וְאֶכְלְתֶם: (במדבר יא יח)

כאשר התלוננו בני ישראל וביקשו בשר, אמר הקב"ה למשה רבינו "ואל העם תאמר התקדשו למחר ואכלתם בשר".

מדוע למחר?

אומר האור החיים הקדוש, הרי בעקבות כך הייתה פורענות, וכפי שדרשו חז"ל שהכוונה היא 'הזמינו עצמכם לפורענות', וכמפורש בהמשך הפסוקים.

לכן דחה זאת הקב"ה למחר.

יעבור ביתיים הלילה, כדי שבינתיים תהיה להם הזדמנות לעשות חשבון נפש על מה שאירע משך היום, אולי ישובו בתשובה ויתנם ה' על הרעה, שהרי אין הקב"ה חפץ לעשות פורענות.

במקום לדפדף יום ולעבור הלאה, עדיף לעשות חשבון נפש, ולראות כיצד ניתן להשתפר מחר.

הנעלבים ואינם עולבים

וַיֹּאמְרוּ הֲרַק אֵךְ בְּמִשְׁה דְּבַר ה' הֲלֹא גַם בְּנֵי דְבַר וַיִּשְׁמַע ה': (במדבר יב ב)

אחת מששת הזכירות היא "זכירת מעשה מרים", שנצטוו לזכור מה שעשה ה' למרים הנביאה, על שדיברה במשה רבינו, אפילו שהייתה נביאה, ועל ידה ניצל משה רבינו, כדי שנתרחק מלשון הרע.

אומרת התורה "תדבר מרים ואהרן במשה וגו' - וישמע ה'".

אומר האור החיים הקדוש, הכוונה במילים וישמע ה', שהקב"ה שמע זאת מהם, ולא ממשה רבינו.

משה רבינו לא הלך להתלונן לפני ה' - למה דיברו עלי כך וכך.

ה' שמע את הדיבורים, אבל לא ממש משה רבינו.

משה רבינו אינו כסתם אנשים הנעלבים מזולתם.

והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה.

עם האשה או עם בעל דינה. ענה לו הרה"ק רבי צבי הירש: אם אכן היית פוסק דין אמת לאמיתו, לא היה כואב עליה אפילו אם היתה כך, לבה לא היה כואב עליה אפילו אם היתה מפסידה בדין, בכיה זו הורתה שהאמת והצדק איתה, וכך הבנתי שנפלה טעות בדינה.

וכאשר נסתלק ה' חפץ חיים' זצ"ל, הגיע אחד הגויים שהיה גר בכפר קטן ליד ראדין לנחם את בני המשפחה. כששאלוהו: מה לו ולנפטר הדגול, רבן של ישראל? סיפר, שפעם אחת כשרעה את צאנו הזדמן לו לעבור באחד מיערות הסביבה, והנה הוא שומע קול בכי. הוא התקרב לשם והנה הוא רואה לפליאתו אדם עומד ליד אחד העצים ומתפלל בבכי. הקשבתי לדבריו ושמעתי שהוא מתחנן ומבקש לפני האלוקים שלא תצא תקלה על ידו מהספרים שחיבר. סיים הגוי ואמר: ראיתי לפני קלסתר של אדם נאמן לאלוקיו עד שהוא בוכה שלא תצא תקלה ולא יאמר דבר שלא נכון ולא כרצונו (הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א בהסכתו לספר בנו 'אבני אש').

לא להקפיד

ויש עוד דבר, גם אותו למדנו בפרשה, זה לא רק בבין אדם למקום, אלא גם במה שנוגע בין אדם לחבירו. צריך לדעת לא לשמור טינא ולא להקפיד על מי שעשה לך עוולה. לא משנה עד כמה היתה הפגיעה.

בפרשת השבוע, מסופר על מרים אחות משה רבינו שדברה בגנותו, והיא נענשה על כך. ותיכף הפסוק אומר (במדבר יב ג): "וְהָאִישׁ מִשֵּׁה עֲנִיו מְאֹד מִכָּל מַלְאָכֵי הָאֲדָמָה". מסביר רבינו ה'אור החיים' הקדוש זיע"א: אהרן הכהן, אחיו של משה רבינו, חשב שמשה רבינו הוא זה שהקפיד על מרים אחותם ולכן היא נענשה. באה התורה ואומרת: לא! תדעו לכם שמשה רבינו עצמו היה עניו מכל אדם, והוא בוודאי לא היה אכפת לו על מה שדיברו עליו, לא הוא זה שהקפיד ולא בגללו היא נענשה.

ובענין זה, מספר הגאון הרב חיד"א זצ"ל כמה וכמה פעמים בספריו, שהוא בעצמו שמע מפי ש של רבינו ה'אור החיים' הקדוש זיע"א סיפור נפלא: מעשה בחכם אחד שמשום מה עלתה עליו כעסו של אדם עשיר מופלג, שאף היה מקורב בבית המלך.

אותו עשיר זלזל בחכם ההוא ואמר עליו דברי זלזול קשים.

ביקש רבינו ה'אור החיים' להשכין שלום בין הניצים ובא לפייס את החכם ולבקש ממנו שיסלח לעשיר וכך תסתיים המריבה.

אותו חכם אמר לרבינו ה'אור החיים', למה כבודו צריך לטרוח בעניין זה, חשב ה'אור החיים' שהוא דוחה את בקשתו, ומשכך הוא הוסיף והפציר בו שיסלח לעשיר. אבל אז אמר לו החכם: כוונתי אחרת, אני אומר לכם שאינכם צריכים לטרוח בעניין, היות ואני תיכף ומיד סלחתי לו ולא הקפדתי עליו כלל. זאת מפני שכל עבירה גורמת צער להקב"ה, ולכן אם הייתי מקפיד על העשיר ולא הייתי סולח, היה בכך צער לקב"ה, לכן תיכף ומיד כבר סלחתי לאותו עשיר, והכל על מקומו בא בשלום.

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

יכול לתת, וכאן בכו בני ישראל כי הם סברו שהקב"ה אכן לא יכול לספק להם את הבשר, וזה אכן היה חטאם, חטא חוסר האמונה.

נמצאנו למדים: אפשר לבקש מהקב"ה כל דבר, כמו שבו מבקש מאבא. אבל אסור לבכות בכי של ייאוש שיש בו חוסר אמונה.

סיפר עד ראייה שעמד על יד הסטייפלר זצ"ל, בעל 'קהילות יעקב', וראה אדם מגיש לפניו פתק בו היה כתוב כל הצרות שיש לו, רחמנא ליצלן, והוא כתב שם שאשתו בוכה כל הזמן על הצרות שיש להם. שוחח איתו הסטייפלר ואמר לו: תגיד לאשתך שלא תבכה, הבכי הזה לא טוב עבורה, ריבוי הבכי הזה עושה לה צרות, זה מעכב לה את הישועה, שתפסיק לבכות ובעז"ה תבוא לה הישועה (ארחות רבינו ח"א עמוד רכב).

עדות הבכי

עוד למדנו מדברי רבינו ה'אור החיים' הקדוש זיע"א דלעיל, ש'בכיה' היא החותם והגושפנקא שהאדם נותן לדבריו. לפעמים באים דברי האדם מהשפה ולחוץ, ואין הוא בתוככי לבו סבור כך, אולם כשאדם בוכה הרי בכייתו זו מוכיחה כי כך הוא רצונו הפנימי, ונמצא שאם הוא בוכה על דבר טוב, הרי שבכייתו מוכיחה כי בתוככי ליבו רוצה הוא בטוב, ואם בכייתו באה על דבר שאינו טוב, הרי שבכייתו מוכיחה כי גם פנימיותו היא ככה.

לכן באה התוכחה על בני ישראל שביקשו את הבשר מתוך בכיה. בכיה זו הוכיחה כי בתוככי ליבם משוכנעים בני ישראל כי אין כוח ביד ה' לספק להם את מבוקשם, ואילו היו מבקשים, כבן המבקש מאביו, ניחא, כי בכך הם מראים כי יכול הקב"ה לספק להם מבוקשם, אולם משבכו היה בכך ככפירה ביכולת הכל יכול ב"ה.

יושב היה הרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב זיע"א בביתו נאוה קודש כשלפתע נשמע קול בכי עז מהחדר החיצון. ביקש הרבי מהגבאי לצאת ולראות מה זה ועל מה זה, מי הוא זה הבוכה ועל מה הוא בוכה. יצא הגבאי לבדוק, ומשחזר אל הקודש פנימה, סיפר לרבי: קול בכי זה הוא קולה של אשה עניה העומדת בחוץ ומייללת בבכי המרווים, מבקשת היא להיכנס אל הרבי בכדי לתנות את צערה על העוול שנעשה לה. הורה הרבי להכניסה. נכנסה האשה והחלה לספר כי דין תורה היה לה אצל הדיין של העיר והדיין פסק לחובתה, והיא יודעת שהאמת איתה, ולכן היא מבקשת מהרבי שיורה לדיין לחזור בו מפסק הדין ולפסוק לטובתה, כי כך הוא האמת. במשך כל אותו הזמן המשיכה האשה לבכות, ובקושי רב הצליחה לומר את אשר בליבה.

שלח הרה"ק רבי צבי הירש לקרוא לדיין לביתו. משהגיע אמר לו הרבי: שמעתי כי דנת בדין תורה של אותה אשה עניה, וכי פסקת את הדין שלא לטובתה, האם אינך סבור כי אולי הצדק איתה והיא זו דוברת האמת? התחיל הדיין לתור ולחפש אחר האמת ואכן התגלה שהאשה צדקה. שאל הדיין את הרה"ק רבי צבי הירש: אמת היא שטעיתי, אבל מנין ידע הרבי שטעיתי, והרי הרבי לא יודע האם הצדק

מתיבתא אור החיים

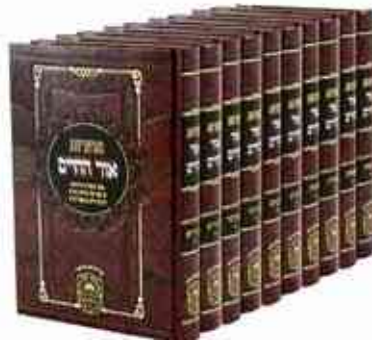
כי תבואו אל הארץ, והגם כי האדון קורא הדורות מראש, אף על פי כן מחשבותיו הטובים הגיד לעמו, כנזכר. עכ"ל. נמצא כי ביאר רבינו הטעם שציוה כן לפי שמלכתחילה היה רצון ה' שיכנסו מיד לארץ, לכן לא ציוה שיעשו הפסח במדבר. אמנם כאן כתב רבינו שאין לפרש כן, ולכאורה לפי זה יש לבאר כוונת רבינו כאן כפי שכתבנו במאורי אור שהטעם שציוה שיעשו כן בבואם אל הארץ, אינו לשלול שלא יעשו במדבר, אלא לפי שרצון ה' היה שיכנסו מיד לארץ ישראל, על דרך שכתב רבינו בפרשת בא.

ואולי יש ליישב כי מה שכתב רבינו שם הוא לפי מה שכתב כאן לפרש בהמשך דבריו, שהטעם שחזר ה' לצוות כאן, הוא כדי להודיעם שעל אף שעשו את העגל ראויים הם עתה להביא קרבן פסח, ולפי זה כתב רבינו שם שהאמת כי מלכתחילה ציוה ה' שיעשו הפסח כשיבואו לארץ ישראל, כדי ללמד לנו מחשבתו הטובה שרצה להביאם תיכף לארץ ישראל, ואין מזה לימוד שאילו אינם באים לארץ ישראל אין להם לעשות הפסח, אלא רק בא לגלות האמת שבמחשבתו להביאם מיד לארץ ישראל, אבל לאחר שעשו העגל שוב לא היו ראויים לעשות הפסח, ולכן הוצרך לומר כאן 'ויעשו בני ישראל את הפסח' ליתן להם רשות לעשות הפסח לפי שנתכפר להם עוון העגל. וכל זה נכלל בכוונת רבינו שם שהוצרך לצוות לעשות הפסח במדבר, כי לא נצטוו לעשות אלא כשיבואו אל הארץ, דהיינו לפי שרצון ה' היה להכניסם לארץ, ולא שיעשו העגל.

מצרים ולשלול המדבר ודו"ק היטב. והנה בפרשת בא (שמות יב כה) כתב רבינו להדיא שלפי שמתחילה לא ציוה עליהם שיעשו הפסח במדבר אלא לאחר שיבואו אל הארץ, לכן חזר וציוה כאן בפרשת בהעלותך 'ויעשו בני ישראל את הפסח', וז"ל שם: 'והיה כי תבואו וגו', הנה פשט הכתוב יגיד כי מצוה זו אינה אלא אחר כניסתם לארץ, אם כן למה חזר ה' מדעת זו וציוה את בני ישראל בשנה השנית לעשות הפסח במועדו ככל חקתיו. ונראה כי גילה ה' דעת עליון בזה כי היה בדעתו אם יזכו ישראל לא יעשו פסח שני אלא בארץ כנען, אלא לצד המראתם מעת יצאו ממצרים והם ממרים פי ה', ואפילו בים סוף התחילו למרות דכתיב (תהלים קו ז) 'וימרו על ים בים סוף', זה היה סיבה שארכו הימים ולא היה להם זכות לעלות תיכף ומיד, ולזה כשראה ה' שגרמו מעשיהם ולא נכנסו לארץ, והם עדיין במדבר, הוצרך לצוות לעשות הפסח במדבר, כי עד עתה לא נצטוו אלא

כתב רבינו (במדבר ט א): בשנה השנית וגו'. צריך לדעת למה שינה הכתוב סדר הרגיל להקדים זכרון החודש ואחר כך זכרון השנה, שכן תמצא בתחלת הספר שאמר באחד לחדש השני בשנה השנית. גם כי בסדר זה שכתב נתחייב הכתוב להפסיק באמצע זכרון הזמן במאמר לצאתם מארץ מצרים מה שלא היה עושה כן אם היה מקדים זכרון החודש ואחר כך זכרון השנה שאז יאמר לצאתם מארץ מצרים אחרי כן, עוד יש להעיר למה נשתנית פרשה זו שלא נאמר בה דבר אל בני ישראל ככל התורה כולה. אכן יתבאר בהעיר עוד אומרו ויעשו בתוספת ו' בתחלת ענין, עוד קשה למה הוצרך ה' לצוות בני ישראל על הפסח והלא כבר צוה כאמור בפרשת בא אל פרעה, והיה נראה לומר לזה כי חש הכתוב לומר שאין מצות פסח אלא בארץ מצרים ובבואם אל ארץ נושבת ולא במדבר, לזה בא לומר במדבר ויעשו בני ישראל את הפסח, וזה דבר רחוק:

ובברכת שמעון (עמ' ש"ח) העיר ע"ד האור החיים הק' דהרי בתוס' קדושין (ל"ז ב) מפורש די"ל דביאה שכתובה בקרבן פסח אינה אלא לאחר ירושה וישיבה והק"פ שהקריבו במדבר היה מגזה"כ, וא"כ מדוע כתב רבינו שזה דבר רחוק, ובפרדס יוסף החדש כתב שאכן רבינו דקדק וכתב בדבריו שדבר רחוק הוא לומר שדוקא בארץ נושבת חייבים בק"פ כמו בא"י או מצרים, ורק במדבר שאינו ארץ נושבת פטורים וכמבואר בדבריו להדיא, וא"כ לא שלל כלל הדעה דביאה הכוונה לא"י, רק שלל הדעה שהכוונה על מקום ישוב כמו א"י וכמו



גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל



אור הישועות מכתבי הלומדים

כח התורה - נס הישועה בזכות ספרי 'אור החיים'

שיחת טלפון בלתי שגרית הגיעה למערכת ממוכר ספרים ותיק, שמספר שבא אליו יהודי בשם ר', שביקש לברר את עלותה של מהדורה שלמה של הספר הקדוש 'אור החיים'. כששמע המוכר את הסיבה, התרגשותו גברה: ר' סיפר כי נקלע לצרה גדולה ולפי דרך הטבע אין לו תקווה. ידידיו המליצו לו לפנות ליהודי שעבר התמודדות דומה ונושע בדרך פלאית. כשפגש אותו, גילה להפתעתו שהישועה שלו הגיעה בזכות הצדיק רבינו האור החיים הקדוש זי"ע. אותו יהודי סיפר כי בעת צרתו נכנס לחנות ספרים ורכש מספר מהדורות של אור החיים הקדוש. למרבה הפלא, הישועה הגיעה במהרה באופן בלתי נתפס.

ר'. החליט לנהוג בדרך דומה, ובאמונה שלמה פנה לחנות כדי לתרום מהדורה מיוחדת של הספר. ואכן, לא חלף זמן רב - וגם הוא נושע בחסדי שמיים באופן מופלא.

זכותו יגן עלינו.

מחוברים לחיים

לשמיעת שיעורים ודרשות

חייגו: 03-617-1077





דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פומרינץ שליט"א
(רעוא דרעוין
פרשת נשא תשפ"ה
ביהמ"ד באר ישראל)

גיליון ל"ב
פר' בהעלותך
תשפ"ז

יאירו שבעת הנרות

נבואת משה ונבואת שאר הנביאים

כמה פעמים נזכרה המנורה ומעשיה בתורה, ואחת מהן בפרשתנו - פרשת בהעלותך. ראשית הפרשה עוסקת בעניינים גבוהים מאוד - הדלקת המנורה ובחירת הלויים לעבודה, ומסע המחנות על פי ה'; ואילו לקראת סוף הפרשה מתחילים ענייני הפורענות אשר להם מוקדש ספר במדבר. אולם לאחר מכן שבה הפרשה לעסוק בעניינים גבוהים, בגדרי נבואת הנביאים ונבואת משה.

בדברים אלו מאריך רבינו האור החיים הקדוש (במדבר יב-ו), לפרש את פשר החילוקים בנבואה, ובפרט היות נבואת משה באספקלריא המאירה, היינו נבואה ברורה בלא שום מחיצה וטשטוש כלל, לעומת שאר הנביאים הרואים מתוך הערפל.

מגמתנו בזה לנעוץ סוף הפרשה בתחילתה, ולחבר את ענייני הנבואה עם מצות הדלקת המנורה.

שבע נביאות לישראל

איתא בגמרא (מגילה יד): "ויסר המלך את טבעתו" (אסתר ג, א) אמר רבי אבא בר כהנא, גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתבאו להן לישראל, שכולן לא החזירונו למוטב, ואילו הסרת הטבעת החזירנו למוטב. תנו רבנן, ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתבאו להם לישראל, ולא פתחו ולא הויתרו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה."

בדברי המפרשים שם נתפרט מיהם ארבעים ושמונה הנביאים, אולם מנין הנביאות נתפרש בגמרא עצמה, וז"ל: "שבע נביאות מאן נינהו, שרה, מרים, דבורה, חנה, אביגיל, חולדה, ואסתר."

ועתה נבוא אל העין, בדברי רבינו החתם סופר זיע"א (חתם סופר על התורה, שמות כו כה), אשר חידש חידוש נפלא בענין המנורה, וכתב כי המנורה רומזת לתורה שבעל פה, ושבעה קנים היו בה, כנגד שבע נביאות שעמדו לישראל.

רמז שבע הנביאות במזמור שבצורת המנורה

והנה, כפי שהבאנו מדברי הגמרא במגילה, אסתר היתה הנביאה האחרונה משבע הנביאות. ושם בגמרא בתחילת הסוגיא (מגילה י:): מובאות דרשות האמוראים שפתחו את דרשתם על ענייני המגילה בפסוק מן התורה או מן הנביאים, ועליהם העמידו את הדרשה. ואחת הדרשות היא (שם ח): "רבי יוחנן פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא, (תהלים צח ג) זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו, אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו - בימי מרדכי ואסתר". ומעתה מפרש החתם סופר, כי שבע הנביאות נרמזות בשבעה פסוקים שבמזמור "למנצח בנגינת וגו' אלקים יִחַנְנו" (תהלים פרק סז). והפסוק השביעי שם הוא (שם פסוק ח): "בְּרַכְּנוּ אֱלֹקִים וַיִּזְרְאוּ אֹתוֹ כָּל אֲפַסֵי אֶרֶץ". הרי כאן מסתיים המזמור ביראת אפסי הארץ מפני ה', אשר דבר זה היה כאמור בימי מרדכי

ואסתר.

ומוסיף רבינו החתם סופר עוד בזה, כי מאחר ושבע הנביאות נרמזות בשבעת קני המנורה, אם כן כיון שכל קנה מששת מגיע עד הקנה האמצעי - ומשם יוצא קנה אחר, יש לנו למצוא טעם לחיבור שבין שלושת זוגות הקנים.

שלוש זוגות הנביאות

וכך הוא הביאור; הנה שרה אימנו היתה הראשונה שבנביאות, ואסתר המלכה האחרונה, ומשום כך שרה מכוונת בקנה הראשון שבמנורה, ובפסוק 'אלקים יחננו' וגו', ואילו אסתר עומדת כנגדה בקנה האחרון ובפסוק האחרון.

הסדרה השניה היא מרים וחולדה, מרים בקנה השני הימני ובפסוק הימני וחולדה בקנה השני שמאל. והשייכות ביניהן, כי הנה הפסוק השני הוא (פסוק ג) "לְדַעַת בְּאֶרֶץ דְּרָכָךְ", וידיעת הארץ נעשתה על ידי המרגלים, אלו יהושע וכלב שהלכו לתור את הארץ בכוונה טובה. ובדומה לזה נצבה מרים מרוחק לדעה מה יעשה לו למשה. והנה, מרים היתה אשת כלב בן יפונה (ראה סוטה יא), וחולדה יצאה מבני בניו של יהושע, אם כן שורש אחד להן.

הקנה השלישי מחובר עם הקנה החמישי, ואלו הן דבורה ואביגיל. דבורה יצאה למלחמה בהר תבור, ואילו אביגיל התגוררה בכרמל עם בעלה נבל הכרמלי. והנה אמרו חז"ל (ילקוט שמעוני שופטים רמז מז), כי שני הרים אלו באו לפני ה' וביקשו כי עליהם תינתן התורה, ודחה אותם הקדוש ברוך הוא, כי רק על הר סיני הענינו והשפל מכל ההרים תינתן התורה הקדושה לישראל, וקרא עליהם את הכתוב (תהלים סח ז) "לְמַה תִּרְצְדוּן הָרִים גְּבֻנִים הִקֵּר חֲמַד אֱלֹקִים לְשִׁבְתוֹ", כלומר, מה אתם רצים ומדיינים, בעלי מומין אתם, כמו שנאמר (ויקרא כא כ) "או גֵּבַן או דֵּק", אך 'ההר חמד אלקים לשבתו' זה סיני.

והוסיפו חז"ל שם, כי אף על פי כן פרע להם הקדוש ברוך הוא שחרם על כך שנטרפו ובאו, כי בתבור נפל סיסרא שר צבא יבין מלך כנען עם חיילותיו לפני ברק ודבורה, ונעשה לישראל ישועה בראשו. וכיון שנפלו שונאיהם של ישראל נאמר בו (שופטים ג) "אֲנֹכִי לֹה' אֲנֹכִי אֲשִׁירָה". בסיני נאמר פעם אחת 'אנכי', (שמות כב) "אֲנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ", ואילו בתבור נאמר שני פעמים 'אנכי'. בדומה לזה, בכרמל נתקדש שמו של הקדוש ברוך הוא כאשר הוכיח אליהו הנביא את נביאי הבעל על שקריהם ושטותם, והביא שני פרים, אחד על מנת להקריבו לה' ואחד מסר לנביאי הבעל, ואמרו כי מי שיצליח להוריד אש מן השמים שתאכל את קרבנו - הוא נביא האמת. עשו נביאי הבעל כמעשיהם משכבר, בהכאתם זה את זה ובצעקה רבה, ולא הועיל להם דבר. אך אליהו הנביא התפלל לפני ה' בעלות המנחה 'ענני ה' ענני', ואז ירדה אש ממרום ואכלה את הקרבן וליחכה את כל המזבח. אז נפלו כל העם על פניהם והודו על האמת, 'ויאמרו ה' הוא האֱלֹקִים ה' הוא האֱלֹקִים" (מלכים א' יח לט). הרי גם כאן נתקדש שמו יתברך שתי פעמים, כנגד פעם אחת

שנאמר בסיני 'אנכי ה' אלקיך'.

משום כך, הפסוק האמור בדבורה וחולדה, גם הוא כפול, ונאמר שם במזמור פעמיים "יודוך עמים אלקים יודוך עמים כלם", פעם אחת בקנה השלישי המכוון כנגד אביגיל, ופעם אחת בקנה החמישי שכנגד חולדה. וגם תיבת "יודוך" נכפלה, בכפל כפליים.

[ואף שלא היתה אביגיל בימי אליהו הנביא, מכל מקום כיון שנזכר שם מקומה בהר הכרמל, נרמז כאן על כוחה בגילוי כבוד ה' בהר הכרמל, כפי שניתן בו כח זה כבר מזמן מתן תורה].

עלה בידינו, כי ששת הקנים כוללים את שלושת הזוגות - שרה ואסתר, מרים וחולדה, ואביגיל ודבורה. ואילו הקנה האמצעי שבמנורה - כנגד חנה אם שמואל, אשר עליה נאמר הפסוק (תהלים שם פסוק ה) "ישמחו וירננו לאֲמִים כִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים מִיִּשְׂרָאֵל וְלֹאֲמִים בְּאֶרֶץ תִּנְחֵם סֵלָה". במזמור המצוייר בצורת המנורה, נכתבות התיבות 'ארץ תנחם סלה' למטה, כבסיס המנורה. ואילו תיבת 'לאמים' נכפלה בפסוק, לומר שיש כאן שני מיני מלכויות, רמז לכך שמשח שמואל הנביא את שאול ואת דוד למלכות, ועל כך באה נבואת חנה, שנמשח שאול בכך ודוד בקרן, ומשום כך נמשכה מלכות דוד ולא מלכות שאול (ראה מגילה שם).

אלו הם דבריו הנפלאים של רבינו החתם סופר.

שני ומשולש

אם נרצה להעמיק ברעיון הנשגב אשר נפרש בפנינו, עלינו ליתן ליבנו אל כמה מפרטי עשיית המנורה. אולם, קודם לכן נשית עינינו לכמה דקדוקים שבפסוקי פרשת מעשה המנורה.

הנה, כבר בפרשת תרומה נאמר למשה רבינו כיצד לעשות את המנורה, אך ציווי הבאת השמן למנורה נאמר רק בפרשת תצוה. ולאחר מכן בפרשת אמור נשנתה מצות השמן למאור, ושם התקשו בזה המפרשים, והנה כאן בפרשת בהעלותך שוב נאמרה מצות הדלקת נרות המנורה.

שלך גדולה משלהם

והנה, בטעם מה שנאמרה פרשת המנורה בסמון לקרבנות הנשיאים, כתב רש"י (במדבר ח ב) וז"ל: "למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו, שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות."

אכן יש להבין, מהו הדבר הגדול אשר גרם חלישות הדעת לאהרן הכהן, ומדוע באמת לא הקריב עמהם. ועוד יש לתמוה, כי אם אכן הוצרך הדבר לפייס את אהרן הכהן על שלא נשתתף בחנוכת המזבח, אם כן לאאורה ראוי היה יותר לפייסו בהקרבת קרבנות, כעין שעשו הנשיאים, ומה ענין הדלקת המנורה לכאן. גם מה שנאמר לו לאהרן 'שלך גדולה משלהם' צריך תלמוד, כי הרי אין איתנו יודע עד מה, מהי העבודה

החשובה יותר לפניו יתברך, ובמה גדולה הדלקת המנורה יותר מן הקרבנות. ובפרט, כהמשך לקושייתנו קודם לכן, קשה, וכי משום שצורך לומר דברי פיוס לאהרן הכהן, הוצרכה התורה הקדושה לחזור על כל פרשת הדלקת המנורה עם כל פרטיה ודקדוקיה, אחר שכבר נאמרו בפרשת תצוה, וכן על מעשה המנורה מקשה זה, שנכתב כבר בפרשת תרומה.

הקושי במעשה המנורה

הן אמת, כי נתחדש כאן בפרשת בהעלותך פרט גדול ונכבד שלא שמענוהו עד עתה, והוא מן הפסוק (במדבר ח ד) 'וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה מִקִּשְׁיָה זָהָב', אשר מן תיבת 'זה' דרשו חז"ל (הובאו דבריהם ברש"י על אתר) כי נתקשה משה רבינו בעשייתה, עד שהראהו הקדוש ברוך הוא באצבע כיצד נעשית. וטעם הדבר, כי המנורה של מטה מכוונת כנגד המנורה של מעלה, ומי יודע עד היכן הדברים מגיעים.

ועוד אמרו (מדרש תנחומא בהעלותך א) כי מאחר שהתקשה משה רבינו בעשייתה, נצטווה מפי ה' 'טול זהב והשליכהו לאש והוציאהו והיא נעשית מעצמה'. ובמקום אחר (במדבר רבה טו י) אמרו חז"ל כי מנורה של אש נראתה לו נרשמה רבינו מן השמים.

עוד הפליגו חז"ל בשבחה של מנורה, ואמרו (שבת כב:) כי 'עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל'. ומעתה ניתן להיאמר, כי דווקא בשעה שבאים לחנוך את המנורה, נאמר לו לאהרן הכהן כי 'שלך גדולה משלהם', להודיעו מעלת המנורה, אשר משה רבינו נתקשה בעשייתה.

שלך לעולם קיימת

ועדיין גם אחר כל זאת צריכים אנו למודעי, להבין ולהשכיל במה המנורה 'שלך' - של אהרן הכהן, במה היא גדולה משלהם, מדוע נכתב כאן כל מעשה המנורה, ומהו גדול מעלתה, עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא לאהרן הכהן 'שלך לעולם קיימת' (ראה במדבר רבה טו ח; מדרש תנחומא בפרשתו סימן ה).

והנה, ידועים דברי הרמב"ן (כאן), שהקשה על שום מה ניחמו הקדוש ברוך הוא לאהרן בהדלקת הנרות, ולא ניחמו בהקטרת הקטורת, שאותה מקטיר הכהן בוקר וערב, אשר בה שבחו הכתוב (דברים לג י) 'שִׁימו סִטוֹרָה בְּאָפֶן', ועוד יכל הכתוב לפייסו בכל הקרבנות, ובמנחת חביתין של כהן גדול שמביאה בכל יום, ובעבודת יום הכפורים שאינה כשרה אלא בו, ובזה שנכנס לפני ולפנים, ושהוא קדוש ה' העומד בהיכלו לשרתו ולברך בשמו, וכל שבטו משרת ה' בעבודת הכהונה והלויה. וכי יצברו מעלות לאהרן הכהן אשר ניתן היה לנחמו בהם.

עוד תמה הרמב"ן, מה טעם חלישות הדעת הלזו שהיתה לאהרן הכהן, והלא גם בימי חנוכת המזבח היה קרבנו של אהרן גדול משל הנשיאים, שהרי הקריב בימים ההם קרבנות הרבה, כל ימי המלואים.

אלא מפרש הרמב"ן, כי כוונת הכתוב כאן לרמוז על נרות חנוכה, שכן המלחמה ביונים נערכה בידי החשמונאים בני בניו של אהרן הכהן.

הרי מבואר כאן כי עיקר מה שבא הכתוב לפייס את אהרן הוא בזה שזכה לנרות חנוכה המאירים לעולם, גם לאחר חורבן הבית.

את דברי המדרשים מביא גם רבינו השפת אמת זיע"א (בראשית, לחנוכה תר"ל: ועוד), וכותב כי משמעות הדברים שמצוות הדלקת המנורה ממשיכה להתקיים גם בגלות, ומעתה ואילך גם בתוך ההעלם וההסתרות קיימת הארת נרות חנוכה, ובכל שנה ושנה היא מתעוררת ומתחדשת.

דקדוקים נוספים בענייני המנורה

אמנם, עדיין הדברים צריכים תלמוד, סוף סוף מדוע חלשה דעתו של אהרן, וכיצד נתפייס בנס שנעשה בזמן בית שני לבני בניו. ובמה שייכת חנוכת החשמונאים לחנוכת הנשיאים והמנורה.

עוד יש להאיר את לשון הכתוב כאן (במדבר ח ב) 'בְּהֶעֱלֶתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת', שלא אמר 'בהדליקך', וכהערת

רבינו האור החיים הקדוש (כאן).

עוד יש להקשות על לשון הכתוב 'אֶל מוֹל פְּנֵי הַמִּנְוָה יֵאָרוּ שְׁבַעַת הַנֵּרוֹת', כי מאחר ופני המנורה הוא הנר האמצעי, אם כן למולו האירו רק ששה נרות, ומהו 'אירו שבעת הנרות'. כך הקשו כמה מבעלי התוספות כאן (חזקוני, ריב"א ועוד).

על שאלה זו, נשמעה פנינה יקרה מפי הרה"ק רבי שמחה בונים מווארקא זיע"א, הקרוי גם רבי בונים מאוטוואק. פעמיים עלה לארץ הקודש, בפעם הראשונה הוצרך לשוב במהרה לארץ פולין, וזמן מועט לאחר שעלה בפעם השניה שבק חיים לכל חי, ומנוחתו כבוד בעיר טבריה. וכדי ליישב את הקושיה הקדים והביא את דברי אביו הרה"ק רבי מנחם מנדל מווארקא זיע"א, שאמר כי שלושת דפנות הסוכה מכוונות כנגד האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב, והגם שישנה גם דופן רביעית, נחשבת היא כמין מראה המשקפת את השלוש.

על פי זה פירש רבי בונים, כי בדומה לזה גם הנר האמצעי שבמנורה חשוב הוא כמראה, 'כמראה אשר הראה ה' את משה', ועל ידו נראין כל ששת הנרות המאירין אל מול פניו, נמצא כי 'אירו שבעת הנרות'. אמרה נפלאה היא זו, אך יש לעמוד היטב על עומקה.

פרק ס"ז בתהלים - מזמור המנורה

והנה כבר הבאנו לעיל את הסוד הנפלא הטמון במזמור ס"ז שבספר תהלים, אשר יש בו שבעה פסוקים [מלבד הפסוק הראשון 'לְמִנְצַח בְּגִיטָת מְזֻמֹּר שִׁיר' שהוא פתיחה למזמור, ותיבותיו נחלקות לשלושה שלושה אותיות, מעין שלהבות מעל הנרות]. על מזמור זה מצינו מאמר נפלא מרבינו יצחק עראמה בעל העיקרה זיע"א (עיקדת יצחק ויקראת אמוך שער סז הפרק הרביעי).

מאחר ושבע הנביאות נרמזות בשבעת קני המנורה, אם כן כיון שכל קנה מששת מניע עד הקנה האמצעי - ומשם יוצא קנה אחר, יש לנו למצוא טעם לחיבור שבין שלושת זוגות הקנים

בענין ספירת העומר). ושם כתב, כי המנהג לומר מזמור זה בימי הספירה, וקבלה בידינו כי היה מצוייר על מגן דוד בצורת המנורה. במזמור זה [מלבד הפסוק הראשון כנ"ל] ישנם שבעה פסוקים כנגד שבעה שבועות ספירת העומר, וכן ארבעים ותשע תיבות כנגד ימי הספירה. והוסיף שם, כי בעומק הדברים שייכים פסוקי המזמור לענייני ספירת העומר, ובפרט להכנה למתן תורה.

מעלות וטעלות אמירת מזמור ס"ז בצורת המנורה

למזמור זה נודעה חשיבות מיוחדת אצל רבותינו המקובלים, אשר אמרו כי אמירתו באופן זה מסוגלת לעניינים רבים ובפרט לשמירה, והאריכו לבאר ענייני וכתביתו בצורת המנורה.

רבינו אליעזר מגרמיזא בעל הרוקח חיבר חיבור מיוחד על ענין זה, וקראו בשם 'יראת א-ל', והביא כי ראוי לומר מזמור זה בכל יום קודם התפילה, ומסוגל לעניינים גדולים וסגולות נפלאות, ומקובל כי חוקק היה במגינו של דוד המלך כאשר היה יוצא למלחמה, וכפי שהראה לו הקדוש ברוך הוא ברוח הקודש. ועל ידי זה היה נוצח את אויביו. גם על מה שהובא למעלה מן המדרש כי התקשה משה רבינו בעשיית המנורה עד שהראה לו הקדוש ברוך הוא מנורה מן השמים, מבאר הרוקח כי הראה לו את המזמור בצורת המנורה.

עוד כתב שם חז"ל: "הרואה אותו תמיד מצויר בצורת מנורה יצאח חן וחסד בעיני אלקים ואדם, והאומר כל יום קודם הנץ החמה לא יקרה לו מקרה רע, וחשוב הוא לפני החמה ברוך הוא כאילו הדליק המנורה בבית המקדש, ומובטח שהוא בן העולם הבא, והאומר בבוקר אחר ברכת כהנים שבעה שבועות בכל ימי הספירה לא יקרה לו נזק בכל השנה כולה ויצליח במעשיו וכו', וגם טוב לאומרו ז' פעמים כשיצא לדרך,

לשלום ולהצלחה".

וביאר עוד שם, כי שבעה עניינים נרמזים בשבעת קני המנורה, והם: חנינה, ברכה, אורה, ישועה, הודאה, שמחה, רנה. ועניינים אלו נרמזים גם בברכת כהנים, על כן יש לאומרו אחר ברכת כהנים.

עוד כתבו רבותינו המקובלים, כי אם יציירו את המזמור בצורת המנורה על ארון הקודש, יגן שלא תהיה גזירה רעה על הקהל.

בדומה לזה כתב האבודרהם (שיר של יום), ועוד הוסיף וכתב: "ובמקצת מקומות אומרין אותו בכל יום, מפני שנקרא מזמור המנורה, והקורא אותו בכל יום נחשב כמדליק המנורה הטהורה בבית המקדש, וכאלו מקבל פני שכינה. כי תמצא בו ז' פסוקים כנגד שבעה קני המנורה. וגם יש בו מ"ט תיבות כנגד מנין הגביעים והכתורים והפרחים והנרות שבשבעה קני המנורה שעולין למנין מ"ט. כיצד, גביעים כ"ב, פרחים תשעה, כפתורים י"א, נרות שבעה, ט"ו הכל מ"ט. ופסוק ראשון יש בו ארבע תיבות, כנגד מלקחיה ומחתותיה. מלקחיה תרי ומחתותיה תרי".

משום כך נוהגים לומר את המזמור לפני 'ברוך שאמר', בין פרשת התמיד - שכנגד שחיתת הקרבן, לתפילת שמונה עשרה - שכנגד זריקת הדם והקטרת אברי התמיד. כי כך היה גם סדר הטבת המנורה, כמבואר במאמר 'אביי הוה מסדר סדר המערכה': "והטבת חמש נרות קודם לדם התמיד, ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות".

טובות נשמיות - בעבור הרוחניות

נשוב עתה אל דברי בעל העיקרה, המבאר כי זמן קבלת התורה הוא שורש האמונה בנבואה ובתורה מן השמים. וכדי לעזור את מעלת היום בלב האדם, ציוותה התורה לישראל שלוש מצוות המביאות לידי כך, ואלו הן: הקרבת העומר, ספירת העומר, והבאת שתי הלחם. בהקרבת העומר מקדשים ישראל את עבודת האדמה, ומורים במעשיהם כי כל הטובות הגשמיות טפלות הן לעיקר הגדול שיש בעסק התורה. וכל מה שהבטיחה התורה לישראל בכמה מקומות על הצלחות גשמיות אינו ענין לעצמו, אלא שעל ידי זה יוכלו לזכות לחיי בעולם הבא, שהם העיקר, כאשר יבוא האדם אל השלימות האמיתית.

ודבר זה מנחילים ישראל לעצמם ולבניהם אחריהם, שגם כאשר יבואו אל הארץ ויקצרו את קצירה - אשר דבר זה המביא לידי שמחת הלב בענייני הגשמיות, עלול ליתן להם תוקף בפני עצמן - יכינו עצמם ישראל לעבודת ה' יתברך, ויביאו קרבנם עומר שעורים לבית המקדש, וכאשר יניף הכהן את תנופת התבואה החדשה יהיה להם לישראל לרצון, לרמוז כי כל הטובות הגשמיות נועדו בעבור הכנת בני האדם לעבודת ה'.

והנה, בספר משלי (טו ג) אמר שלמה המלך ע"ה: "אֲרַךְ יָמִים בְּיָמֶיךָ בְּשִׂמְחָה בְּשִׂמְחָה עֲשֵׂר וְכָבוֹד". כוונת הכתוב, כי עיקר תכלית האדם נמצאת ב'ימיה' של התורה, להשלים נפשו בתורה ובמצוות, למען יזכה לאורך ימים בעולם שכולו ארוך - לעולם הבא. אולם על ידי עסק התורה וזכה האדם גם לעושר וכבוד, שהם הטפלים ובאים מ'שמאל', שכן אינם אלא אמצעי לבוא אל התכלית שבימין.

מעתה יתבאר, כי גם במזמור ס"ז שבתהלים הנכתב בצורת המנורה, יש לדרוש את שלושת הפסוקים שמימין על הטובות הרוחניות שהן עיקר התכלית, ואת השלושה שמשמאל - כסיוע לבוא לידי כך. והקנה האמצעי עומד ומחבר את האוהל להיות אחד.

וסדר המזמור כך הוא; בתחילה מפרש אודוננו דוד את מהות בקשותיו, אחר כך מתאר את התועלת שיש בהן, ולבסוף מפרש מי הם אלו אשר עליהם נאמרה, ולבסוף בקנה האמצעי מבאר את התכלית האמיתית של כל הבקשות, שאינה אלא אחת.

סדר הפסוקים והמכוון בהם

עתה נבוא לפרש את הפסוקים. הפסוק הראשון, 'אֱלֹקִים יִתְּנֵנוּ וְיִבְרְכֵנוּ יָאֵר פְּנֵינוּ אֲתָנֵנוּ סֵלָה'. כאן באה בקשה על הצלחת הנפש הרוחנית, לזכות לאור פני ה' במרכת מתנת חן. וכדי להשלים ברכה זו, באה כנגדה

פיוסו של אהרן - בתורה שבעל פה

זהו שבא הקדוש ברוך הוא ופייס את אהרן הכהן בהדלקת המנורה, ואמר לו 'שלך גדולה משלהם'. על התורה שבעל פה הרמוזה במנורה הדברים אמורים, אשר לה שייך אהרן הכהן יותר מכל ישראל, והוא השורש והראש לה.

ולכשתמצי לומר, הן הן דברי הרמב"ן הכותב כי נתנחם אהרן בנרות חנוכה. כי מצוה זו - מדברי חכמים היא, שנתקנה בזמן שהחל אור התורה שבעל פה להתנוצץ בעולם, ומתוך החושך הפצעי האור הגדול - אור התורה וחכמיה, דורשיה ולומדיה.

חלקנו בתורתך

כאמור, התורה שבעל פה מורה על חלק העבודה הנוגע לכל יחיד ויחיד, וכפי שהבאנו מדברי האור החיים בפרשת תזריע, שצריך כל איש ישראל לגלות את חלק התורה שבעל פה המסור לו, בתוך התורה שבכתב. עמל זה - עמל חיים הוא, ואינו פוסק לעולם, ועל כך תפילחנו שלוש פעמים בכל יום - 'ותן חלקנו בתורתך'.

בעבודה זו עסק אהרן הכהן, וכלשון המשנה במסכת אבות (פרק א משנה יב): "הלל אומר, הוי מתלמידי של אהרן, אוהב שלום וירודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה". כיצד היה הלל הזקן מקרב את ישראל לתורה הקדושה - על ידי שמצא בעבור כל אחד מהם את המקור אשר ממנו ישאב. כי אם אין היהודי מרגיש את החיבור אל התורה - אינו מצליח בלימודו. והיכן הוא מקור ושורש תורתן של ישראל - במנורה הטהורה, המאירה באור התורה.

מלמדי התורה צריכים לדעת את כולה

כך כתב רבינו החתם סופר זיע"א בפרשתן (תורת משה פרשת בהעלותך), לפרש את הפסוק (במדבר ח) 'בְּהִעָלְתָךְ אֶת הַנֵּרוֹת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יֵאָדְרוּ שְׁעֵת הַנְּרוֹת'. ופירש על פי מה שדרשו בגמרא (הוריות ג): את הפסוק (תהלים קו ב): 'מִי מָלַל גְּבוּרוֹת ה' יִשְׁמָעֵי כָּל תְּהַלְתָּן', 'למי נאה למלל גבורות ה' - מי שיכול להשמיע כל תהלותיו'.

ומעתה יתפרש הפסוק כך: 'בהעלותך את הנרות' - כאשר מבקש הנך להעלות את האור בנשמות ישראל, ולהעלותם בעבודת ה', ככתוב (משלי כז) 'גֵּר ה' נִשְׁמַת אָדָם', אזי 'אל מול פני המנורה' - הוא הרב המלמד להועיל והמוכיח את תלמידיו באהבתו, 'אירו שבעת הנרות' - אלו הם שבעה ספרי התורה, 'חצבה עמודיה שבעה'.

מתוך שבעה ספרים אלו, שלושה מהם כלולים בפרשת בהעלותך, שהרי פרשת 'ויהי בסוּע' שבאמצעה נחשבת כספר בפני עצמו, ומה שלפניה - ספר אחד, ושלאחריה - ספר שלישי.

עוד מוסיף רבינו ואומר, כי שבעה ספרי התורה עומדים כנגד שבע החכמות שבה; אחת היא תורה שבכתב, ועימה ששה סדרי משנה, וביחד שבע.

יראת ה' היא אוצר

באופן אחר מפרש רבינו, כי שבעת הקנים רומזים אל ששה סדרי משנה, ויראת ה' המקיימת אותם. כי כך דרשו בגמרא (שבת לא): "אמר ריש לקיש, מאי דכתיב (ישעיה לג ז) 'והיה אמונת עתיך חסן ישועות חכמת דעת' וגו' - אמונת - זה סדר זרעים, עתיך - זה סדר מועד, חסן - זה סדר נשים, ישועות - זה סדר נזיקין, חכמת - זה סדר קדשים, ודעת - זה סדר טהרות, ואפילו הכי (שם) 'יראת ה' היא אוצר' וכו', אי יראת ה' היא אוצר - אין, אי לא - לא".

אמור מעתה, כי ששת הקנים הפונים אל הקנה האמצעי, רומזים לששה סדרי משנה הפונים אל מידת היראה, כי היא תכלית הכל, ובלעדיה לא ישמרו גם ששת הסדרים.

ומעתה מפרש רבינו, כי כאשר היו הכהנים הגדולים צדיקים וראויים, לא היו נצרכים לסדר הנרות לכיוון הקנה האמצעי, כי מעצמם היו הנרות מאירים אל מול פני המנורה, בכח שושבינא דמטרוניא, מלאך ה' צב-אות. אולם אהרן הכהן לגודל ענוותנותו היה מסדר

על ידי ציור, יש בו מכוחה של האשה. כי זו היא מעלת הבינה - להבין דבר מתוך דבר.

מצוי הוא הדבר בפרט בלימוד חלקי התורה שיש בהם פרטים הרבה, וכגון בסדרי קדשים וטהרות, שיושבים הלומדים ומתקשים בפשרן של דברים, עד שבא אחד ומצויר העניין על גבי הנייר, והנה הכל ברור ומחוור כשמלה. בצויר זה, לא נחוסף כלום בעצם החכמה, אולם כח הבינה ניתן בו להבהיר ולהאיר.

משה ואהרן - תורה שבכתב ותורה שבעל פה

והנה, רבינו החתם סופר זיע"א מוסיף וכותב [וכדבריו כתבו כמה מן המפרשים], כי המנורה הטהורה בסוד התורה שבעל פה, השייכת לאהרן הכהן - 'שושבינא דמטרוניא', לעומת משה רבינו שהיה 'שושבינא דמלאך' (ראה בזה הקדוש ח"ג דף גז). דבר גבוה ונשגב יש כאן, אפס קצהו נראה, כי משה רבינו עמד כביכול מצד הקדוש ברוך הוא, שהוא הנותן, ואילו אהרן עמד מצד נכנסת ישראל, שהם המקבלים.

והנה אמרו חז"ל (בבא בתרא כה): "אמר רבי יצחק, הרוצה שיחכים - ידרים, ושיעשיר - יצפין, וסימניך, שלחן בצפון ומנורה בדרום". והנה, הרי אין עני אלא דבעת, אם כן גם הרוצה שיעשיר - כוונתו להוסיף דעת, ומכל מקום החכמה עצמה גדולה מזה, על כן הרוצה להחכים עליו להדרים.

והנה, אין החכמה נרמזת במנורה לבדה, שהרי בקודש הקדשים עמד אהרן, ובתוכו לוחות הברית, ושברי הלוחות, וספר תורה בצידן. אלא שהארון רומז לחכמת התורה שבכתב, ואילו המנורה רומזת לתורה שבעל פה. [וכך הובא פעמים הרבה בספה"ק 'פרי צדיק'].

ומעתה הו' לבאר, כי מה שנתקשה משה רבינו בסדר

גם במזמור ס"ז שבתהלים הנכתב בצורת המנורה, יש לדרוש את שלושת הפסוקים שמימין על הטובות הרוחניות שהן עיקר התכלית, ואת השלושה שמשמאל - כסיוע לבוא לידי כך. והקנה האמצעי עומד ומחבר את האוהל להיות אחד

עשיית המנורה, היה משום שבעיקרו היה שייך לתורה שבכתב, כי אמנם הואיל משה באר את התורה הזאת, אך הכל מתוך שורש התורה שבכתב.

רבי עקיבא - שורש התורה שבעל פה

זהו המכוון גם כן בדברי הגמרא הידועים (מנחות כט), שביקש משה רבינו לידע מיהו רבי עקיבא שראוי היה ליתן תורה על ידו, והלך וישב בסוף שמונה שורות בבית מדרשו, ולא היה יודע מה הם אומרים, וחלשה דעתו, עד ששמע אותם אומרים כי הכל הלכה למשה מסיני, ונחה דעתו. והטעם, כי רבי עקיבא היה שורש התורה שבעל פה, וכדברי רבינו האריז"ל (ראה שער מאמרי חז"ל דף יא), ועל כך, אף כי בוודאי גם התורה שבעל פה ניתנה לו, וידע משה רבינו את כל חלקי התורה, מכל מקום ידעה רק בשורשה שבמקום עליון, בבחינת ידיעתו בתורה שבכתב, אך לידיעת אופן התגלותה בפועל בכל אחד ואחד מישראל, גם במדרגה הנמוכה ביותר - זכה רבי עקיבא יותר ממשה רבינו, כי רבי עקיבא לימד תורה לעשרים וארבעה אלף תלמידים, עמד בגבורה בקושי הנורא כאשר נפטרו כולם מן העולם, ודרש על קוץ וקוץ מן התורה תילי תילים של הלכות, למצוא לכל אחד מישראל היכן חלקו בתורה ובאיזה מאותיותיה הוא נרמז.

אמור מעתה, כי אחר כל זאת מתבאר היטב מפני מה נתקשה משה רבינו במעשה המנורה, אך אהרן הכהן שהיה שושבינא דמטרוניא לאל מצוינו שהיה לו קושי בזה, והוא לימד דעת לישראל בחלק התורה השייך לו - היא התורה שבעל פה.

ובדומה לזה כתב גם רבינו האור החיים הקדוש (ויקרא יג לו).

ברכה בגשמיות בפסוק האחרון, 'יִבְרְכֶנּוּ אֱלֹקִים וְיִירָאוּ אֹתוֹ כָּל אֶפְסֵי אָרֶץ', שמכל קצוות הארץ יראו כל הגויים כי בירך ה' את ישראל, ועל ידי זה ייראו מהם ולא יבואו להצר להם.

הקנה השני מורה על התועלת העתידה לבוא מקיום הבקשה הראשונה, שנזכה 'לְדַעַת בְּאָרֶץ דְרָכָךְ בְּכָל גוֹיִם יְשׁוּעָתְךָ', לדעת מפעלות ה' ולהבין קצות דרכיו, להשיג אמיתת הנמצאות ודרך השתלשלותן מן העולם העליון. וכנגד זה באה המשאלה בפסוק שכנגדו, 'אָרֶץ נְתַנָּה יְבוּלָה יִבְרְכֶנּוּ אֱלֹקִים אֱלֹקֵינוּ', שיזכו ישראל ליבול הארץ בגשמיות, כשיעור הנצרך להם להכרת דרכי ה', כי בהתבוננות בשפע הברכה הבאה לכל יצורי עולם, יכירו וידעו חסדי ה' המברך אותם.

בקנה השלישי, שווים שני הצדדים לגמרי, 'יִדְוֹךְ עַמִּים אֱלֹקִים יְדוּךְ עַמִּים כָּלָם'. ובאה הבקשה שיזכו כל יושבי תבל להכירי באלוקותו יתברך, בין מן ההשגה הרוחנית, ובין מן הטובות הגשמיות הבאות עליהם.

כאן בא הקנה האמצעי, הפסוק האמצעי במזמור, 'יִשְׁמְחוּ וְיִרְנְנוּ לְאֵמִים כִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים מִיִּשְׂרָאֵל וְלְאֵמִים בְּאָרֶץ תִּנְחַם סֵלָה'. פסוק זה הוא הארוך ביותר, כי הוא הבסיס והתכלית לכל, ויסודו - 'בארץ תנחם סלה', שילוב הגשמיות עם הרוחניות אשר על ידי זה יזכו ישראל להצלחה הרוחנית השלימה, וימנעו עינם את כל העולם כולו.

אלו הם דברי רבינו בעל העקידה בפרשת אמור, אשר בהם שמענו מהלך נפלא שבבעת קני המנורה, המכוונים כנגד הימין השמאל והאמצע - הרוחני והגשמי והשילוב ביניהם.

חכמה ובינה

את הדברים הנפלאים הללו, נוכל להסמיק אל דברי החתם סופר דלעיל, אשר בהם נתפרשו פסוקי מזמור המנורה על שבע הנביאות.

אך קודם לכן נזכיר, כי על דרך הכלל שייכות הנשים לצד השמאל, מטפירת ה'בינה'.

והנה, איתא בגמרא (ברכות ז), כי נשים במאי זכין - באיזו זכות זוכות הנשים לעולם הבא, בזה ששולחות את בניהן לבית הכנסת ללמוד תורה, ומניחות לבעליהן לשנות משנה וגמרא בבית המדרש, וממתינות לבעליהן עד שישבו, וכן כאשר הולכים הם לעיר אחרת ללמוד תורה.

ממוצא הדברים, כי האב נותן את צד החכמה בבית, והאם את צד הבינה. האב מלמד את בנו תורה, כמצווה עליו בתורה הקדושה (דברים ז) 'וְיִשְׁנָתָם לְבָנֶיךָ, וכן הוא אומר (שם יט) 'וְלִמְדָתָם אֹתָם אֶת גְּבִיכֶם'. לכל איש ישראל יש חלק בתורה, והבן נוטל את חלקו מיד אביו בעין יפה, וכך עוברת החכמה מאב לבנו.

לעומת זאת, זכיית הנשים בתורה מתקיימת בהכנה אל הלימוד. ולא בהכנה הפשוטה בלבד, כהכנת המאכלים וההמתנה ללומדים, אלא בעצם הבאת הבן לעולם, אשר גם היא מצד הבינה, כי הבינה נוטלת את החכמה ומוציאה אותה אל הפועל, כדוגמת האם המוציאה לפועל את חלק האב ויולדת לו בן.

נמצא כי בינה משלימה את החכמה. ועל כך דרשו חז"ל (ברכות י) את הפסוק (שמואל א ג) 'וְאֵין צוֹר כְּאֵלֵינוּ', ואמרו על יצירת הולד 'אין צייר כאלקינו', כי הקדוש ברוך הוא צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמה קרביים ובני מעיים. נס מופלא מתרחש בקרבה של האשה, מה שאי אפשר לתאר כלל, וגם אם יתאספו כל חכמי העולם לא יוכלו לעשות כן.

כח הציור

והנה, מזמור ס"ז בתהלים, יחיד במינו הוא, שיודעים אנו כיצד לציירו בצורת המנורה. ועל ידי זה נוכל להרגיש משל עומדים אנו לפני מנורת בית המקדש. ליטול פסוקים אלו העוסקים בענינים גבוהים ומופשטים, וכדברי בעל העקידה - בחיבור הרוח והגשם בעולם, וכביכול להדליק בהם את נרות המנורה.

חלק הציור - בחלקן של הנשים הוא, שזכו לבינה יתירה. וגם אם צריכים אנו להוסיף עוד התבוננות כדי לבאר את שייכות נביאות ישראל למזמור ס"ז, נוכל כבר להבין כי עצם העניין שבו ממחישים פסוקי תהלים

צורת המנורה – כנגד צורת אדם

עוד כתב השל"ה הקדוש (פרשת בהעלותך דרך חיים תוכחת מוסר אתו י"א), כי צריך האדם להיות מאיר תמיד בתורה ובמצוות. ומשום כך נברא גופו של אדם בצורת מנורה, וכפי שישנן במנורה ששה קנים היוצאים שלושה מכל צד, וכל החיצוני לחבירו ארוך מחבירו, כך יוצאות שלוש בליטות מצדי גופו של אדם, זה ארוך מזה - רגליים ידיים ואוזניים. ובאמצע שרוי הלב, כנגד קנה אמצעי. גם גובהה של המנורה י"ח טפחים (ראה מנחות כח:), מכון כנגד גובה אדם בינוני (ראה עירובין מה. ובתוספות שם ד"ה 'גופו'). עוד דמיון בין המנורה לאדם, כי דין הוא במנורה שתיעשה מקשה אחת, וגם האיש הישראלי יש לו להיות בחיבור אחד עם כל ישראל, ולקיים מצות 'ואהבת לרעך כמוך', 'עד ירכה עד פרחו' - הקטנים עם הגדולים. ועל זה נאמר 'ויעש כן אהרן', להגיד שבחו שלא שינה, כי זו היא מידתו הקדושה משכבר הימים, להיות אוהב שלום ורודף שלום, וגם המנורה היא סמל לאחדות ולשלום.

פיו וליבו שווין

על דברים אלו הוסיף רבי יהודה לייב אביו של רב ייבי ואמר, כי דבר גדול נרמז כאן בנוסף לכל זה, שיהיו פיו וליבו של אדם שווין, ולא ינהג אחד בפה ואחד בלב. שהיה לפי המבואר, הקנה האמצעי רומז אל הפה, שהוא היחיד מכל שאר שערי הפנים באים בזוגות, וכן רומז הוא אל הלב, וקני המנורה הם האיברים הבולטים מן הגוף. ונרמז כאן כי יש לו לאדם להאיר פיו וליבו יחדיו.

זהו שאמר הכתוב על אהרן הכהן (שמות ד' י) 'וְנָאֵץ וְשִׁמַּח בְּלִבּוֹ', כי היה ליבו שלם לעבודת ה' יחד עם

אין החכמה נרמזת במנורה לבדה, שהרי בקודש הקדשים עמד הארון, ובתוכו לוחות הברית, ושכרי הלוחות, וספר תורה בצידו. אלא שהארון רומז לחכמת התורה שבכתב, ואילו המנורה רומזת לתורה שבעל פה

מאמר פיו, וכאשר שמח בשמחת משה רבינו, לא היה זה מן השפה ולחוץ חלילה, אלא שמחה שלמה הבאה מפנימיות הלב. ובזכות זה זכה אשר זכה לאבני אפוד ואבני החושן הנתונים על הלב.

הרי כאן רובד נוסף שבבעה קני המנורה, מלבד מה שכבר נתבאר שרומזים על שבע נביאות וכן על ששה סדרי משנה ויראת ה' החופפת עליהם, רומזים הם גם על שבעת השערים שבפניו של אדם, וכן על ליבו ואבריו גופו.

קני המנורה מאירים אל עבר חנה

עתה באים אנו אל הקנה האמצעי, העומד כנגד חנה, אמו של שמואל הנביא. והפסוק השייך לה, 'שמחו וירגו לאימים כי תשפט עמים מישור ולאמים בארץ תנחם סלה'. והנה, אם רומזים קני המנורה אל שבע הנביאות, אם כן יש למצוא ארז גם במה שנאמר בהם (במדבר ח ב) 'אֵל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוּרָה יֵאִירוּ שְׁבַעַת הַנְּרוֹת', וצריך ביאר מה טעם עומדת חנה לבדה באמצע וכל שאר הנביאות מאירות כלפיה.

תפילת חנה

תשובה לדבר נמצא על פי דברי הגמרא (ברכות לא.), שם למדת הגמרא כמה וכמה עניינים ודינים מדבריה של חנה ומשאה ומתנה עם עלי הכהן, כאשר התפללה לה' וביקשה לזכות בפרי בטן. בתוך הדברים באה חנה והזכירה בתפילתה את אברי גופה, וביקשה שלא יהיה אחד מהם לבטלה. אך ראשית כל הזכירה את שבעת השערים שבאש, ואמרה: 'רבינו של עולם, כל מה שבראת באשה לא בראת דבר אחד לבטלה, עינים לראות, ואוזנים לשמוע, חוטם להריח, פה לדבר',

הנרות ולא תלה שיארע לו נס, להגיד שבחו של אהרן ולא שינה, 'ויעש כן אהרן, אל מול פני המנורה העלה נרותיה'.

למדנו מדברי החתם סופר, כי הקנה האמצעי רומז אל היראה, וששת הקנים לששה סדרי משנה, שהם יסוד התורה שבעל פה.

כפתור ופרח – שורש פלפולה של תורה

בדומה לזה כותב רבינו הנצי"ב מוואלוז'ין זיע"א ב'העמק דבר' בפרשת תצוה (שמות כז כ), כי המנורה רומזת אל הכת הנפלא שנקרא 'תלמוד', כי לצורך פלפולה של תורה ועסק הבנתה ניתן כח המנורה, אשר נכללו בה כל שבע חכמות וכל שאר הכוחות הנדרשים לזה, וכל זה נכלל בכפתוריה ופרחיה של המנורה.

והוסיף בזה ממה שאמר חז"ל (בראשית רבה צא ט) כי "בשעה שהיה אדם אומר דבר מתוקן לפני ר' טרפון, היה אומר כפתור ופרח". ושיח רבן של ישראל ללמדנו בא, שמה שתלמיד ותיק מחדש דבר טוב, הוא על ידי הכח שנומז בכפתור ופרח של המנורה.

משה רבינו נהג טובת עין בפלפול התורה

על פי הדברים האלה מבאר הנצי"ב את דברי הגמרא (נדרים לה.) כי פלפולה של תורה ניתן למשה רבינו ולזרעו בלבד, אלא שנהג בהם טובת עין ומסרן לישראל.

בפשטות ענין הפלפול' שייך לתורה שבעל פה, וזה טעם מה שהוצרך משה רבינו לטובת עין כדי ליתנו לישראל, כי היה לו קושי גדול בזה, כדוגמת הקושי שהיה לו למשה רבינו במעשה המנורה הרומזת לתורה שבעל פה, כי לא רק הלכות ודינים ניתנו בכח המנורה, אלא גם חידושי דינים אשר לא נאמרו בתורה, ויש ללומדם בכח פלפול ההלכה, לחדש חידושים באופנים אשר לא נזכרו בתורה, ואפילו דימוי מילתא למילתא לא יועיל להם, אלא רק כח הסברה והחידוש.

ידע משה רבינו, כי אם בא לפניו איש יהודי ושאלתו בפיו, ספק בהלכות שבת או בקשת הכרעה בדיני ממונות וכדומה, אין זה דבר ריק חלילה, אלא אות הוא כי שורש נשמתו של אותו יהודי שייך לחלק זה של התורה, ומשום כך נדמנו לפניו לבוא לבית המדרש ולעסוק בו, כדי שיבואו חכמי ישראל ויחדשו בדברי תורה בכח הפלפול למצוא אתי הכרעת ההלכה. וכדי להשיב על שאלתו, הוצרך משה רבינו לברר את שורש נשמת השואל, ולמצוא את החלק בתורה השייך לו. וזו היא עבודה הקשה שבמקדש, לחבר את כל נשמות ישראל שבכל הדורות אל חלקם בתורה.

זהו פלפולה של תורה שניתן למשה רבינו, אשר קושי רב היה נעוץ בו, ונהג בו משה טובת עין למוסרו לכל חכמי ישראל, שיוכל כל אחד למצוא את חלקו בפלפולה של תורה, כיצד הוא משרש בגביעה כפתוריה ופרחיה של המנורה, 'עד ירכה עד פרחו' - אפילו אלו ששורשם למטה ברגלי המנורה, 'בארץ תנחם סלה' - לנחותם הדרך למצוא חלקם בתורת ה'.

עלה בידינו אם כן, כי שבעת קני המנורה נחלקים לשלושה מימין, שלושה משמאל, ונר האמצעי. מנין זה מכון כנגד שבע הנביאות, וכן כנגד ששה סדרי משנה ויראת ה' הנצרכת להם. וכל זאת נרמז במזמור המנורה - מזמור ס"ז בתהלים, שיש בו שבעה פסוקים מלבד הפתיחה.

שופטים ושופטים בכל שערך

דבר נפלא בעינינו נמצא בספה"ק רבי ייבי' על התורה (פרשת בהעלותך), להרה"ק רבי יעקב יוסף מאוסטרחה זיע"א, בשם אביו הרה"ק רבי יהודה לייב זיע"א.

והביא שם את דברי ה'ראשית חכמה' (שער הקדושה פרק א'), שכתב כי לכל אדם שבעה שערים בראשו - שתי עינים, ושתי אוזניים, וחוטם ובו שני נחיריים, ופה אחד. ושבעה שערים אלו, כנגד שבעת קני המנורה, שלושה מכל צד והפה באמצע כנגד הקנה האמצעי. קדוש הוא הפה, ומשום כך יש לקדש את הפה והלשון, וביום השביעי שבת קודש עוסקים בתורה ובתפילה בפה המכוון כנגד הקנה השביעי.

ולאחר מכן הזכירה את האברים היוצאים מצדי הגוף, "ידיים לעשות בהם מלאכה, רגלים להלך בהן", ורק לבסוף הזכירה את בריאת האשה באופן שתוכל להניח את הולד, וביקשה שלא יהא הדבר לבטלה.

ומבואר מזה, כי עיקר כוחה של חנה לא היה אלא בפיה, ומשום כך הזכירה את הפה העומד באמצע האיברים.

תפילה על הפרט והכלל

ומשום כך נכפלה תיבת 'לאומים' בפסוק המכוון כנגד הקנה האמצעי, כי גם תפילתה של חנה - כפולה היתה; חלק אחד היה בה לתפילת הפרט, על גאולתה הפרטית מצרתה, וחלק נוסף היה בה על ישועת הכלל, ונבואה שהוצרכה לדורות היא, כי שמואל הנביא הוא שממש את דוד משיח ה' למלך, עד שלבסוף עתידה הגאולה השלימה לצאת ממעזה זה.

וכפי שכתב רבינו החיד"א זיע"א (חומת אנך, תהלים סז) על פסוק זה, 'שמחו וירגו לאימים' וגו', כי מזמור זה מדבר על הגאולה העתידה, וישמחו' הם אותיות 'משיחו', כי כשיבוא משיח במהרה בימינו, אז ישמחו וירגו לאומים.

להאיר את החשיכה

מעתה, נוכל להבין את פשר החזרה בתורה כמה פעמים על כל מעשה המנורה, ושילשה בפרשת בהעלותך לומר (במדבר ח ד) 'וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוּרָה מִקִּשְׁתָּהּ זֶהָב, אַחַר שִׁכְבַּר שִׁמְעֵנוּ כִּמְהָ פְעָמִים דָּבָר זֶה. אֲלֵא, כִּאֵן הוֹסִיפָה וְגִילַתָּה הַתּוֹרָה אֶת סוּד הַמְּנוּרָה (שם פסוק ב): "אֵל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוּרָה יֵאִירוּ שְׁבַעַת הַנְּרוֹת". כל חלקי המנורה פונים אל האמצע, כי המנורה רוחנית היא, סמל ואות לתורה שבעל פה המאירה בה בחכמתה, בבחינת 'הרוצה להחכים ידרים', שיוכל כל אחד מישראל למצוא את חלקו בתורה.

זהו מה שבישרו הקדוש ברוך הוא לאהרן הכהן, 'שֶׁלַךְ גְּדוּלָה מִשְׁלַחַם, וְלַעֲלוֹם קִיּוּמָת', כי אור נרות החנוכה המאיר גם בשנות הגלות, סמל הוא לאור התורה שבעל פה הקיים לעולם גם בתוך החשיכה.

חלק לשבעה וגם לשמונה

ובאמת יש להעמיק בזה עוד, ולדעת כי גם הנר השביעי שני חלקים יש בו, שביעי ושמיני. והרחיב בדבר זה בספה"ק 'אגרא דכלה', ופירש כי הגם שהפה אחד הוא ואין לו בן זוג, מכל מקום נחלק לקנה ווושט; בבחינת הוושט הוא שער כשאר השערים, אולם בבחינת הקנה המוציא את הרוח הוא בבחינת שער השמיני, כי הפה שהוא השער השביעי, פתח הוא להעביר את כל הנכנס בשבעת השערים אל המוח. שהוא השער השמיני השולט על גביהם. ורמז יש לזה בנוסח התפילה 'המלך המרומם לבדו מאז' - 'אז' הוא א' רוכב על ז' (ראה גבורות השם פרק טה: מגלה עמוקות פרשת בשלח), כפי שדרשו על הפסוקים (שמות טו א) 'אֵץ יִשִׁיר מִשֵּׁהָ', (במדבר כא יז) "אֵץ יִשִׁיר יִשְׂרָאֵל", וזה סוד הכתוב (קהלת יא ב) 'תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לְשִׁמוֹנָה כִּי לֹא תִדַּע מַה יִּהְיֶה רֵעֵה עַל הָאָרֶץ', כי ישראל קדושים עומדים במידה השמינית, ולעתיד לבוא ישלטו על כל העולם.

הנה נתבאר, כי מציאות העולם כולו בסוד השבע, אולם סוד השמונה הוא סוד מה שמעל הטבע, הברית שנכרתה בין ה' יתברך ובין בני ישראל לאות עולם, ולשלימותה נזכה לעתיד לבוא.

ולדבר זה זכתה חנה בנבואתה אשר לימדה כמה הלכות גדולות בהלכות תפילה, וגם זכתה להינבא על ימות המשיח, ואמרה (שמואל א ב א) 'לְקִמָּה קָרְנֵי בַּה־', ראתה כי עתיד שמואל בנה למשוח את דוד בשמן המשחה, ועל ידי זה להצמיח קרן ישועה לישראל בביאת המשיח. אולם כח התפילה שזכתה לו חנה, הוא החלק השמיני. 'תן חלק לשבעה' היא המנורה אשר חנה עומדת בקנה האמצעי שלה, אך מלבד זאת תתן 'גם לשמונה, כי לא תדע מה יהיה', כי כאשר אין אנו זוכים לידע את העתידות בכח הנבואה, משתמשים אנו בכח התפילה, ואז נזכה לראות בישועת ה'.

ספרי זהרונים

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאוצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
עשיעוריו ושיחותיו של
רבי ענחם מעדל פערנץ שליט"א
פרשת בהעלותך



על התורה

שלהבות קודש והגינות חכמה
עפרשת השבוע



שבת קודש

אכסוף נעים שבת
בקדושת השבת וסגולתה



שבעים פנים לתורה

על הפסוק (במדבר ח ב): 'דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות', פירש הגאון הקדוש האביר יעקב זיע"א בספרו 'פתוחי חותם', כי הנרות הם פירושי התורה, ובשל כך יש שבעת הנרות רמז לכך שיש שבעים פנים לתורה וכל אחת מהנרות כלולה בעשר, ונרות אלו מאירים אל מול פני המנורה, היא השכינה הקדושה.

כאשר מסיים היה המגיד הגדול ממזריטש זיע"א להשמיע את דברי תורתו לפני עדת תלמידיו הקדושים, ויוצא מבית המדרש, מתחילים היו השומעים לחזור על דברי קודשו, בינם לבין עצמם, כדי לשננם וכדי לרדת לעומקם.

פעם אחת נתברר להם למרבה פליאתם כי אין שמועותיהם מכוונות, וכי כל אחד ואחד טוען כי שמע את דברי המגיד אחרת מכפי ששמעם חברו. היה הוויכוח נטוש בינותם שעה ארוכה. זה טוען בכך וזה טוען בכך, ולכלל הכרעה לא באו.

הואיל וכך, נמנו וגמרו לכנס אל הקודש פנימה ולשאל מפי המגיד בעצמו עם מי הצדק ושמועתו של מי מהם מכוונת.

לאחר שהאזין המגיד לכל הגירסאות השונות שנישנו בדבריו, נענה והשיב: תדעו כי אלו ואלו דברי אלקים חיים, ומדי אמרי את הדברים נגלו לי אכן מלעילא כל הכוונות הללו כולן, אלא שכל אחד ואחד מהם השיג את עומק הדברים כפי שורש נשמתו ומצד השתייכותו שלו ליסוד הענין.

סיפורי צדיקים

על הפסוק (במדבר ח א): 'ועש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר צוה ה' את משה', פירש רש"י: ויעש כן אהרן - להגיד שבחו של אהרן שלא שינה.

מפרש היה הרב הקדוש רבי צבי אלימלך מבלוז'וב זיע"א, בספרו 'צבי לצדיק', על פי מאמר חז"ל (ב"ב קסד): שאסור לספר מחבירו אף שבהי' שבחים, שמתוך שבחו עלול הוא לבא לידי גנותו.

וזהו שפירש רש"י ז"ל על 'ועש כן אהרן', שזמרת על אהרן לומר כן, שעשה כאשר נצטווה, כיון שאצלו אין באפשרי לבוא לידי גנותו לפי שהוא דבר שאין בו אף קצת דקצת, ולכן אי אפשר שישתנה השבח לפעמים לידי איזה גנות, וזהו 'להגיד שבחו של אהרן שלא שינה', דייקא, ורצה לומר, שבחו של אהרן מותר להגיד לפי שאי אפשר להשתנות, והבינהו.

בשמו של רבינו הבעל שם טוב הקדוש, מסרו תלמידיו הגדולים את הרב הקדוש רבי

יעקב יוסף מפולנאה זיע"א, בעל 'תולדות יעקב יוסף', והרב הקדוש רבי גדליה מליניץ זיע"א, בעל 'תשואות חן', כי המספר בשבחי הצדיקים כאילו עוסק במעשה מרכבה. מרגלא בפומיה דאינשי לומר: לספר מהבעל שם טוב הקדוש זיע"א במוצאי שבת קודש מסוגל לפרנסה, ולדבר מהאחים הקדושים, הרבי ר' אלימלך והרבי ר' זוסיא זיע"א, מאחד מהם מסוגל ליראת שמים ומהשני מסוגל לבנים.

אמר על כך הצדיק הקדוש רבי ישראל מרוזין זיע"א, כי יש בזה שלשה 'לאו דוקא': א. לאו דוקא מאלו הצדיקים. ב. לאו דוקא במוצאי שבת קודש. ג. לאו דוקא לאלו הדברים לחוד. אלא ה'דוקא' הוא כך: סיפורי צדיקים בסתם, ולא משנה באיזה זמן שיהיה, מסוגל לכל הדברים הטובים.

סיפר הגאון הצדיק רבי ישראל יצחק רייזמן זצ"ל, מגדולי הדיינים ומורי הצדק בעיר הקודש ירושלים, כי באחד מביקוריו אצל הגאון הצדיק רבי יוסף צבי דושינסקי זצ"ל גאב"ד ירושלים, נתגלגלה השיחה על גדולתו של הגאון האדיר רבי שניאור זלמן מלובלין זצ"ל בעל 'תורת חסד'.

כעבור זמן מה, כשראה רבי ישראל יצחק שהשיחה מתמשכת, התנצל ואמר, כי אינו רוצה להפריע בלימוד.

נענה המהר"צ: 'אצלנו חשוב סיפורי גדולי צדיקים כמו הלימוד'.

הארת הכבוד בימי הזקנה

הרב הקדוש רבי חיים מאיר מויוניץ זיע"א בעל 'אמרי חיים' היה אומר: לכל תאוה זמן משלה, בילדותו אוהב האדם ממתיקים משחקים וכדומה. משמתבגר חפץ הוא במנון.

אולם משמגיע לשנות הזקנה בטלות כל תאוותיו מלבד תאות הכבוד שמקורה בגאווה, וזה שנאמר בכתוב (במדבר ח כה) 'ומבן חמישים שנה ישוב מצבא העבודה הנה יעבוד עוד', כשנהיה האדם בן חמישים שנה ומגיע לשנות הזקנה, 'ישוב מצבא העבודה' אין הוא צריך עוד כל כך עבודה קשה לכבשו יצרו כמו בשנותיו הקודמות, אבל 'ולא' להגיע למידת ענוה לדעת שהוא אפס ואין, על זה 'יעבוד עוד' צריכים גם אז לעבוד ולהזהר.

עוד פירש 'בערב תאכלו מצות' (שמות יב יח) מצה רומזת לענוה, אינה מתנפחת. כידוע התאוות נחלשות לעת זקנה מלבד תאות הכבוד, כי אדרבה בימי זקנה עוד מתגברת, וזה שמרומז בכתוב 'בערב' גם בערוב ימיכם, 'תאכלו מצות' יש לכם לעבוד על מידת הענוה.

פעם אמר הרב הקדוש רבי בערצי מנדבורנא זיע"א, שאדם שקוע כל-כך בתאות הכבוד

דבור של שבת לא יזה דבור

דרשו חכמינו ז"ל במסכת שבת (ק"ג). מן הפסוק (ישעיה נח יג) 'אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכובד וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר', שלא יהא הדיבור של שבת כעין הדיבור של חול.

יום השבת הוא זמן של התרוממות הגוף והנפש. ביום זה מתנתקים אנו מכל טרדות החולין שבימי המעשה ומההתעסקות בצרכי הגוף, ומדבקים את נשמותינו באור השכינה המאירה פני תבל ביום השבת.

מסיבה זו, לא רק המעשים צריכים להיות שונים ממעשי ימות החול, אלא גם הדיבור צריך להיות מרומם ומקודש יותר.

כח הדיבור - מתנה מיוחדת הוא שנתן לנו בורא עולם, אמנם בעוונותינו לעיתים אנו מסתכלים על הדיבור כדבר של מה בכך ואיננו מיחסים לו חשיבות רבה, אך את ההסתכלות האמתית על כח הדיבור עלינו לקבל מהתיחסותם של חכמינו שהפליגו מאוד במעלת הזהיר דבורו, ומצד שני, הפליגו בחומרת המזלזל בכח זה שניתן לו מן השמים, וכפי שאמר

שלמה המלך בספר משלי (כא כג): 'שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו', ואמרו חכמינו ז"ל במסכת אבות (פ"א מ"ז): 'וכל המורבה דברים מביא חטא'.

כי כח הדיבור גדול הוא מאוד ופועל רבות בשמים, הן לטוב והן להפך חלילה. גם בימות החול שומה עלינו להזהר מלהשתמש בפה שקבלנו לדברים בטלים, כי מלבד השבת על אחת כמה וכמה, כי מלבד שפוגם האדם בכך בכח דבורו, יש בזה זלזול בכבודו ובקדושתו של יום השבת.

הוא אמר ויהי

בספרו 'פתוחי חותם' (פר' ויקהל) פירש הרב הקדוש רבי יעקב אביחצירא זיע"א בעל 'אביר יעקב' את המילים 'כי לא דבר רק הוא מכם' (דברים לב מז) - מלשון דיבור, ובא הכתוב ללמד שהדיבור אינו דבר יקוין וחסר משמעות אלא פועל ומשפיע בעולמות העליונים, והמדבר לשון הרע ודברים בטלים פוגם בדיבורו, וכיון שעלול הדיבור בדברים בטלים לפגום בעולמות העליונים, יש להזהר בכך בפרט ביום השבת, לבל יפגום דיבורו את קדושתה.

דיבורים, ופירוש לפי דרכו שבא הפסוק לומר שמצות עשה היחידה של השבת היא בדיבורים: לקדש על היין בכניסת השבת ולהבדיל על היין בצאת השבת.

כי בכל מצוות השבת נאמרה לשון של לא-תעשה בלבד, ומצות העשה היחידה של השבת היא הקידוש על היין בכניסת השבת וביציאתה, כפי שסמכו חכמינו ז"ל (פסחים ק). על הכתוב "זכור את יום השבת לקדשו".

ועיקר הקידוש הוא בפה במש וזהו הדיבור, שצריך לקדש את יום השבת בחיתוך הדיבור הן בכניסתו בקידוש והן ביציאתו בהבדלה.

זו הכוונה בפסוק 'אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם': המצוה שצויה השם בשבת 'לעשות אותם' - במצות עשה דווקא, הם רק 'אלה הדברים' - דיבורי האדם, שנצטוו לקדש את השבת בדיבור. כך פרש גם רבי הקדוש רבי מאיר מדז"קוב ז"ע בספרו 'אמרי נעים' (ויקהל אות ה) את הכתוב 'אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם': טעם שמירת שבת הוא 'כי ששת ימים עשה ה' את השמים והארץ וביום השביעי שבת', ושבתהּ היתה באופן של הימנעות מדיבור לבד ולא ממעשה, כי כל פעלו במאמר.

על כן צריך האדם לקיים מצות שבת גם כן בדיבור, להזהר מדיבור שאינו של קדושה, ולדבר רק כדי לצורך לקדושת שבת. ומישרן ז"ל המציג רבנו השליה הקדוש (מס' שבת, פרק גר מצא אות סו) בחומרת האיסור לדבר דיבורי חול בשבת קודש, וכתב ששואמרו חכמינו 'לא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול', אין זו מדת חסידות בעלמא, אלא על פי דין אסור לדבר דיבור שאינו של קדושה בשבת.

יגלו לרווחה

ומן המעשה הבא נלמד על מעלת הנוהר שלא לדבר דיבורי חול בשבת קודש: באחת מהעיריות שעל אם הדרך העוברת בין ההגלות, התגורר יהודי תמים וישר דרך שהחזיק פונדק לפרנסתו. עיקרו של הפונדק היה כמובן בית מרוח קטן אליו היו מגיעים הגוים המקומיים לשתות משקאות חריפים ולהשתכר.

חמשה ימים בשבוע בלבד היה הפונדק פתוח, כיון שבעל הפונדק שמר שבת כהלכתה. ואכן, רוב התושבים הסמוכים לפונדק הכירו את היהודי וידעו כי הוא מסרב למכור בשבת, אך עם זאת היו חוזרים שוב ושוב מדי שבת ומנסים את מזלם, מתדפקים על דלתות הפונדק ומבקשים לרכוש משקאות חריפים.

היהודי, שגברתן היה וכתו במתניו, היה מגרשם בכחו הגדול ומזהירים שלא יבואו שוב, ואם השתחבט הגוי את עצמו כאינו מבין, היה היהודי ממכדו במנה אחת אפים עד שהיה הלה מבין את הדברים לאשורם.

חלפו שנים רבות, בעל הפונדק הזדקן, והגוים שזיהו את חולשתו הגופנית מצאו לעצמם תעלול חדש:

מדי שבת בשבתו היה אספסוף של צעירים פוחחים מתדפק על הדלתות ומבקש לרכוש משקאות חריפים. הפונדקאי הזקן היה מנסה לומר להם כי הפונדק סגור בשבתו, אולם הגוים לא שנו לדבריו.

שוב ושוב היו צועקים לו שיתן להם משקאות חריפים להרוות את צמאונם, וכשהיהודי סרב למכור להם, היו פורצים אל תוך הפונדק ועושים בו שמות בחפזים אחר המשקאות.

הפונדקאי כמעט נושא מלמצוא פיתרון להצקות אלו שהתגברו והתחזקו משבת

לשבת וכבר עלה בדעתו לסגור כליל את הפונדק, אלא שלא ידע מהיכן ימצא את פרנסתו המועטת.

עד שביום מן הימים הגיע אליו שמו של הרב הקדוש רבי זושא מאיפולי ז"ע כפועל ישועות ונפלאות, והוא החליט לנסוע אליו לבקש את עצמו וברכתו.

בעומדו בפני הרבי פרץ הפונדקאי הזקן בכבי סוער עד שהדברים נעתקו מפיו.

רק לאחר שנגרע מבכיו הצליח הזקן לספר לרבי זושא על הפונדק שפרנס אותו בכבוד במשך כל השנים, ועתה, כאשר הזקין התרגשה ובאה עליו צרה צרורה: הגוים מסיתים ומדיחים אותו לחילול שבת, מבקשים לקנות בשבתו, וכשהוא מסרב הרי הם שוברים ומחריבים מכל הבא לידם.

"רבי, הושיעני", התייפח הזקן בכבי, "שכן איני יודע לשית עצות בנפשי כדת מה לעשות מול גוים רשעים אלו".

בשנים קדמוניות, בטרם החלו להנהיג עדות בישראל, היו האחים הקדושים, הרב הקדוש רבי אלימלך מליזיענסק ז"ע והרב הקדוש רבי זושא מאיפולי ז"ע, יוצאים ועורכים גלות בין הכפרים והעיריות.

אין אנו יכולים להשיג ולהבין צפונות מעשיהם של רבותינו הקדושים, ובודאי שלא לדעת את התיקונים הנשגבים שהיו עושים במעשיהם, אולם מעט מזער גילו לנו צדיקי הדורות, שהיה בכך ענין נורא של השתתפות בגלות השכינה הקדושה, מלבד עצם הזיכוך שיש ביסורי הנדודים ממקום למקום, בגלות המכפרת עוון ובקושי העוני והמחסור.

עתה, כשנכנס הפונדקאי אל רבי זושא וביכה לפניו את מר גורלו, הביט רבי זושא ביהודי הזקן והכיר אותו מיד.

באותם ימי הגלות היו רגילים האחים הקדושים לבוא אליו לפונדק ולהתארח אצלו, אז, באותן השנים, היה יהודי זה רחוק מתורה ומצוות. כתינוק שנשבה בכבלי הגלות המרה, לא היה מי שיחנכו וגם מגוריו בקרב הגוים השכיחו ממנו את המעט שידע, אולם איש טוב ומטיב תמיד היה, ומשראה את האחים הקדושים הבין כי אנשי מעלה הם והיה מכבדם ביותרת הכבוד, פותח לפניהם שלחן ערוך במאכלים כשרים ומזינים ומציע להם מיטה לשנת לילה.

בראות האחים הקדושים את מדת תמימותו וישרותו של מארחם, היו משתדלים בכל פעם לטעת בו ובבני ביתו יסודות חשובים מתורת ה' ומצוותיה, והיו אומרים לפניהם דברי אנדה שפנשו של אדם מחבבת אותם, ומוסיפים אומרים להם הלכות שונות ככל הנדרש לפי מצב בני הבית.

מלבד זאת היו האחים הקדושים מרבים לספר למארח ולבני ביתו סיפורי צדיקים ומעשיות קודש מרבותיהם הגדולים, אור שבעת הימים הבעל שם טוב ז"ע ותלמידו הגדול הרב הקדוש רבי דב בער המגיד ממעזריטש ז"ע, וראו בחוש שסיפורי הצדיקים עושים חריש עמוק בליבם ומכניסים בקרבם יראת שמים תמימה.

פתח רבי זושא ואמר לפונדקאי: "האם זוכר אתה מימי קדם שהיו מגיעים להתארח אצלך שני אחים, יהודים חסידיים, והיית מקבל את פניהם בסבר פנים יפות?"

תחילה לא נזכר הזקן, עד שרבי זושא נתן לו כמה וכמה סימנים אודות המראה שהיה להם באותם ימים, ואכן הזקן נזכר. או אז הפתיעו רבי זושא ואמר לו: "דע לך כי אחד מהם הייתי אני, ואילו השני

היה אחי רבי אלימלך מליזיענסק!" המשיך רבי זושא ושאל: "כלום זוכר אתה את סיפורי הצדיקים שהיינו רגילים לספר לך ולמשפחתך? הנה אחזור ואספר לך סיפור שאותו סיפרנו לך בפונדק, ועיניו של הסיפור דומה להפליא למקרה שלך".

פתח רבי זושא וסיפר: "אל רבנו המגיד הקדוש ממעזריטש הגיע יהודי שאף הוא ניהל פונדק ואף הוא לא יכול היה לשמור את השבת על כל פרטיה ודקדוקיה. לאחר רבינו זושא על הפונדק שפרנס את המגיד, נענה המגיד והורה לו בצורה פסקנית ומוחלטת:

'עליך לעזוב מיד את הפונדק, לבטל את שכירות המקום, ואף לעקור את מקום מושבך מגייריה זו וללכת לגור בעיר אחרת!' אותו יהודי לא האמין למשמע אזניו. הוא לא העלה על דעתו שהמגיד יורה לו כדבר הזה.

תחילה ניסה לומר למגיד כי זהו מקום פרנסתו, וכיצד יותר עליו בעוד עליו לספק מזון ומחיה לבני משפחתו? ענה לו המגיד כי עליו לבטוח בבורא הזן ומפרנס לכל, והוא יתברך יזמין לו את פרנסתו גם באופן אחר.

לאחר מכן ניסה היהודי לשכנע את המגיד לוותר על המעבר לעיר אחרת בתואנה כי אינו מסוגל ללכת אל הבלתי נודע ולעקור לעיר בה אינו מכיר אדם.

אך המגיד עמד על שלו: 'עליך לעזוב את הפונדק ולעקור לעיר אחרת'.

רופפת היתה אמונת הצדיקים בליבו של אותו יהודי, קשה היתה לו ההחלטה לקום ולעזוב את הכל ולעבור לעיר אחרת, והוא ביקש לדחות את ההחלטה. תחילה דחה זאת מיום ליום, לאחר מכן המשיך ודחה מחודש לחודש, עד שעצתו של המגיד כמעט נשכחה מלבו".

סיים רבי זושא את הסיפור: "סופו של אותו יהודי לא היה טוב. במקום שיקיים את עצת המגיד ויעזוב את הפונדק ואת העיר מרצונו הטוב, קמו עליו ביום מן הימים גויי המקום וגירשו אותו בבזות פנים, בחרפה ובבזיון. לא נתנו לו לקחת כלום מכל רכשו, והוא יצא משם כשידיו על ראשו, עני וחסר כל".

המשיך רבי זושא ואמר לאותו פונדקאי זקן שעמד בפניו:

"דע לך כי לא לחינם בחרנו, אני ואחי רבי אלימלך, לספר לך את הסיפור הזה. כבר באותם ימים ידענו שגם עליך נגזר בדומה לאותו יהודי, וגם אתה תצטרך לעזוב את הפונדק שלך ואת העיר, ובחרנו לייעץ לך כסיפור זה להקדים רפואה למכה ולברוח מהעיר כל עוד יש לאל ידך להוציא משם את הונך ולעזוב בכבוד.

לצערנו, לא הבנת את הרמז ונשארת לנהל את הפונדק, אלא שעתה הגיעה השעה הקשה ועליך לקבל את ההחלטה במהירות.

כדאי שתדע", הטעים רבי זושא ואמר לפונדקאי, "שאותם גוים הבאים אל ביתך בשבתות ובימים טובים ומצייקים לך שתמכור להם משקאות חריפים, אינם מתכוונים להסתפק בכך. בחדרי חדרים ורקמים הם עליך מוימה שפלה ואיומה בה יסלקו אותך לחלוטין, לא רק מהפונדק אלא מארץ החיים, רחמנא ליצלן.

וזממיהם הם להעליל עליך עלילה קשה ולאחר מכן להתנפל עליך ועל הפונדק, לערוך בו פוגרום קשה ולהרוג אותך ואת בני ביתך חלילה.

כך יחמוטו שמה את כל הרכוש שחסכת זה ארבעים שנה ויעבירו את הפונדק לרשותם.

עתה, שמע בקולי ועשה כעצתי: אם אין רצונך לסיים כאותו יהודי שברח בחרפה ובבזיון, בעירום ובחוסר כל, או חלילה לסיים באופן גרוע מכך, עליך לברוח משם בהקדם האפשרי.

לא תמתין כלל, וכבר בלילה זה קום והמלט משם ואל תבטי מאחוריך. את מה שתוכל לארוז תשים על העגלה, ואילו על יתר חפצייך תוותר מראש.

אל תקבש אפילו לגבות את החובות של הגוים חבים לך, מוטב לך לוותר עליהם מראש, כי בלאו הכי הם אינם מתכוונים לפרוע לך יותר את חובותיהם.

תציל מבייתך את מה שבאפשרותך, ועזוב את המקום לצמיתות בשקט ובסוד בלי שיגישו בכך הגוים".

רבי זושא, שידע כי זמנו של הפונדקאי קצר ומלאכתו מרובה, לא הכביר בדברים רבים, ורק הוסיף ואמר לו:

"זכית לקבל הארה משמים לבוא לשאול בעצתי ולהנצל מהרעה הגאה שחבר היתה סמוכה ונראית אליך, בזכות סיפורי הצדיקים שסיפרנו בביתך.

לך ולבני משפחתך כהכרת הטוב על מדת הכנסת אורחים הגאה שנהגת בנו, הם אלו שהחדירו והשרישו בביתך מדה טובה זו של אמונת צדיקים, והיא שעמדה לך שהשכלת לבוא אלי בעוד מועד כדי שאזהירך ואתן לך את העצה הטובה שתצילי מן המהומים עליך.

עוד זאת דע לך, כי זכותה של שבת קודש, שהשתדלת כל ימיך לשמור אותה ככל האפשר, היא שעמדה לך. זכות סירובך העיקש למכור משקאות חריפים לגוים למרות כל האיזמים וההצקות, היא תגן עליך.

וכעת, עליה השבת, עליה שמרת במסירות, היא זו שתשמור עליך בעתיד וכך תנצל מכל צער ונזק.

לפיכך ראוי לך לכבד את יום שבת קודש ביותר, לשבות בו ולנוח בו באהבה וברצון כמצות ה'. וביותר יש עליך לקבל על עצמך קבלה טובה ומוחלטת: שלא יא דיבורך של שבת כדיבורך של חול!

עליך לקבל בעון ובתעצומות כי במשך כל יום השבת לא תדבר דיבור של חול, וזאת מפני שעליך לתקן את הפגמים שפגמת בדיבורי חול בשבתות במשך כל השנים שעברו.

מוטב אפוא כי תאמר את כל ספר התהילים ואף תאזין לדרשותיהם של מגידיהם הבאים בשעות של אחר הצהרים של שבת, ובלבד שלא תוציא מפיו כל דיבור של חול".

סיים רבי זושא ואמר לפונדקאי:

"ודאי תוהה אתה לאיזו עיר תסע ותפנה באישון לילה. הנה אף זאת אודיעך, כי מוטב שתקבע את מקום מושבך בעיר ברודי הגדולה לאלוקים, עיר של חכמים ויראי השם, ושם יזמין לך הבורא פרנסה ברוח ובכבוד.

ועוד זאת איעצך, כי את המסחר הראשון שיעצו לך בבואך לברודי, אותו תעשה ותצליח בו בכל אשר תפנה, כי זכות שבת קודש כבר עומדת לך".

בהתרגשות רבה נסע היהודי לביתו, כשהוא חושב כיצד יסכנע את בני משפחתו לארוז במהירות את חפציהם ולברוח מעירם בסודי סודות.

אלא שמיד עם בואו, עוד בטרם פצה את פיו לספר לאשתו את דברי רבי זושא, הקדימה היא וסיפרה לו כי הגוים המקומיים החלו בשעות האחרונות להתנהג כלפיהם בעזות נוראה: כנגסים הם לפונדק ועושים בו כבתוך שלהם, לוקחים



תפילה פגנים וערגליות בעניני עבודה ועלוב זו תפילה

העלאת התפילות על ידי הנדיקים

תפילות אברהם

גילה לנו הרב הקדוש רבי שלמה הכהן מראדומסק ז"ע בספרו 'תפארת שלמה' (פר' מטות), כי בכל דור ודור מתנוצצת בחינת משה רבנו עליו השלום בצדיק הדור, והוא מעלה את תפילות כל בני דורו עימו.

על ענין זה שנו חכמים במשנה (ערכין פ"ו מ"ה): "המקדיש נכסיו - מעלין לו תפיליו". הוי אומר, אדם המזיל מכיסו ומממונו עד שמוכר ומקדיש את נכסיו כדי שיוכל להתקרב ולהתדבק בצדיק, יזכה שמשמים יעלו לו גם את תפילותיו, יחד עם תפילות הצדיק.

מידה כנגד מידה: הוא מוסר עצמו למען הצדיק, כדי להתדבק בדרגותיו הקדושות - גם תפילותיו יסורו בידי הצדיק אשר יתקן אותן ויעלה אותן עד לרום המעלה.

הוסף התפארת שלמה והעיד עדות נאמנה ופלאית: "כזה שמענו בשם הבעל שם טוב ז"ל, שפעם אחת אמר ביום כיפור, שהעלה היום בתפילותיו כל התפילות הפסולות משמונים שנה שעמדו מרחוק, ועתה העלה אותם למעלה למכונם".

ובמקום אחר (ראש השנה) כתב התפארת שלמה בשם הבעל שם טוב הקדוש, כי אותן תפילות נתעכבו זה אלף שנה! עד שהעלה אותן למכונם יחד עם תפילותו. בדומה לזה העיד הרב הקדוש רבי משולם פייבוש הלוי מז'באריז'א בעל 'יושר דברי אמת' (קונטרס ב, אות לג), ששמע מפה קודש רבו המגיד הקדוש רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב ז"ע שהיה אומר לפני כל תפילה: "אני מקשר את עצמי עם כל ישראל, הן עם הגדולים ממני והן עם הקטנים ממני. עם הגדולים ממני - כדי שעל ידם תתעלה מחשבתי. ותועלת ההתקשרות עם הקטנים ממני - כדי שיעלו על ידי".

לאור זאת, בירא צדיקים את הטעם למנהגם להתפלל בשעה מאוחרת, לאחר שכבר עבר זמן תפילה, כפי העולה מהעדות הבאה, שהובאה בספר 'זכרון טוב' (ח"א עניני תפלה אות ב) בשם הרב הקדוש רבי יצחק מנשכין ז"ע, כי פעם אחת שאלו התלמידים את המגיד הקדוש מזלוטשוב מדוע מתפלל הוא לאחר שכבר עברה לה שעת התפילה, וכה היתה תשובתו:

מצינו בשבט דן שהיה נוסע באחרונה ומאסף לכל המחנות, כי תפקידו היה למצוא ולאסף את כל האבידות שנאבדו מכל הנוסעים שלפניהם. רמז וסוד גדול טמון כאן: שבת דן היו אוספים ומעלים את כל אותן התפילות של ישראל שיצאו מן הפה בלא תשמות לב וכוונה ובלא אהבה ויראת הלב. וכן אני, הוסיף ואמר רבי יחיאל מיכל, גם אני בא בסיום התפילות, כמאסף

לכל התפילות שהתפללו היהודים בכל כוונה ראויה. תפילות אלו הן בחינת 'תפילות אבודות', כמו אבידה שכוחה המוטלת על הארץ, אך עדין לא איבדה את חשיבותה לחלוטין מפני זה.

לאחר שסיימו בני ישראל את תפילתם, אף אני בא כמאסף אחריהם, מרים את אותן התפילות ומחזירן לבעליהן, כלומר מחזירן לשרוש הרוחני העליון שאליו הן שייכות.

ודבר פלא מצאנו, כי הרב הקדוש רבי אברהם יהושע העשיל מאפסא ז"ע בעל 'אוהב ישראל', כיון לדברים אלו כמעט מילה במילה. וכה דבריו (ילקוט אוהב ישראל עמ' ככו):

אומר לכם את טעמו של הרב הקדוש רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב שהיה מתאחר כל כך בתפילתו הקדושה, מפני שכאשר מתחיל היום ובני ישראל מתפללים לה' יתברך, אין די זכות בידם כדי שתפילותיהם יעלו לפני כסא כבודו יתברך, האחד מחמת שתפילתו אינה כראוי, ורעהו מחמת שמעשו שאינם טובים עומדים למסך ומבדילים בינו ובין הקודש.

והקדוש ברוך הוא חושב לכל ידח ממנו יניח, לכל ידחו חס ושולום תפילות ישראל, ולכן נעשית תפילת צדיק הדור כעין לבוש לכל תפילות ישראל המתעכבות בחוץ, ועל ידי כך יש להן אפשרות לעלות לכסא הכבוד.

סיים בעל האוהב ישראל באומרו: "המגיד הקדוש רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב היה 'צדיק הדור', ולכן המתין עד שיגמרו קהילות ישראל תפילתם ורק אז התפלל הוא, וכך נתלבשו כל תפילות ישראל בתפילתו הקדושה והיתה להן עליה".

כן מצינו גם בדברי הרב הקדוש רבי ישראל דב בער מווילעניק ז"ע בעל 'שארית ישראל' (שער התקשרות, ליקוטים), שהביא על כך את הכתוב (במבדרי כה) 'מחנה בני דן מאסף לכל המחנות', ופירש, 'שדן הוא מלשון 'דינים', ויש כאן רמז לצדיקים, שהם בבחינת 'מחנה דן' ורוצים להמתיק את כל הדינים מעל עם ישראל.

וכשם שבני דן היו המאסף לכל המחנות, כך אותם הצדיקים יכולים להתפלל תפילה שלא בזמנה ובכח זה להעלות את התפילות של כל ישראל. וסיים השארית ישראל: 'ויש בזה עוד ענינים עמוקים'.

מי הם הקודאים באמת?

העלאת תפילות ישראל היא המטרה שצפן משה רבנו עליו השלום ברובי תפילותיו על מנת להכנס לארץ ישראל. כך גילה הרב הקדוש רבי יהודה אריה לייב מגור ז"ע בספרו 'שפת אמת' (ואתחנן תרל"ה), כי תכליתה של תפילת משה רבנו שיוכה להכנס לארץ, אף שלא נענה בה, היתה להעלות כל תפילות בני ישראל שאינן יכולות לעלות, ולכל אותן התפילות הפסולות

נעשה תיקון ועליה על ידי תפילה זו. היות שמשה רבנו עליו השלום מסר נפשו בעבור בני ישראל, וגם מה שביקש לעלות לארץ ישראל היה רק לטובת ישראל, כי ידע שאם לא יכניסם הוא, ישחיתו אחר כך דרכם, כמו שאמר (דברים לא כז) 'הן בעודני חי עמכם היום ממרים היתם עם ה' ואף כי אחרי מותי', לפיכך הועילה תפילתו זאת לבני ישראל.

נמצא, שאף שלא נתמלאה בקשתו, לא היתה לבטלה, כי העלה את תפילותיהם של ישראל.

דבר נפלא למדנו מדבריו הקדושים, כי פעל משה רבנו בתפלתו לא רק על בני דורו אלא גם על התפילות הפסולות שיתפללו בני ישראל אחריו במשך שנים רבות, כי רוחו של משה רבנו משפיעה ומתפשטת בכל הדורות ובכל נפש מישראל (תיקוני זוהר, תיקון ס"ט), וכך באמצעות תפולתו הרבות עולות ונתקנות התפילות של בני ישראל גם בדורות העתידין לבוא.

על דרך זו הביא 'שפת אמת' ז"ע (אלול תרמ"ז) את מאמר הפסוק (תהלים קמה יח) 'קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת', עליו שאלו במדרש (ילקוט המכירי תהלים ד): יכול לכל? תלמוד לומר 'לכל אשר יקראוהו באמת'.

תמה על כך זקנו הרב הקדוש רבי יצחק מאיר מגור ז"ע בעל 'חדושי הרי"מ', שהלא בפירוש נקט הכתוב 'לכל קוראיו', וכיצד אפוא יש לישב את תחילת הפסוק עם סופו? אלא, שעל ידי אותם צדיקים שקוראים אליו באמת ובכל כוחם, מתעלות כל התפילות של פשוטי בני ישראל.

ולאור האמור יתבאר, כי כמו כן בדורותינו אלו, אחר שכבר נתקבלו תפילות אבותינו, יעלו תפולתינו הדלות והכחשות לרצון בכח התפילות שהתפללו אבותינו ומשה רבנו עליהם השלום.

ורמז האמור בדברי הרב הקדוש רבי משה יהודה מקוזמיר ז"ע (דברי משה' ויחי), בשם זקנו הרב הקדוש רבי יחזקאל מקוזמיר ז"ע, על הפסוק (בראשית לו ב) 'ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם', כי כאן טמון סוד גדול, כי צדיק הדור מעלה התפילות הפסולות שנקראות 'דיבתם רעה', אל אביהם' דהיינו אל ה' יתברך, דאין אביו אלא הקדוש ברוך הוא.

בענין זה הביא הרב הקדוש רבי ישכר דב מבעלזא ז"ע את דברי הגמרא במסכת ברכות (כו): כי אברהם תיקן תפילת שחרית, שנאמר (בראשית יט כז) 'וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם, והלא תפילה זו שהתפלל אברהם על סדום לא פעלה ולא הועילה מאומה בשבילם, ולבסוף סדום נהפכה כמו נגה, ואם כן, למה ללמוד תיקון

תפילה לדורות ממקום שהתפילה לא עשתה פירות?

ופירש על פי הידוע, שבכל דור ודור יש ל"ו צדיקים, ולכן אם כי לגבי סדום לא פעלה תפילתו זו של אברהם, מכל מקום פעל בה אברהם אבינו עד סוף כל הדורות, שבזכות הצדיקים שבדור יסלח ויתכפר לכל העם, כאשר הבטיחו שם ה' יתברך 'אם אמצא בסדום המישים צדיקים, לא אשחית', לפיכך ראו חכמינו ללמוד משם תיקון תפילה לדורות, שעל כל פנים תתקבלנה תפילות עמו בית ישראל בזכות הצדיקים.

השגרתו של התפילות

בעומק הענין, הצדיק הוא כעין פרקליט לאדם המתפלל. כשם שאדם הרוצה לפנות אל שר גדול או פקיד ממשלתי רם-דרג, הרי הוא נעזר ב'בא' כח', המיצג אותו ומסייע לו לסדר את טענותיו. כן הוא הדבר בענין התפילה לפני מלכו של עולם.

באור זה מצאנו בדברי קדשו של הרב הקדוש רבי שלמה הכהן מראדומסק שכתב בספרו 'תפארת שלמה' (פר' נצבים) כי יש ביכולת האדם להשלים את כל חסרונותיו, על ידי התדבקותו בחכמים ובצדיקים, כי הצדיק יעלה את תפילותיו שלא עלו לרצון. משום שהקדוש ברוך הוא מתאוה לתפילתם של צדיקים המגלים אלוקותו יתברך שמו בעולם ומקבל את בקשתם, הן מה שמבקשים על עצמם והן מה שמבקשים על המתדבקים אליהם.

משל משלו על כך כדי לסבר את האוזן: ברוצנו של בן כפר אחד, איש פשוט ונבער, עלה לבוא אל המלך כדי לבקש מלפניו שיעזרוהו בכמה צרות ומצוקות שבאו עליו. אלא שלא יכול היה לדבר בעצמו אל המלך, שכן דיבורו היה גס ודרכו היתה להאריך בדברים ולהלאות את השומעים, והמלך אינו יכול לסבול דיבורים כאלה.

מה עשה אותו כפרי? פנה לשר אחד שהכירו והבין את שיגורו ושיחו של אותו כפרי, וסיפר לו מה שחפץ לדבר ולבקש מן המלך. ואכן השר הוא העלה את הדברים לפני המלך בלשון צח ומוזקק, באופן של דברים מועטים אשר תוכן רב יכילו. וכך נודע למלך ממצוקותיו של אותו כפרי, והושיע אותו.

סיים התפארת שלמה: כן הוא הדבר הזה, המלך, זה מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא אשר מלא כל הארץ כבודו, והכפרי הוא האדם הפשוט אשר בעוונותיו הרבים שקוע בצרות ומצוקות, כל אחד כפי ענינו.

והעצה לבקש את בקשותיו באופן שימצאו חן בעיני המלך, היא על ידי שידבק עצמו אל הצדיק, והוא יחיה כעין שגריר שלו להביא הבקשה לפני המלך, ועל ידו יפיק המלך מלכו של עולם רצונו ומשאלות לבו.

רח"ל, עד כדי כך שבשעת פטירתו כשהולקין ללוותו לבית עולמו, לולי היה בו כוח, היה עומד ומחזיר ראשו לראות אם חולקין לו כבוד האחרון כהוגן, ואם יש ציבור גדול בהלווייתו...

בספרו 'אזנים לתורה' (פר' קדושים) כתב הגאון רבי זלמן סורוצקין מלוצק זצ"ל: צריך ביאור, למה אנו חייבים לחלוק כבוד לזקן בור ועם הארץ. נראה לבאר על פי מה שראיתי כתוב בשם האדמו"ר רבי מנחם מנדל מקוצק זצ"ל, שהאדם לעת זקנה, כשהוא מאבד כל תאוותיו, מתגברת אצלו תאות הכבוד. ושפתים ישק משיב דברים נכוחים.

כי אנו רואים זאת בחוש. ולפי זה אפשר לומר, שהכבוד לזקן הוא בבחינת 'סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו', שאנו מוזהרין לתת למי שמצטער בחסרונו, וכדרשת חז"ל מהאמור די מחסרו אשר יחסר לו' (כתובות סו), וכן הוא בזקן, שמתגברת אצלו תאות הכבוד, והוא מצטער ביותר מחסרונו, הרי אנו מצווים לגמול את החסד הזה ולקום אפילו מפני זקן בור ועם הארץ.

מעשה באחד מוותיקי החסידים שבא לרב הקדוש רבי חנוך העניך הכהן מאלכסנדר זיע"א, ואמר לו: ברוך השם התגברתי על היצר הרע, ועתה ברצוני להתנהג בחסידות. חייך הרבי ואמר לו: אילו היה לך כח בגופך היית ממשיך וחוטא, רק עתה לעת זקנותך עבר היצר מתאוה ל'כבוד וגאווה'. ויש להמליץ בזה את הפסוק (ישעיה כד כג) 'ובגדת זקניו כבוד', מה שעומד כנגד הזקנים לשטן הנהגתו הוא הכבוד.

בטל רבונות מפני רבונות

על הפסוק (במדבר ט יח-טו): 'על פי ה' יסעו בני ישראל ועל פי ה' יחנו כל ימי אשר ישכון העגן על המשכן יחנו. ובתאריך העגן על המשכן ימים רבים ושמרו בני ישראל את משמרת ה' ולא יסעו', פירש רבינו האור החיים' הקדוש זיע"א שבא הכתוב ללמד שבחן של ישראל שביטלו רצונם מפני רצון הקב"ה וחפצו לחנות ולנסוע כרצון של מעלה:

ולא הכתוב לסדר כל בחינות הנהגות העגן, ואלמד שבחן של ישראל שהיו חפצים באשר יחפצו ה', והתחיל בענין אריכות זמן החניה ואמר כל ימי אשר ישכון העגן יחנו פירוש יחנו יחפצו לחנות, ולזה לא אמר חנו בני ישראל שיהיה נשמע שעשו לצד הכרחה מהמנהיג, והוסיף לומר 'ובהאריך' וגו' לומר שאפילו יאריך כל כך ימים רבים אף על פי חנו.

ואומרו 'ושמרו' וגו' לומר כי מלבד שהיו חונים כל זמן וכו' עוד מודיע כי לא היו עושים הדבר לצד שהיו חפצים בשבת ולא בהילוך אלא לצד שמירת דבר ה', והוא אומרו ושמרו וגו' הגם שהם ימים רבים, ואומרו 'ולא יסעו' ולא אמר 'ולא יסעו', לשלול בחינת החושב כאלו אמר ולא יחפצו ליסע.

מעשה כהרב הקדוש רבי שמואל מסלונים זיע"א, בעל 'דברי שמואל', שדיברו נכבדות באחד מצאצאיו, והיה חוכך בדתעו אם לעשות השידוך או לחדול, מאחר שאילו דבר יגונב כי יש חסרון דמינכר בהצעה זו, אלא מי יודע אם לא מה' יצא הדבר.

פתח וקרא בהתרגשות רבה: רבונא דכולי עלמא! אם אכן זה רצונך שאעשה השידוך הנוכחי, הרי שזה גם כן רצוני, רוצה אני בכך בכל ליבי, אלא שאלתי ובקשתי: תן לי ברחמיך אות וסימן שאדע בבירור כי זה רצונך. וכשיצאו מפיו בקול גדול המילים 'אם זה רצונך' רוצה אני גם כן בכך, 'ויול איך אויך אזוי', הרגישו השומעים בכל חושיהם כי אמנם אין הוא מקבל עליו את הדין גרידא, אלא שבאמת הנו רוצה בכך, אין לו שום חפץ עצמי כלל מלבד הרצון באשר ירצה יוצרו.

ומעשה בהגאון הצדיק רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שחלה אנושות בסוף ימיו והביאו רופא מומחה אל מיטתו כדי לבדוקו וליתן לו תרופות. אחר כך סחו לו משמשי שהרופא מצא כי הוטב מצבו, הגיב רבי ישראל: הוטב או לא הוטב, למה נפקא מינה? הרי אין לי שום רצון אלא כפי שרוצה הקדוש ברוך הוא.

וכשקברו רגעיו האחרונים של החסיד שבכהונה הגאון רבי צבי חנוך הכהן לוי מברדין, בעל 'כהן פאר', בליל שבת קודש אחרי הסעודה, ו' באדר תרצ"ה, שמעו אותו קורא: אבא רחימא, אבא מתיקא, אם זה רצונך - אזי שיהיה כמו שאתה רוצה. ובמילים האלה פרחו נשמתו למרום.

מי הרעת

על הפסוק 'ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויביך וינטו משנאי מפניך' (במדבר י לה), אמר הרב הקדוש רבי פנחס מנחם מגור זיע"ע בעל 'פני מנחם' (ואתחנן תשנ"ד): 'מקוה' אותיות 'קומה', כי סגולת המקוה לתקן את קומת האדם, להפיץ את האויבים ולהניס את השונאים הקמים עליו.

במעלת הטבילה במקוה הפליג מאד רבנו האריז"ל, שגילה את הכוונות והשמות הקדושים שיש לכוון בעת הטבילה, והביעל שם טוב הקדוש פירש בסוד הענין כוונות משלו, ומשנה אחרת היתה לו. אמנם, לדברי כולם סגולה נפלאה יש במקוה, שהטובל בו בכוונה הרצויה מביא טהרה לגופו ולנפשו ומוסיף על נשמתו קדושה יתרה.

בענין זה מסופר (סיפורים נוראים עמ' 22), שפעם דרש רבנו הבעל שם טוב לתלמידיו והרחיב לבאר את כוונת המקוה. תלמידיו שהיו גאוני ארץ בנגלה ובנסתר, תמהו בפניו שבכתבי האריז"ל כתובות הכוונות באופן אחר מהכוונות שגילה להם.

כאשר שמע הבעל שם טוב את דבריהם, השליך תכף את ראשו לאחוריו ופניו נעשו כלפידי אש, כדרכו בעת עליתו בעולמות העליונים, ונפל על תלמידיו פחד ורעדה גדולה.

בצקה השולחן יש הרב הקדוש רבי נחמן מהורודנקא זיע"ע, שהיה הצעיר שבתלמידים, ולפתע תרדמה גדולה נפלה עליו, עד שלא היה יכול בשום אופן להתאפק מלישון. אמנם הצר לו הדבר מאוד: לישון על השלחן בשעה שהרבי עוסק בעליית נשמה, וכל תלמידיו יושבים בפיח רועדה! לכן ניסה להחזיק בידיו את עיניו פתוחות, אך כל זה לא הועיל לו, נפרם וישן בתרדמה גדולה.

בשנתו חלם, והנה הוא הולך בחוץ ורואה אנשים רבים רצים במהירות גדולה, ורץ גם הוא אחריהם, וכששאל אותם לסיבת מרוצתם, ענו לו בחפזה: 'וכי לא ידוע לך שנתקף ידרוש רבנו הקדוש?' ושאל אותם: 'מי הוא הרב אשר בעבורו החרדה הגדולה הזאת?' ומרוב מרוצתם לא ענו לו דבר.

הלך רבי נחמן אחריהם, עד שבא לבית גדול ומהורר מאוד שמעולם לא ראה כפיו. הבית היה מלא מפה לפה באנשים אשר הכרת פניהם ענתה בהם שגדולי תורה הם, ושמע שכולם אומרים בפיח מהול בשמחה גדולה: 'נתקף ידרוש לנו רבנו הקדוש בסודות התורה!'

לנגד עיניו נכנס הבעל שם טוב הקדוש לאולם, והתחיל לדרוש בסודות הקבלה בענין המקוה, ולנגדו עמד איש רך בשנים וסתר את דבריו, כששאל לשמו, אמרו לו, שהוא האריז"ל. כך נמשך הלפפול זמן רב, עד שמעם איך האריז"ל הודה לדברי הבעל שם טוב והסכים עמו. בתוך כך הקיץ רבי נחמן משנתו, ותכף פנה אליו הבעל שם טוב ואמר לו למול הנוכחים: 'נחמן, אני לקחתי אותך לעד בדבר הזה שתעיד עם מי הדין, האם לא הודה לי האריז"ל?'

משקאות בלי שלם ושוברים את הרהיטים ואת החלונות.

לא זו אף זו: לפני שעה קלה ביקר כאן בנו של הכומר המקומי, שבשונה מאביו השאנן יהודים הרי הוא אוהבם ומחבבם, והוא סיפר לה שבשעה זו ממש יושבים בריונים וגברתנים בביתו של הכומר ומתעיצים כיצד יוכלו לערוך פוגרום ביהודי הסביבה ולגזול את רכושם.

עוד באותו לילה, כצויו של רבי זושא, מהה הפונדקאי יחד עם בני משפחתו וברחו על נפשם לעיר ברודי. שם נהג כעצתו של הרבי רבי זושא, קיבל את הצעת המסחר הראשונה שבאה לפניו, וממנה התעשר מאוד, כברכת הרבי.

עד סוף ימיו היה יהודי זה מספר הצדיקים, והיה שומר בקפדנות על הוראת רבי זושא שלא לדבר בשבת דיבורים של חול.

שתיקה יפה

היו צדיקים שהפליגו מאוד בחומרת האיסור שלא לדבר דיבורי חול בשבת, עד שגזרו על עצמם שלא לשוחח עם אנשים כלל בכל יום השבת, כדי שלא יבואו להכשל חלילה.

כך מסופר על הרב הקדוש רבי משה יחיאל הלוי מאוזרוב זיע"ע בעל 'אש דת', שבשבתות ובחגים היה נזהר מדיבורים בעניני חולין ולא היה משוחח כלל עם בני אדם - מנהג אותו קיבל על עצמו בעת שאלמו לו ארבעים שנה.

פעם בחג הסוכות, הסב לשלחנו אורח שהגיע ממוץ לארץ. פתח הרבי באמצע הסעודה ואמר לו: 'איני מדבר ביום טוב. אמנם לכבוד המצוה של הכנסת אורחים מנמיע דבר תורה', ודיבר בקיצור מעניני היום.

ובשבת קודש ברוב שעות היום הסתגר בחדרו ואיש לא בא בסודותיו. (בלבנת אש ח"ב עמ' רלו)

ומסופר על הגאון החסיד רבי ישראל יסן קופרשטוק זצ"ל 'הדיין ממאקובא' בעל 'עני בן פחמא', שכאשר ישבו אצלו בשולחן שבת והחלו לדבר דברי חול נענה ואמר:

'בני, יטימנהו בחול' (שמות ב יב), דברים אלו תשאירו ליום חול."

(בישישים חכמה' עמ' רפא) איסור זה נוהג בכל יום השבת, אמנם קפידה מיוחדת יש בשעת עריכת השלחן בשבת שלא לדבר דיבורי חול, כיון שסעודת השבת היא כשיבה על שולחן של מקום. מסופר שפעם השתוללה מגיפה קשה בגבול גליציה והפילה חללים הרבה, והיה הרב הקדוש רבי ישראל מוויזניץ זיע"ע בעל 'אהבת ישראל' מתעניין בכל עת במצב המגיפה.

באחד הבקרים, בעת שיצא מביתו להתפלל תפילת שחרית, עצר ליד מפתן הדלת ושאל את מקורביו

מה נשמע עם המגיפה. השיבוהו שהמצב בכי רע והרבה נשים יולדים מתים בכל יום ואין איתנו יודע עד מה.

מיד נכנס האהבת ישראל' לביתו, הוריד את הגארטל' וציוה על משמשו, הרב החסיד ר' קלמן זינגר ז"ל, שילבש את הגארטל, ישב על כסאו ויהיה רבי במקומו. תמה ר' קלמן: 'וכי לא מצא הרבי אדם אחר לעשות ממנו צחוק, רק ממני?'

שמע הרבי, קרא למשמש השני, ר' חיים, ואמר לו שישב על כסאו ויהיה רבי תחתיו.

למשך ר' חיים את הגארטל, כאשר המקורבים וכל הנוכחים שם אינם מבינים את פשר הדברים.

פתח האהבת ישראל' ואמר בלשון קודש:

'בעת עריכת השולחן, כשאני יושב על כסאי כרבי ואילו ר' חיים עומד ומשמש כגבאי, ור' חיים ממהס את הקהל ומבקש שיהיה שקט, כולם מזולזלים בהוראתו כי אינם מחשיבים אותו.

אבל אם ר' חיים הוא הרבי ואני הוא זה שמבקש שיהיה שקט, בודאי כולם יצייתו לי.

לכן אני אומר שיהיה שקט...'

לא חלפו ימים רבים והמגיפה נעצרה בפתע פתאום. (טבות זכרונות' עמ' קכד)

לדבר בם

כאמור, את האיסור לדבר דיבורי חול ביום השבת למדו חכמינו מהפסוק 'ממצוא חפצך ודבר דבר' שבספר ישעיה' (נח ג), ובפסוק שלאחריו נאמר 'או תתענג על ה' והרכבתך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה' דיבר'.

מסיום הכתוב 'כי פי ה' דיבר' למדו כ"ק מרן אדמו"ר רבי דוד-חי אביחצירא שליט"א, שהדיבורים הקדושים והטהורים, דיבורים של 'כי פי ה' דיבר', הם מתנה שמעניקה השבת ליהודי, והיינו שעל ידה זוכה האדם לפתיחת פי ה', בדיבורים קדושים וטהורים.

וכך כתוב בספר 'יצירה' (פ"ד מ"א), שיום השבת מכוון כנגד הפה, ובזוהר הקדוש (ח"ג רא): מצאנו שבערב שבת נבראו פי הארץ, פי הבאר ופי האתון. אמנם בשעה שהתקדש יום השבת, התעלה והתרומם פי ה' השולט על הכל.

רמז לכך הביא הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן מלובלין זיע"ע בספרו 'פרי צדיק' (פר' שלח אות ה) מלשון הכתוב 'ממצוא חפצך ודבר דבר', שלא נכתב 'ומדבר דבר' בלשון והיות מדבור בלתי ראוי כמו בלשון של 'ממצוא חפצך', אלא כתוב 'ודבר דבר' לשון צווי, שמשמע שיש לדבר דיבורים אחרים, והרי זה כתוצאה מפתחת פי ה' בשבת, אז ניתן בנו הכח לדבר דיבורים קדושים.



מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברזלורה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות
מדוני בית המדרש להוראה היינות 'באר ישראל'
בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א



מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

טעה ואמר ברכה הראשונה שלאחר ההפטר

התורה, והש"א והמגן גבורים (ס"ק ב) מצדדים כדבריו, אך כתב שלמעשה קשה לסמוך על זה לחזור ולברך עוד ברכה של אשר בחר בנו, אחרי שהרבה אחרונים העתיקו דברי הבאר שבע להלכה שדי במה שכבר בירך אשר נתן לנו, הלא המה המגן אברהם והפרי מגדים ועוד.

בכף החיים חולק על האשל אברהם מבוטשאש, שהגם שבברכת התורה לדעת הבאר שבע והמגן אברהם אין חילוק בין הברכות, ולכן גם אם היפך הברכות בדיעבד שרי, אבל הברכה שנתקנה לפני ההפטר ככוונה נתקנה להיאמר לפניו שכן 'מזכיר בה מענין התורה שכבר קרא, ומענין הנביאים שרוצה לקרות' (הבהור בתורה ובמשנה עבדו, ובש"א עמו, ובנביאי האמת וצדק), ולכן אם בירך ברכה שלאחריה 'צור כל העולמים', יברך גם ברכה שלפניו 'אשר בחר בנביאים טובים' קודם להפטר. אלא שברכת 'צור כל העולמים' לא יברך שוב לאחר ההפטר, כיון שכבר בירך אותה קודם ההפטר, ואין בה הקפדה שתאמר דווקא אחר ההפטר.

מדוע אין פותחים בברוך

והנה לדעת הכף החיים שאחר ההפטר לא יברך צור כל העולמים ויתחיל בברכת רחם על ציון, לכאורה צריך להקדים לפתוח בברוך בברכת 'רחם על ציון' שהרי כל הטעם שרחם על ציון אינה פותחת בברוך משום שהיא סמוכה לברכת צור כל העולמים, ואם יפתח בה הרי לכאורה צריך לפתוח בברוך, אמנם מסתימת כף החיים שלא הזהיר על כך נראה שאין לפתוח בברכה, ונראה הטעם משום שאין משנים מנוסח שתיקנו חכמים לברכות, ונמצא שלא זכה לפתוח בברוך כעיקר הדין הראוי לברכה שאינה סמוכה לחברתה, אלא שיש לדון שמה

המשך בעמ"ג

ראובן שהתכבד בעליה לקריאת המפטיר וההפטר, נעמד לברך את הברכה הראשונה של ההפטר 'אשר בחר בנביאים טובים', אך במקום זאת טעה ואמר את הברכה הראשונה שלאחר ההפטר, ברכת 'צור כל העולמים', כיצד יעשה עתה. תשובה:

זכר קודם שסיים הברכה

אם אחר שפתח בברכת 'צור כל העולמים', קודם שסיים כל הברכה בהזכרת השם, זכר שטעה בברכה, יתקן ויאמר מיד נוסח ברכה הראשונה של 'אשר בחר בנביאים טובים', וכמבואר בשולחן ערוך (סימן נט סעיף ב) לענין ברכת יוצר אור: 'אם טעה ואמר אשר בדברו מעריב ערבים וזכר מיד ואמר: יוצר אור, וגם סיים יוצר המאורות, יצא.

זכר לאחר שסיים הברכה

אם כבר סיים, כתב בכף החיים (סימן רפד ס"ק ב) בשם האשל אברהם מבוטשאש שיברך לאחר ההפטר הברכה שלפניה, שהיא ברכת 'אשר בחר' במקום ברכת 'צור כל העולמים' שכבר בירכה קודם קריאת ההפטר, כמו בברכת התורה שכתב המג"א (ס"י קלט סק"ה ה"ד במשנב"ב שם סקט"ו) בשם הבאר שבע (ס"י לז) במי שהחליף ברכות התורה ובירך קודם ברכת התורה ברכת 'אשר נתן' שיברך אחר הקריאה ברכת 'אשר בחר', וכדין מה שהחליף את ברכות קריאת שמע זו בזו שאין בדבר קפידא.

אמנם דין זה אינו מוסכם כמו שהביא המשנ"ב בשעה"צ (שם סק"ט) דהאליה רבה (ס"י קמ סק"ג) הסכים עם המהרי"ל (מנהגים, קריאת התורה סק"ג) דיש סדר לברכות

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

קריאת ספרי מסחר והשקעה בשבת

ברשותי כמה ספרים על השקעה בשוק ההון ומסחר במניות. האם מותר לקרוא בספרים אלו בשבת? והאם הספר נחשב מוקצה?

ת. ספרי מסחר והשקעה אסורים בקריאה בשבת, והינם מוקצים ואסורים בטלטול.¹

1 בשו"ע (אורח"י ש"ס ס"א) 'שטרי הדיניות היינו שטרי חובות והשבונות ואגרות של שאלות שלום אסור לקרותם, ואפילו לעיין בהם בלא קריאה אסור'. ובמשנה ברורה (ס"ק נא) הביא הטעם לפי שזה בכלל 'ממצוא חפצין'. וספרי מסחר שכל מטרתם הוא בשביל מסחר ועסקים הרי אין להן שטרי הדיניות גדולים מאלו. וכיון שהקריאה בספרים אלו אסורה בשבת הרי הם אסורים אף בטלטול, וכמו שהביא המשנה ברורה (שם ס"ק טו) שכל שאסור לקרותו בשבת אסור לטלטלו.

2 כדן כוס של פרקים שיש בהידוקה איסור דרבנן וכמ"ש הרמ"א (אורח"י ש"ס ס"ז) שאין להחזיר באופן רפוי דבר שדרכו בתקיעה. שו"ת אמרי יושר (ח"א ס"י רב), אשל אברהם (מה"ת ס"י ש"ג), ולענין טלטולם ראה בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק טו פ"א) שהדבר תלוי בסוג הקלוקל, אם הוא קלוקל שהוא עצמו יכול לתקנם מבלי להזיק למומחה הרי הם אסורים בטלטול, ואם תיקונם דורש עבודת מומחה מותר לטלטלם.

3 ראה בספר אורחות שבת (ח"א פ"ח ע"ב רפח) שכתב להבחין בין סוגי המשקפיים, אם העדשה

להחזיר עדשה למשקפיים

בליל שבת יצאה העדשה ממשקפיים לבני, יש לו מספר מאוד גבוה והוא אינו מסתדר ללא משקפיים, האם מותר להחזיר את העדשה בשבת?

ת. אסור להחזיר עדשה ממשקפיים בשבת, משום איסור בנין בכלים². במקום הצורך יש להבחין בזה בין סוגי המשקפיים, במשקפיים עם ברגים שהעדשה נפלה בגלל שהבורג השתחרר אין להקל בזה, אולם כאשר נפלה העדשה ממשקפי פלסטיק שהתרחבו, אפשר להקל בחיבור רפוי³.

הנרות והיא מתהלכת בעדוני יהודי והשמחה ומתפשטת ומתרחבת מתוך הנאת האורה, מפני שהיא חתיכת אור חצובה מאור השכל, וזמן הטעם הזה נמשכת אחר האור שהוא מינה, אף על פי שהוא אור גופני והנשמה אור רוחני זך ופשוט. ועל כן המשילה שלמה המלך ע"ה לנר הוא שאמר (מש"ל כ"ד) נר ה' נשמת אדם' עכ"ל. וכתב על זה 'הרי לך שהנשמה יש לה הנאה מן האור, ואל תתמה על זה כי גם מן הריח מצויה הנשמה הננית בעודה שוכנת בגוף וכמ"ש רז"ל איזה דבר שהנשמה הננית בו זה הריח, והטעם מפני שהריח הוא רוחני ולכן מגיע ממנו הנאה לנפש שהיא רוחנית, וכ"ש האור שהוא יותר דק ורוחני מן הריח וכי' אך טוב להדליק נר תוך ר"ב חודש בבית הכנסת למנוחת הנפטר וכן בכל שנה ביום יארציט' וכו'. וראה שם שהאריך הרבה בביאור הדבר. וראה עוד בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סימן טו) שכתב שבדאי מנהגם של ישראל תורה שלמה היא, ובעלי תורת הח"ן קושרים כתרין ומפליגים בגודל קדושת נרות של מצוה ונר נשמה שמדליקין עליו נשמת המת בכלל, עד שאמרו

הדלקת נר נשמה ביום טוב

כפי שנהוג, בכל ערב יום טוב שאומרים 'יזכור' אני מדליק נר נשמה לעילוי נשמה, ביום טוב האחרון שכחתי להדליק בערב יום טוב, האם אפשר להדליק את הנר ביום טוב עצמו?

ת. הדלקת נר היא טובה גדולה לנשמת המת⁴, אך מכל מקום לא ידליקנו ביום טוב אלא בערב יום טוב. אם שכח להדליק בערב יום טוב והוא מצטער מכך, ידליקנו בבית הכנסת לכבוד התפילה ליד עמוד הש"ץ, והיינו באופן המותר ביום טוב על ידי העברת אש ולא הדלקה ממש⁵.

המשך בעמ"ג ב'

שאלו היינו זוכים לרוח הקודש היינו מבינים ומשיגים הרבה דברי תעניות ע"י הדלקת נר של מצוה מתנבא כנביא עפ"י ה'. 5 בשו"ע (אורח"י תמיד ס"ה) 'נר של בטלה דהיינו מצוה, כי נר של מצוה מתנבא כנביא עפ"י ה'. 6 בס"ד כתב שאפילו אם מדליקו לאיזה צורך אסור להדליקו כל שאינו מדליק לכבוד ה"י או לצורך גופו. והנה האליה רבה (אורח"י ס"י קלב, ד"י קדיש אות ז) כתב וז"ל: 'זכבת בתשובות נחלת שבעה (ס"י עג) בשם זקני הגאון מהרא"ש שפירא ז"ל דין לענין הדלקת נר של כבוד המת אין הרגל מבטל, ואפילו כשמת מדליקין הנר, מיהו בחדר שאוכלין כולם שם אף שמת המת שם אין להדליק ביום טוב, שמה מתוך כך יבא לידו הספק, ויש להדליק בבית הכנסת או באחד מחדרי הבית שאין אוכלים שם'. וכן העתיקו השערי תשובה (סי' תמ"ח סק"א). והרי מבואר בדבריהם שמתור להדליק את הנר בי"ט ואין זה חשוב כנר של בטלה. אמנם הפרי מגדים (סי' קלב משו"ס סק"ב) הקשה על זה שאין זה הדלקה לצורך כיון שעושה זאת רק לכבוד המת, וכתב שאין להחזיר להדליק נר על מת בי"ט רק

לחם חלבי שנאפה ללא היכר

לכבוד חג השבועות הכנתי בצק חלבי, ותכננתי לקלוע ממנו לחמניות בצורה שונה מהרגיל, כמבואר בשו"ע. אולם בשעת מעשה שכחתי מך, קלעתי את הלחמניות כרגיל ואפית. האם באפשרותי לסמן את הלחמניות כעת, באמצעות תחזית קיסם עם פתקית 'חלבי' וכדומה?

ת. שגג ואפה לחם חלבי ללא היכר, הלחם אסור באכילה.⁶

הזרת בכיסוי סירים בשבת כשיש על הפלטה סיר של בשר בחלב של גוי

בשבת הקרובה אנחנו עומדים להתארח אצל סבתא רבא שלנו. בביתה מתגוררת גם עובדת זרה גויה, שמבשלת לעצמה בסיר נפרד. בפעם הקודמת בה התארחנו אצלה העובדת הייתה הודית צמחוני, והרב הורה לנו להיזהר רק שהסיר שלה לא יהיה בסירים אחרים, ולהקפיד שהקדרות יהיו יבשות מבחוץ. בינתיים החלפה העובדת וכתת יש שם עובדת ממזרח אירופה. ביום שיש ראיתי שהיא בישלה לעצמה תבשיל בשרי בחמאה. כעת, לפני שבת, היא הניחה את

הסיר על הפלטה כדי שיהיה לה אוכל חם בשבת. האם די בהקפדה על הוראות הרב הקודמות כדי להימנע מבעיות בכשרות או שיש בדברים נוספים שיש להזהר?

ת. אם יש בסיר תבשיל בשר בחלב ממש, יש להיזהר לא לכסות את הקדירה שעל הפלטה במגבת או שמיכה.⁷ אולם אם התבשיל הוא בשרי ורק בושל בכלי עם בליעות חלבי, אין צורך להחמיר בכך.⁸

שוקולד פרווה שהומס בסיר בשרי לעוגה חלבית

המסתי שוקולד פרווה בתוך סיר בשרי נקי, ולאחר מכן רציתי להשתמש בשוקולד לציפוי או מריחה על גבי עוגה חלבית, האם יש בכך חשש של בשר בחלב, או שמכיון שהשוקולד עצמו פרווה מותר למורחו על עוגה חלבית?

ת. א. אם הסיר הוא 'בן יומו', הדיינו שהתבשל בו מאכל בשרי בתוך כ"ד שעות, אסור למרוח את השוקולד על העוגה החלבית,⁹ ולבני ספרד אפשר להקל.¹⁰ ב. אולם אם הסיר 'אינו בן יומו' שלא התבשל בו מאכל בשרי בתוך כ"ד שעות אפשר למרוח את השוקולד על העוגה.¹¹

לגדל דגי נוי ובעלי חיים טמאים

האם מותר לגדל בבית בעלי חיים טמאים, כגון דגי נוי טמאים, או ארנבות ותוכים וכדומה, או שיש בכך איסור?

ת. דגי נוי וכן בעלי חיים שלא נוהגים אצלם, אפשר לגדל בבית.¹²

ספק אם עישר כספים

בחסדי ה' יש לי הכנסות קבועות מדי חודש, ואני משתדל להפריש מהן מעשר כספים כראוי. אולם אירע שלעתיים, מתוך טרדות היום יום, שכחתי להפריש את המעשר. במקרים שבהם הייתי בטוח שלא הפרשתי ערכתי מיד חשבון והשלמתי את הסכום החסר. אלא שכעת התעורר אצלי ספק לגבי חלק מההכנסות שאינני זוכר אם כבר הפרשתי מהן מעשר או לא. האם עלי להפריש שוב מספק שמא עדיין לא עישרתי, או שמא אין חיוב להפריש כאשר הדבר מוטל בספק?

ת. כאשר יש ספק אם כבר הופרש מעשר כספים אין חובה להפריש שוב מספק, לפי שכתבו הפוסקים שמעשר כספים הוא מדרבנן או ממנהג, וא"כ ספיקא דרבנן לקולא.¹³ ומכל

המבשר מיד כללי ופעם שניה מהכלי למאכל אסור, וכן כתב המהרש"ל לחמירי וכדבריו נקט הש"ך. אך שגם חומרא זו היא רק אם גם הבשר מקודם נצל בלי מים כמו ג' נ"ט. דעת (בפתי"ש שם ס"ב), כגון שצלה דגים בכלי שצלו בו בשר, אבל אם צלה דגים בקדרה שמקודם בישל בה בשר מותר, כיון שטעם הבשר נבלע בכלי ע"י בישול חשבו מעיקרא כמו ג' נ"ט. ולמעשה במקום הצורך גם באופן זה יש להקל כדעת הרבה ראשונים שאין לחלק בזה אלא גם בצלול יש להתייר משום נ"ט בר נ"ט, וגם ברמ"א, בנצמע חילוק זה וכן כתב החכמת אדם, וכן כתב הבית יוסף (שם) שדעת הרשב"א (הנה"א ב"ד ס"ד פ"ו, בקצור פ"ה ה"ר מן ד"ה דגים שעלו) שאין לחלק בין צלול לתבשיל, וכן נראה מדברי רמב"ה (סי' אלף קטו) שכתב המרדכי (חולין סי' תשי), וכן נראה ממש' בהגהות אשר"י (סי' טט) וכדבריהם פסק הב"ח להלכה.

11 אם אינו בן יומו מבישול הבשר או החלב (והסרי נקי לגמרי) מותר אפילו לכתחילה לערבן עם בשר או החלב (רמ"א שם), והמהרש"ל לחמירי (ראה סי' ט"ז שם סק"ד), ויש שכתבו שבקדירה שאינה בת יומא מותר לבשל אפילו לכתחילה על דעת לערב במין הנגדי, ל"ד בכף החיים (סי' פ"ג סק"ג) בשם שו"ת בית דוד (סי' פ"ג סק"ג) שצ"ע שיש שני היתרים נ"ט בר נ"ט ונותן טעם לפגם, וכן כתב בנן איש חי (פרשת שלח סק"ג). אמנם החכמת אדם (כלל מד ס"ב) נקט הלכה שאין להקל אלא לשכבר נתבשלו, אך כתב שמשאין לו כלי אחר ואין לו לשאול כלים מאחרים, דינו כדריעה, ובמהרש"ם (י"ד סי' צ"ג) כתב דטוב ליהדר לכתחילה, וגם הנה איש חי כתב דהחמיר תבא עליו ברכה.

12 במסכת שביעית (פ"ו מ"ג): שאין עושין סחורות נבבולות וטרפות שקצים ורמשים. כלומר, על פי הדברות האסורים באכילה מן התורה, לא על פי המכרם ולא לקנותם, ואף על פי שאינו מתכוון לעשות בהם איסור, שהרי דאי אינו חפץ לאכלם, אף על פי כן אסור לסחור בהם. ולפיכך אסור לאיש מירשאל לסחור בחזירים או בדגים טמאים וכיוצא בזה, אף על פי שמקדיש שלא למכרם אלא לגוים, ויש אומרים שאיסור זה הוא מן התורה, וכן דעת הרבה ראשונים (התוספות והרא"ש והמקד"ק יוסף ואור וזו"ע ועוד). אולם אין איסור סחורה בדברים האסורים אלא בדברים העומדים לאכילה, כמו בשר נבלה וטרפיה וכדומה, אבל דבר שאינו עומד לאכילה, מותר לסחור בו, ולפיכך מותר לסחור בוססים וחמורים וכדומה, שהרי דבר כלל אינם מיועדים לאכילה אלא לצרכים אחרים, ופסק הרשב"א בתשובה (סימן טפ"ט) שמתור לסחור בעורות של בעלי חיים

והמחתה תחת קדירה שלהם בא לידי בישול בשר בחלב'. ובסוף דבריו כתב הרמ"א שבדיעבד אין לחוש לכל זה, ואף לכתחילה אין בזה אלא חומרות בעלמא והמקל לא הפסיד. וראה בש"ך (סי' י"ח) שכתב שאין העולם נוהרים בכך כלל. ובפליתי (סי' ק"ג) ביאר הטעם לפי שאין זה דרך בישול שאסרה תורה כאשר מבשל רק את מה שכבר בלוע בכלי, וכן כתבו הפרי מגדים (שפ"ד סי' ק"ח) והערוך השולחן (סל"א). ובשו"ת חתם סופר (י"ד סי' צ"ג) כתב לפי שאין זה ודאי שבישול העכו"ם בכלי זה חלב מעולם, ואף אם בישל שמא אין זה בן יומו. ובפרט בנידון דידן שזה רק בישול אחר בישול יש יותר להקל.

9 אופן זה לא גדר נ"ט בר נ"ט היתריא, הדיינו כן מאכל פרווה שהתבשל בסיר בשרי או חלבי, שהמאכל אינו מקבל טעם ראשון מהבשר או החלב עצמו אלא רק טעם שני שהוא הטעם הנתפס בכלי, ומקורו בגמרא (חולין ק"א) דגם שעלו בקערה, רב אמר אסור לאכלן בכותח, ושמואל אמר מותר לאוכלן בכותח. רב אמר אסור נותן טעם הוא, ושמואל אמר מותר נותן טעם בר נותן טעם הוא, ודינו מבואר בשו"ע (י"ד סי' צ"ה ס"א). והנה לענין לכתחילה, אסור לבשל פרווה בקדירה בת יומא על מנת לערב אחר"כ במין הנגדי כמש"ש הש"ך (שם סק"ג), שגם השו"ע אסור לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה, ולכן לכתחילה אסור להמיס את השוקולד בסיר בשרי בן יומו על דעת למרוח על עוגה חלבית, וכ"כ המנחת כהן (י"א פ"ה), פרי חדש (סק"א), הכרתי (סק"א) ועוד. וכתב בכף החיים (סק"א) שחזר בו ממש' שבדק הבית שמתור לכתחילה, מאידך בשו"ת בית יהודה (ח"ב סי' צ"ג) כתב בדעת השו"ע שמתור לכתחילה. ועל"ע ביד יהודה (פ"ה סק"ט), וראה שו"ת יביע אומר (ח"ט י"ד סי' ד) שנטה לפסוק כן למעשה. ולענין דיעבד נחלקו כלהלן.

10 כאמור לדעת הש"ך ועוד פוסקים גם לדעת השו"ע אסור לכתחילה לבשל בסיר בן יומו על דעת לערבו במין הנגדי. אך נחלקו לאחר שכבר המיט את השוקולד, לדעת השו"ע מותר מעתה לכתחילה לערבו עם חלב, ולדעת הרמ"א (שם) אין היתר אלא לענין דיעבד שכבר נתערב המאכל עם חלב מותר לאכלו, אבל לכתחילה אין לערבו עם חלב ולהתייר משום נ"ט בר נ"ט. בלי מים, כן דעת ח"ט מהראשונים שלא נאמר בהיתר שיש נ"ט בר נ"ט, אפילו לענין דיעבד, רק אם התבשלו בקדירה של בשר עם מים שבאופן זה יש ג' נ"ט בר נ"ט, הדיינו פעם אחת מהבשר לקדירה, פעם שניה מהקדירה למים ופעם שלישית מהמים למאכל. אבל אם נצלו בכלי של בשר של כאן אלא ב' נ"ט, פעם אחת

על ידי עכו"ם, והובאו דבריו בהגהות רעק"א (סי' תקד"ט ס"ה). וכן הביא הדעת תורה (סי' תקד"ט ס"ה) משו"ת אמרי אש (א"ח סי' מ), וכן כתבו הקיצור שו"ע (סי' צ"ג ס"א) והשגחה ברורה (סי' הקמח ס"ג) שאין להדליק נר על מת ביו"ט רק על ידי עכו"ם. ולכן מהר"א להדליק את הנר מערב יו"ט. אמנם אם שכח ולא הדליק מערב יו"ט כתב הביאור הלכה (סי' תקד"ט ד"ה נ"ד) שבשו"ת כתב סופר (א"ח סי' סה) התייר להדליק נר של יא"ר צ"י"ט אם לא הדליקו מערב יו"ט, וכתב שיש שידליקו בחדר שואכלים בו שמוסיף אורה בחדר, ויותר נר שידליקו בבית הכנסת ויצא מחשש נר של בטלה. [נמה שכתב שם התייר בשעת הדחק להדליק הנר אפילו כשאינו מניחו בבית הכנסת, זה רק בנר שמדליק על יא"צ של אבותיו שיש בזה מצוה משום כיבוד אב ואם, אמנם בנר שמדליק לכבוד ולע"ז צדיק אין זה שייך, ונ"מ יש להתייר כשמדליק בבית הכנסת שהוא גם לכבוד בית הכנסת. וכן כתב באר משה (ח"ג סי' ע"ה, ת"ח רכ"ט) שידליקו בחדר שאין שם אור ואז ודאי שיהנה ממנו, ומהר"א שישתדל לקרוא משהו לאור, אך מן המוכרח שידליקו בבית הכנסת, וכן מובא להתייר בשם הגר"ש אלישיב (ח"ג ב"ש"ע י"ד סי' צ"ג ס"א) 'אין לשני עיסה בחלב שמא יבוא לאכלה עם בשר, ואם של כל הפת אסור אפילו לאכלה לבדה'. אך מכל מקום מבואר שיש בשיעור שמתור ללוש חתיכות קטנות כדי אכילה בבת אחת או באופן שמשנה את צורת הפת, ובפליתי (סק"א) הביא מזקינו שאם שגג ואפה את הפת בחלב, יכול לחלקו חלק האפייה לחתיכות קטנות ולתת להרבה בעלי בתים, ואז מותר לפי שהוא כלש חתיכה קטנה המבואר בשו"ע דשרי. אך הפליתי סיים שיש שיכול לסמוך על זה דוקא כאשר יש צירופים נוספים מדוע להקל. אמנם הפרי מגדים (שפ"ד סק"א) החוות דעת (סק"א) והחכמת אדם (כלל ג' ס"ה) והחמודי דניאל (ב"ח סי' י"ב) הירד יהודה (פירוש הקצ"ר סק"ד) והשוואל ומשיב (תינא ח"ד סי' קפט) והדעת תורה (סי' א) והכתב סופר (שו"ת י"ד סי' א) והדרי"ק תשובה (סק"א) והבן איש חי (ש"ב פ"ב שלח סי' א) כתבו שאם שגג ולא עישר סימן וכבר אפה את הפת לא יועיל לו שום תקנה כדי להתייר באכילה. וראה בירושית חת"ס (ב"מ צ"א ד"ה מהו ללוש) שהביא מרוב הגאון בעל הפלא"ה שהיה קורא אתה נתר על אורבם שלשים עיסה בחלב ואופים ואחר כך עושים בה סימן, שכיון שעושה באיסור שוב אין לו היתר. ונראה מדבריו שגם כאשר אפה את העיסה על דעת לעשות בה סימן אחר האפייה הרי זה אסור, וכן כתב להדיא בגליון מהרש"א (שם סק"ג) שאין תקנה לעשות סימן אחר אפייה. אמנם בשו"ת א"א ישראל (ח"ט סי' פו) כתב שאם אפנה הלישה חשב לעשות היכר אחר האפייה, וכגון להדיק על הלחם את הכיתוב 'חלבי' וכדו' שאין

ניתן להחשיב שהברכה שאחרי הקריאה סמוכה לברכה שלפני הקריאה, ונמצא שקיים גם את עיקר הדין לפתוח בברכה.

ברכה הסמוכה לחברתה בברכות ההפטר

ונהגה בראב"ה (ח"א סימן קסח) הקשה מדוע הברכה קודם ההפטר פותחת בברוך ולא אמרין שהיא סמוכה לברכת התורה שאמר המפטר קודם לכן, וזה לשונו: 'ואה דפותחין ברוך א"י אמ"ה אשר בחר בנביאים טובים, משום דתורה לחוד ונביאים לחוד, ולא שייך למימר סמוכה לחברתה אלא היכי ששני הדברים הם מענין אחד קצת'. ולפי זה בברכת ההפטר י"ל שהברכה שקודמת והברכה לאחר ההפטר הם מענין אחד, ולכן אע"פ שאמר בינתיים ההפטר, מ"מ יש להחשיבה כסמוכה. אלא שלפ"ז קשה למה באמת ברכת צור כל העולמים פותחת בברוך, וע"כ או שאינם ענין אחד או מטעם שקריאת ההפטר בינתיים מפסקת, והדרא קושיא לדוכתה בנידון דידן איך יתחיל בברכת רחם על ציון שאינה פותחת בברוך.

ובאמת ראה מפורשת שאין הפטר בינתיים נחשבת הפסק, מברכת קריאת שמע, (ראה ברכות מו.) שברכה אחרונה שבקריאת שמע (אמת ויצ"ב בשחריה: אמת ואמונה בערבית) אינה פותחת ב'ברוך' משום שסמוכה לברכה שלפני קריאת שמע, ואע"פ שפסוקי קריאת שמע מפסיקים ביניהם, (ראה: רש"י, ברכות מו רע"ב, ד"ה 'ויש מהם'; תוס', ברכות מו ע"א, ד"ה 'כל הברכות כולן'; תוס', פסחים קד ע"ב, ד"ה 'חוץ מברכה', ועוד הרבה) ומשם למדו הראשונים, שכל הפסוקים - הן פסוקי דזמרה, הן פסוקי קריאת התורה, הן פסוקי ההפטר - אינם הפסק בין הברכות ואינם גורמים שהברכה האחרונה לא תקרא סמוכה לראשונה.

שוב ראיתי שהקשה כן בספר קושיות (לאחד מן הראשונים, אות שכו ס"ק י) שגם הקשה מדוע פותחים בברוך בברכת ההפטר, והרי היא סמוכה לברכת התורה, ויישב כהראב"ה דכיון שברכה זו על התורה, וברכה זו על הנביאים, הם שני ברכות נפרדות ואין אומרים בהם ברכה הסמוכה לחברתה.

ועוד הקשה (שם ס"ק יא): 'ואם תאמר, ברכות שלאחר ההפטר, אמאי פותחות ב'ברוך'. והלא סמוכים הם לברכה שלפני ההפטר, דפסוקים אינם קרויים הפסק. ויש לומר, משום שהיה רגילות שהיו מפטירין, ומאן דאמר הברכות הראשונות - לא היה אומר האחרונות, ומשום הכי פותחת ב'ברוך'. ע"כ, ויש בזה חידוש גדול שהיו נוהגים שאדם אחד אמר ברכת אשר בחר בנביאים ואדם אחר אמר הברכות שלאחר ההפטר. אמנם עכ"פ זכינו לדין, שבאמת אם אדם אחד אומרה, וטעה ואמר צור כל העולמים קודם ההפטר, אזי לאחר ההפטר יכול שפיר להתחיל בברכת רחם על ציון.

והרא"ה (ברכות מו, ד"ה והא דאמרין) והריטב"א (שם מו, ד"ה ויש) כתב ליישב כי הברכות שלאחר קריאת ההפטר אינן על עצם הקריאה, אלא הן ברכות השבח וההודאה ותפילה על הגאולה ומלכות בית דוד, וכיון שאינן שייכות עם הברכה שלפני קריאת ההפטר, משום כך פותחים בברוך. ורבי יהודה בר יקר (ספר פירוש התפלות והברכות, ח"ב, ברכות המגילה עמוד עא) כתב הטעם לפי שיש מהצבור שאינם אומרים את ההפטר או ח"ו מדברים בינתיים והוי הפסק, לכך הוצרכו לפתוח את הברכה האחרונה בברוך.

אמנם הראב"ה (שם) יישב שבאמת הקריאה בעצמה היא הפסק, וזה לשונו: 'וכיון דמפסיקין בהפטר חוזר ופותח בברוך צור כל העולמים, דלא הוי סמוכה לחברתה, אלא דבר חדש. ופותח בברוך אתה ה' צור כל העולמים וחיותם בא"י האל הנאמן בכל דבריו, והוי מטבע ארוך'. ולפי דבריו שפסוקי ההפטר הוי הפסק, וא"כ אם טעה ואמר ברכת צור כל העולמים קודם ההפטר, ואח"כ אמר גם אשר בחר בנביאים טובים, לאחר ההפטר מעיקר הדין היה עליו לפתוח שוב בברוך.

לשיטת האשל אברהם יוצא חובת פתיחה בברוך

ולדעת הראב"ה רבי יהודה בר יקר הרא"ה והריטב"א אכן מעיקר הדין ראויות הברכות שאחרי קריאת ההפטר לפתוח בברוך, ומעתה אם נפסוק כדעת כף החיים שאם טעה לברך לפני קריאת ההפטר ברכת 'צור כל העולמים' יברך גם את ברכת 'אשר בחר בנביאים' יצטרכו לפתוח בברכת 'רחם על ציון' והיא אינה פותחת בברוך, אך אם נפסוק כדעת האשל אברהם מבוטשאש שאין הקפדה לחזור לברך כעת 'אשר בחר בנביאים', הרי יברך ברכה זו אחרי הקריאה וברכה זו פותחת בברוך ונמצא מתקיים עיקר הדין לפתוח בברוך.

להלכה:

אם טעה המברך בברכות ההפטר והתחיל לברך לפני ההפטר ברכת 'צור עולמים' שהיא הברכה שאחריה, אם עדיין לא סיים את הברכה, יתקן לנוסח 'אשר בחר בנביאים טובים' שהיא הברכה שלפניה. ואם כבר סיים הברכה, נחלקו האחרונים אם יברך ברכת אשר בחר בנביאים לאחר ההפטר, או שיברך קודם ההפטר גם את הברכה שלפניה, ואחר ההפטר יתחיל מברכת 'רחם על ציון', אף שאינה פותחת בברוך, ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד.

מקום, ראוי ונכון להחמיר בזה אם יכולים ואפשר לתת לצדקה, כי במצות הצדקה ומעשר כספים, מצינו בדברי גדולי ישראל שהחמירו אף במקום ספק, וסמכו על כך שהקב"ה משלם שכר עושי רצונו¹⁴.

דין מאכלים שתינוק ישן מעליהם

יצאתי עם בני התינוק לערוך קנייה שבועית. הנחתי מוצרי מזון שונים בסל שמתחת העגלה, ובינתיים התינוק נרדם. האם המוצרים נחשבים כאוכל שהיה תחת מיטה, שאסור לאוכלו משום סכנה?

לכתחילה ראוי להיזהר¹⁵. אך אם שכח והניח שם מוצרים, יש להקל בזה¹⁶.

תביעת ביטוח על נזק באולם שמחות

הגעתי עם אבי שליט"א לחתונה באולם שמחות גדול, המעבר לחופה היה דרך מדרגות צרות וחשוכות ואבי מעד ונפל ושבר את ידו. האם מותר לתבוע את חברת הביטוח המבטחת את האולם?

ת. מותר לתבוע את הביטוח¹⁷.

טמאים, כגון פרות של שנים וארנבים ודובים ושועלים, משום שאין העורות מיועדים לאכילה. וראה בכף החיים (י"ד סי' קס"ה) שכתב בשם שו"ת חסד לאברהם (אלקלעי יורה דעה סימן ט) וספר זבחי צדק (שם סקמ"א) שאסור לגדל ארנבות חיים בבית כדי להוציא מהם ולדות או לשחוק או לגדלם בשביל העורות, דדוקא אותם עופות המדברים שמגדלים אותם לנוי התיירו לגדלם ולהסתחר בהם, מפני שרוב בני אדם מגדלים אותם לנוי והו"ל כסוסים, מה שאין כן הארנבות שרוב בני אדם מגדלים אותן לאכילה. אמנם בימינו בארץ ישראל שלא מצוי מי שמגדלים לצורך אכילה אלא רק לשעשוע וליופי יש מקילים. וראה מה שהעיר בזה בשו"ת שנהגו כך. וראה שו"ת נודע ביהודה (קמא י"ד סי' עג תינא י"ד סי' קצט) שכתב לענין ספק פלוגתא במעשר כספים לקולא כיון דהוי ספק ממון, ועוד דהוי ספק דרבנן וספיקו להקל, ולפ"ז הוא הדין בספר במצאות, אם עישר או לא. וכ"כ בספר כתר ראש (הנהגות מהגר"ח מוולאז'ין סי' קכד) שו"ת דברי מלכאל (ח"ו סי' א) ואת שו"ת נשמת כל ח"ו (י"ד סי' מו). ויש שכתבו שאם נהג כבר להפריש מעשר ג' פעמים, או שהפריש אפילו פעם אחת על דעת לנהוג כן לעולם, באופן זה יש לו להחמיר גם מספק כיון שדינו כספק נדר (כ"כ החת"ס י"ד סי' קה ק"ה שבת וראיתי שו"ת ישמע לבב י"ד סי' לא, שו"ת ישמע לבב י"ד סי' לא - הג"ר ישועה שפנקס חיים עובדיה) שמהנהג הוא מדאורייתא מדין נדרי מצוה. ובשו"ת נשמת כל ח"ו (להגר"ח פלאגי י"ד סי' מו) כתב בשם תשובת הרש"ם דף להסוברים שנדרי מצוה הם מדין נדר, מ"מ כיון דיש להם עיקר מן התורה אזלינן לחומרא ע"ש. אבל דעת רוב הפוסקים דדין מנהג הוא דרבנן ואפשר להקל בו ואינו חייב לעשר מספק (ברכי יוסף י"ד סי' ר"ב בשם ח"ד מקמא, שרי חמד כללים מע' המ"ם אות רטו בשם כמה אחרונים).

14 בספר כתר ראש (שם) מובא שפעם אחת הסתפק רבי חיים מוולוז'ין בדמי מעשר, והקל לעצמו שלא להפריש מחמת הספק. זמן קצר לאחר מכן טבע דלי בבאר, וכאשר ניסו להוציאו בעזרת כלי ברזל, נפל גגם הכלי לבאר. עשה רבי חיים חשבון ומצא ששווי ההפסד היה בדיוק כשיעור המעשר שנתנו מלהפריש מחמת הספק. מיד הפריש את כספו המעשר, ולאחר מכן הצליחו להעלות את הכלים מן הבאר. וכן מובא בספר מעשה איש (ח"ב) שאמר הגר"ח קנייבסקי בשם אביו הקהילות יעקב שמי שמקפיד על מעשר כספים אין למס הנכסה שליטה עליו, ופעם היה לרבי חיים ספק בענין מעשר כספים ואמר לו אביו בכל הספיקות רק תחמיר, כי מעשר אף פעם אין מפסידין רק מרוויחים. וכן כתב בשו"ת תשובות ונהגות (חלק א סימן תקס) שראוי להחמיר בספק מעשר וה' ישלם שכר כפול ומכופל.

15 במסכת פסחים (ק"ב) אמרו, אוכלים ומשקין שחתת המטה, אפילו מחופין כבלי ברזל, רוח רעה שורה עליהם. וכן הוא לדינא בשו"ע (י"ד סי' קס"ה). אמנם גם בגמרא וגם בשו"ע אימת רק שאין להניח אוכלין תחת המטה אבל לא כתוב מן דינים בדיבדב, ובפתיחו תשובה (שם סק"ה) הביא כמה אחרונים שכתבו שהדברים הנאסרים משום רוח רעה אינם אלא לכתחילה שאין ראוי לגרום לשרות רוח רעה על האוכל, אבל בדיעבד אם הגמרא אדם (כ"ל סי' ב"ב ב"ב) שכתב: וכן שמעתי שהגאון החסיד ז"ל הגאון מוולנא צוה בצונן שהניחו תחת המטה לחתוכי קטנות ולזרקה כדי שלא ימצאנה אדם עכ"ד. ובספר כתר ראש (הנהגות הגר"ח מוולאז'ין אות ט) מובא באופן אחר, ז"ל: מ"ר הגה"ה זלה"ה החמיר מאד באוכלין ומשקין שחתת המטה אפילו מה ששהה שעה קלה, אך לאחרים היקל, ע"כ. ומשם החזון איש מובא (ד"מס והנהגות החזון איש סי' פ"א) אוכלין ומשקין שחתת המטה, והיא נזרה שלא לאכלם, אמנם אמר שמעיקר הדין אין איסור. וראה בתשובות ונהגות שכתב (ח"א סי' ט) שכתב שכיון ששורש סיבת איסור זה תסום הוא ראוי להחמיר שלא להניח אוכל תחת עגלת תינוק.

16 בדברי תשובה (סי' קס"ט ק"ה) הביא כמה פוסקים שאין אסור אלא כשהאוכל מונח על ג' בקרקע ממש. ועוד הביא (שם סי' ק"ה) שלא אסור אלא במטה המיוחדת לשינה. ועוד הביא (שם סי' ק"ה) שכל דין רוח רעה באוכלים ומשקים תחת המטה תלוי במי ששורה עליו רוח רעה של שינת לילה. וכתב בתשובות ונהגות (שם) שלפי זה יש מקום להקל באוכל שהיה תחת עגלת תינוק כיון שאינו מונח בקרקע ממש, ואין זה מיטה מיוחדת לשינה, וכן אין בתינוק רוח רעה של שינת לילה וכמו שכתב בשו"ע הרב (מהדור"ט סי' ד ס"ג). וכן כתב להקל בשו"ת מנחת יצחק (שם סימן ק"ו). וכן פסקו הגרש"ז אויערבאך (הליכות שמחה פ"ג דבר הלכה אות כד), ובעל שו"ת הלי' (אמיתות ח"ג ע"מ מו) ובשו"ת משנה הלכות (ח"ב סימן ה'), ובשו"ת שרגא המאיר (ח"ג סימן ק). אמנם בתשובות ונהגות (שם) כתב שבעל נפש יחמיר על עצמו אף באופן זה.

17 הניק רשאי לתבוע מחברת הביטוח אף שעל פי התורה אין חייבים על נזיקין כאלו, כמו אדם בבור או שאר נזקי גרמא. והטעם כיון שההתחייבות של חברת הביטוח אינה מצד דין תשלומי נזיקין אלא מכוח ההתחייבות שבהסכם הפוליסה לשלם לפי הגדרת נזק בתקנות הביטוח ולפי החלטת ערכאותיה, ועבור מקרים אלו יועדה התחייבות חברת הביטוח. יש להוסיף, כי בתקנות הביטוח, הגדרת התחייבות חברת הביטוח אינה באופן שהיא תסכה את התביעות שתובעית את המבוטח, אלא ההגדרה היא שתינוק הוא בעל דין ותובע ישיר מול חברת הביטוח. עצם ההתחייבות חלה מדין עבד כנעני (ח"ב סי' ק"ה) שבעל הפוליסה משלם כסף וחברת הביטוח מתחייבת לניזק, והחוב תלוי ועומד למי יחול ומי יהיה המוטב בהתחייבות זו, וכמו שמצינו שבשטר "ממנר" שהוא שטר לכל המוציא, שמי שיוציא את השטר מתברר שאילוי התחייב המתחייב וכמוצאו בפוסקים (ח"ב סי' ס) שאין בכך חסרון של ברירה. וכלפי בעל הפוליסה יש רק חובת הדעה מצד הצדדים, אבל אינם חייבים לשלם אף בתיבה, לכן גם במקרים שהמבוטח אינו מסכים לאשר את התביעה אין כל מניעה בענין, כיון שהוא בא לתבוע את החובות הממוניות השייכות לו, ובעל הפוליסה מוטב כמו אלוטות שמחה או תחבורה ציבורית שמשלמים עבור השימוש בהם, יש לומר שחלק מהתשלום הוא גם עבור הפעלת ביטוח בשעת הצורך אם כן בעל המקום חייב לספק שירות זה שהיא האפשרות לתבוע את חברת הביטוח. שהיא חלק מההתחייבות ששירות במקום זה ולכן אינו רשאי להתנגד לתביעה זו. יש לציין, כי מנהג בני הדין להתיר לתבוע את חברת הביטוח אף ללא היתר מיוחד אף שעל פי הדין היתר ללכת לערכאות הוא רק לאחר שהתנבע על ידי תורה שלש פעמים, אולם מאחר שעל פי החוק חברת הביטוח אינה רשאית לדון בדין תורה אין צריך נגדם היתר מיוחד, ובענין זה יש להסתמך על מ"כ בספק הקדשים (סימן כ"ו ס"ב) שבאופן של אומדנא הידועה לרבים שהתנבע לא יבוא לבית דין לרוב אין צריך היתר מיוחד.

השבת שברי גזילה כשהבעלים חפצים דוקא בהם

מתכסה במפה באופן שיש בו משום אוהל בשבת

הב"ח עצמו חילק דמיירי שנשבר ממילא ושינוי דממילא לא קני ולכן יכולים לתבוע השברים, אך בקצות החשן (שנד, א) דחה דבריו ובריר דגם שינוי דממילא קונה לדידן, וכתב שם: "והוא פשוט דכולי תלמודא דשינוי קונה לדידן אפילו בשינוי דממילא".

הסמ"ע (סימן שסב, כג) כתב לתרץ שהרמב"ם איירי כאשר לגזול אין דמים אחרים לשלם ומגיע לשלם עם מטלטלין, דאז יכולים הבעלים לומר לו: "הואיל ובאת לשלם לי במטלטלין שלא כדניני שדיני במעות דוקא לפחות תן לי שברי כלי שלי שבהן ניחא לי טפי מבשאר מטלטלים!" ומבואר מדבריו שבאם יש לגזול מעות אין יכולים כלל הבעלים להכריח הגזול ליטול הכלי השבור! אמנם בביאור הגר"א דחה גם תירוץ זה וכתב שתירוץ של הסמ"ע כחומץ לשיניים כיון דקנה היאך יכול לכופו?!

וכן בט"ז כתב דאין זה מספיק דהא נמי דינא הוא שיתן לו מטלטלין כשאין לו מעות והם נחשבים במקום מעות וכמו שאין לבעלים ברירה איזה מעות יתן לו ה"נ במטלטלין".

ולפיכך חולק הט"ז ומבאר את טעם הרמב"ם במהלך אשר לפיו בכל גוונא ויכולו הבעלים להכריח הגזול לתת את השברים!

ותורף דבריו הם. דהנה תוס' דב"ק יא. מבארים טעם דאין הגזול יכול לשלם בשברים אף שלגזיקין "סובין" דינם כמעות משום דבגזילה כתיב: "אשר גזל", וכידוע גם דין דשינוי קני מקורו ממילים אלו "אשר גזל" וא"כ איפוא, למדים ממילים אלו שתי דרשות נפרדות, והנה זהו פשוט שלענין שינוי קונה זוהי זכות שהוקנתה לגזול ואם רוצה יוכל לעכב הכלי ששינה והשביח לעצמו ואם ירצה יוכל להשיבו לנגזל, ואם כן אם לענין שברים גם נאמר דהזכות ביד גזול לעכב לעצמו אזי נצטרך לומר שגם זכותו לשלם עם השברים [וכמו לענין כלי שהושבח] וזה הרי אינו נכון, דאינו יכול לשלם עם השברים! אלא ודאי דתרי דינים יש כאן לענין כלי שהושבח הברירה ביד הגזול ואילו לענין כלי שנשבר הברירה ביד הנגזל אם רוצה לא יטלנו ואם רוצה יטלנו! [ומה שפשוט להט"ז שבכלי שנשתנה הברירה ביד הגזול אם להביאו גם בזמן שהנגזל אינו רוצה ביאר בספר "פתחי חשן" (פרק ב' הערה ד) דאפשר דלמד כן מנדקטו חז"ל לשון "קנין" בשינוי והרי אין קנין בעל כרחו].

בחזון איש (ב"ק ריש סימן ד) כתב שמכך שהגזול צריך להחזיר את הגזילה ואינו יכול לשלם במטלטלין אלא דוקא במעות כדי שיהא נוח לו לקנות החפץ שאבד ממנו או שישלם לו בחפץ כזה הגזול ממנו דזה עדיף ממטבע שהרי גם במטבע גם כן עתיד לקנות כזה חפץ הרי שחזינן ש"שקדה עליו תורה לפייסו" הלכך, אם חייב לבעלים כלי שלו אף בקלקולו וזהו עדיף לו מכסף, חייב הגנב לשלם לו דכשהבעלים חביבים עליו שברי כליו קרינן בהו אשר גזל וחייב לשלם שבריו.

וא"כ איפוא היוצא מדברינו:

- א. כאשר השינוי אינו כה חזק ולמרות שנשבר שמו עליו לכו"ע מחויב הגזול להחזיר השברים.
- ב. כאשר השינוי חזק ואין שמו עליו אך נעשה ממילא אף לדעת הב"ח מחויב להחזיר השברים.
- ג. כאשר השינוי חזק ואין שמו עליו ונעשה בידיים - אזי לדעת ב"ח אינו מחויב להחזיר השברים, ואילו לדעת הט"ז וכן כתב חזון איש - בכל גוני מוטל על הגזול להחזיר השברים.
- ד. כאשר אין מעות אחרים לגזול ובא לשלם במטלטלין - לכו"ע, אף לדעת הסמ"ע עליו להחזיר השברים כבקשת הנגזל.

כשצעד יוחאי את צעדיו הראשונים בעולם התשובה סיגל לעצמו כלל קבוע "הצמד להלכה!" בכל מקום שבו ניפגש ב"חומרות" נזכר בכלל שקבע לעצמו ונצמד לדבר ההלכה הפשוטה, זאת בכדי שלא יפול ממדרגתו מרוב דקדוקים וחומרות יתירות, היה זה כאשר נדרש להחזיר את כוס הזכוכית "שלקח" פעם מבית ידידו יורם ללא רשות ובמפתיע נתגלע ביניהם ויכוח זוטא, כאשר בעוד שיוורם התעקש לקבל דוקא את הכוס בחזרה למרות היותה שבורה ובלתי ניתנת לשימוש וזאת מפאת ערכה הרגשי בעיניו, יוחאי לעומתו חפץ בכל מאודו להשאיר את הכוס או ליתר דיוק "שברי הכוס" ברשותו מסיבה אותה לא גילה לאיש! "אשלם לך ככל שתחפץ!" הצהיר יוחאי אך יורם לא חפץ בשום אופן לשמוע על הרעיון, משנוכח יוחאי לראות שבדיבורים לא תצא התועלת ובהיותו נאמן ל"כלל" שלפיו התווה את דרכו פנה אל רב השכונה שנודע במומחיותו אף בדיני ממונות ושטח בפניו את שאלתו הפשוטה:

"האם אני חייב להחזיר דוקא את שברי הכוס או שאוכל להשיב אף מעות במקומה?"

מקור הדין וטעמו

בשו"ע [סימן ש"ד סעיף ה'] כתב: "גנב כלי ושברו... אין אומרים יתן לבעלים השברים וישלם עליהם אלא הוא יטול השברים ויתן לבעלים כלי שלם או דמיו", "ואם רצו הבעלים ליטול הכלי השבור וישלם להם הפחת - שומעין להם", והנה חלקו הראשון של הסעיף מקורו בגמרא ערוכה במס' ב"ק דף יא. שם איתא "אין שמין לא לגנב ולא לגזול" והיינו שבמקרה שנשברה הגניבה אין מתירים לגנב להחזיר השברים ולהוסיף דמים עד שווי הגניבה אלא צריך לשלם דמי כל הגניבה, אמנם, חלקו השני הודן הפשטות הנדירה יותר - במקרה שהבעלים רוצים דווקא את השברים ולא דמים אחרים ואילו הגנב רוצה לעכב אותם לעצמו, לזה לא מצינו מקור בגמרא ומקורו של השו"ע הוא מדברי הרמב"ם בהלכות גזילה (ב. טו) שם אף מבאר הרמב"ם את פסקו "שזו תקנה היא לבעלים ואם לא רצו הרשות בידן".

תמיהת הפוסקים על דין זה ותירוציהם

על דברי הרמב"ם הללו תמהו גדולי הפוסקים ובראשם המגיד משנה שם, דהלא קיימא לן בכל גניבה דשינוי קונה לגנב והיינו שאם נשתנית הגניבה אצל הגנב שוב אינו צריך לשלם את הגניבה עצמה אלא את דמיה, ואם כן אף כשנשבר הכלי ודאי דמחשב שינוי ולמה יוכלו הבעלים לתבוע מהגנב את השברים והלוא הם שלו לכל דבר?

ומצינו כמה דרכים לתרץ קושיא זו וליישב את דברי הרמב"ם בדברי האחרונים אשר מהם יפרדו לכמה חילוקי דינים, המגיד משנה עצמו כתב שם (ב. טו): "ואולי מיירי ששמו עליו" ופי' הסמ"ע (ש"ד, יא) "פירוש שלא נשבר מהכלי אלא מעט ועדיין שם הראשון נשאר על גבי הכלי" והיינו שמבאר דברי הרמב"ם דווקא באופן שלא היה שינוי אך אם אכן היה שינוי אין הבעלים יכולים לתבוע דוקא השברים ומבאר בהלכה לשה דמשום הכי נקטו הרמב"ם והשו"ע ה"ל בדבריהם "כלי שבור" ולא "שברים" [כמו בחלקו הראשון של הסעיף] משום דדין זה אינו אלא בשינוי קטן שעדיין שמו עליו.

אמנם, הב"ח חולק על ישוב זה משום שאם אכן יש חילוק בין סוגי השבירות היה לו להשו"ע לפרט זאת ולא לסתום דבריו וכן בביאור הגר"א דחה לתירוץ זה משום שבב"ק צד. מוכח דהטעם דגנב אינו יכול לשלם השברים הוא מטעם שינוי ובכחש שאינו חוזר, ועל זה כתב הרמב"ם דאם רצו הבעלים ליטול הכלי השבור שומעין להם!

נ'ותקע - חסיד' כך כונה בפי החסידים, כאשר הוא נוסע להסתופף בצל רבו בשבת, הוא אינו רואה שינה לעיניו על גבי מיטה כלל, אלא נשאר הוא ללמוד בבית המדרש כל הלילה, וכשהוא מתעייף הוא נשכב ע"ג הספסל. לפעמים כדי שלא יפריע לו אור החשמל, או כשקר לו מרוח המזגן הנושבת עליו, הוא מושך את המפה שעל השולחן על גבי משענת הספסל, וכך מכסה את עצמו. ויש לברר האם אין בכך משום איסור אוהל בשבת.

תשובה:

קיי"ל (שו"ע ס' שטו ומשנ"ב ס"ק א) שאסור מדרבנן לעשות בשבת אף אוהל ארעי, ושיעורו טפח על טפח המאהיל על גובה טפח. ואף כשאין מחיצות לאוהל, אלא קירוי עליון בלבד, אם נעשה להגן משמש או מטר או זבובים ותאורה וכדו' נחשב אוהל להגן ואסור. ולכאורה א"כ בנידון דידן אם יש טפח חלל בין ראשו למפה הדבר אסור.

ואפילו כשיש פחות מטפח בין ראשו למפה, יש לדון בדבר, שהרי המקור להא שאין אוהל פחות מטפח כתב המשנ"ב בס"י שטו ס"ק לד מהרבינו חננאל שהוא נלמד מדיני אהל בטומאה, ויש מצאנו שאין ממעט מהחלל אלא דבר שנשאר שם בקביעות כגון עפר וכדו' אבל דברים שעתיד לפנותם אינם מבטלים שם אוהל כדאי' בגמ' סוכה דף ד.

ואכן במאירי (שבת דף מ"ח) הביא מחלוקת בזה לגבי הדין המובא בס"י שטו סעי' יג שכובא-כלי גדול שיש בו משקים, שאינם מגיעים עד המכסה אלא חסרים טפח, אסור לשטוח בגד על פני כל הכלי לכסותו. והביא המאירי שיש מפרשים שאם דופני הכלי גבוהים טפח אפי' אם המשקים מגיעים עד שפתו העליונה אסור לפרוס עליו את הבגד משום שנחשב לחלל טפח דאין המשקים ממעטים מחללו, ומה שבשו"ע לא סבר כן, אפשר ליישב, משום שבאופן שהשו"ע סובר שהאיסור בכובא הוא רק משום ש'נראה' כאוהל, ולא אוהל ממש, שהרי זה כיסוי כלי, (ולכן מותר אם מקצתה מגולה, שאם היה זה איסור אוהל ממש לא היה את היתר של מקצתה מגולה, דלכאור' כל שמהאיל טפח על טפח אסור אפילו אם לא מאהיל על פני כל החלל, ודלא כהתהל"ד ס"ק ה' שמשמע מדבריו שזה אכן היתר בכל אוהל, וצ"ע א"כ למה לא נתנו עצה זו בפרסית סדין ע"ג מיטה שישאיר מקצתה מגולה), וא"כ כל שהכובא מליאה ואינה חסירה טפח אור, אין זה נראה כאוהל. אבל באוהל העשוי להגן ולצל לא יהיה היתר זה, ואפילו אם אין אור טפח, כל שלמעשה הקירוי על חלל טפח, אפילו אם הוא מלא בדברים יהיה אסור משום אוהל. (וצ"ע שבלשון הרשב"א ועוד ראשונים משמע שהוא היתר כללי בכל דיני אוהל, וצ"ע א).)

תגובה למאמר בגדרי החיוב של 'החזקת בו' בזמנינו

בעניין מה שכתב הרה"ג הרב יהודה מרקסון שליט"א, לכאורה זה גם תלוי כמה הפרש במחיר בין מוכר שומר תומ"צ מאנ"ש, לבין מקום אחר שנותן בזול יותר, נ"ל שזה לפי חומש (מלגאו או מלבר?).

ועוד, לכאורה יאמר הלוקח, המוצר זהה בשני המקומות ואין הבדל באיכות, ואני מקיים 'החזקת בו' בעצמי, שאני חוסך לעצמי מאות שקלים כאשר אני קונה אצל חילוני או ישמעאלי, ובכך אוכל להיכנס לחג בהרחבה, ולקנות לילדי שגם הם שומרי תומ"צ בגדים ומתנות לקיים ושימח.

ג. אני מסתפק במה שאני נוהג, מכל רשתות המזון בעירנו, וכן המכירות השכונתיות, אף מקום אחד אינו עושה משלוחים לבית הלקוח (כמו שהיה לפני 20 שנה בכל הרשתות), וכמו שאנו רואים בהרחבות עיר אנ"ש/ות וילדיהם בהמוניהם גוררים עגלות עמוסות (וכדי בזיון). חלק מרשתות המזון גם בבעלות חרדים, ואני נאלץ להזמין ברשת חילונית או מסורתית (רמי לוי), שמביאים לי את המשלוח עד הבית (וגם זול יותר, רק צריך לעשר דמיא), האם אני נוהג כשורה? או שנדרש ממני לצאת ולקנות ולהיגרר עם עגלה, ולהעלות את הסחורה כמה קומות? האם יהיה בזה איזה מילי חסידינות לנהוג כך?

אשמח למענה
ברכת התורה ולומדיה
בכל הכבוד הראוי

תשובה:

מענה לשאלות על המאמר בגדרי חיוב והחזקת בו בזמננו:

על השאלה הראשונה: לכאורה זה גם תלוי כמה הפרש במחיר בין מוכר שומר תומ"צ מאנ"ש, לבין מקום אחר שנותן בזול יותר, נ"ל שזה לפי חומש (מלגאו או מלבר?).

ועוד, לכאורה יאמר הלוקח, המוצר זהה בשני המקומות ואין הבדל באיכות, ואני מקיים 'החזקת בו' בעצמי, שאני חוסך לעצמי מאות שקלים כאשר אני קונה אצל חילוני או ישמעאלי, ובכך אוכל להיכנס לחג בהרחבה, ולקנות לילדי שגם הם שומרי תומ"צ בגדים ומתנות לקיים ושימח.

תשובה: מטרת התשובה לא היתה למצוא מקרי היכי תמצית ו'פטרורים' שבהם אין חובה לקיים את המצוה, אלא לעורר את הלבבות - בפרט בימי ספירת העומר שבהם משתדלים לתקן ולדקדק בדברים שבין אדם לחבירו - ולהגביר את המודעות של ציבור יראי ה' למצוה חביבה ויקרה זו שהיא לכאורה חיוב מן התורה, והיא מוזנחת ומוטלת בקרן זוית ואינה ידועה לרבים, וכמה מדאיב לב

המשך בעמ' 1

תגובה על מאמר 'תוקף החלטות אסיפת דיירים'

מש"כ הרה"ג מנחם צבי זילברברג שליט"א בתחילת השאלה; ורוצים לחדש את פני הבניין בסיודים וכיורים נאים:

לכאורה זה תלוי אם מנהג המקום לטפח את הבניין מעבר לתחזוקה בסיסית, כי ברוב הבניינים באזורים חרדיים מתיישנים, לא נהוג לטפח ואפי' לא לסייד את חדר המדרגות (אא"כ יש שכן תוקפני שכופה על כולם את רצונו), ובמיוחד שרבים גם את ביתם פנימה לא מטפחים מעבר לנצרך שהרי העוה"ז פרוזדור, ולא ברמה של הזנחה, אלא או מחוסר אמצעים או מהשקפה ר'ק מה שבאמת צריך'. ולדוגמא האם שכניו של מרן הגרא"ל שטיינמן זי"ע יכלו לכפות עליו לטפח את הבנין, כאשר גם את ביתו פנימה לא סייד במשך 70 שנה.

תשובה: יפה העיר הרב השואל וע"כ ארחיב ואפרט בדינים אלו:

א. הנה בשו"ע (ח"מ קס"א סעיף א) ז"ל המחבר: בני העיר כופין זה את זה לבנות דלת ובית שער לחצר וכן כל הדברים שהחצר צריך להם צורך גדול או הדברים שנהגו בני המדינה לעשותם אבל שאר הדברים כגון ציור וכיור אינו כופה עכ"ל.

מתוך דברי המחבר נראה שגם אם ישבו רוב הבניין ויקבעו לעשות ציור וכיור, יוכל היחיד לעכב ולא יוכלו לכפות עליו לשלם.

ב. אמנם בזמננו השתנה המנהג ודברים שלא היו מקובלים בעבר נהפכו למורגלים וקבועים יותר ויותר והרי זה נהפך לדברים שנהגו בני המדינה לעשותם.

ג. ממילא נחלק את התשובה לג' קטגוריות: 1. דברים שהם הכרחיים - כגון טיח מתקלף או קירות מלוכלכים שצריכים לצובעם, בכזה אופן גם היחיד יכול לכוף את הרבים, כיוון דנהגו בני המדינה לצבוע קירות ולתקן הטיח הנקלף.

2. שינוי הקיים ולא באופן דרמטי - כגון שצבעו עד היום את הקירות בצבע לבן, ואחד השכנים מציע לצבוע בצבע שהוא יותר יפה (לטעמו), בכזה אופן הרוצה לשנות יכנס אסיפת דיירים מסודרת ושם יכריעו הרוב אם להשאיר את הצבע הישן או לשנותו לחדש.

3. תוספת שאינה מקובלת - כגון להוסיף קרמיקות על קירות הבניין או תוספת של גיגון וכדומה לזה, באופן זה גם היחיד יכול לעכב על הרבים ולא ניתן לכפותו כפי שנפסק מפורש בשו"ע "ששאר דברים כגון ציור וכיור אינו כופהו".

ד. והנה כיום צביעה בחדר מדרגות וכן הטיח הוא ממנהג שנהגו, ואפילו בבניינים ישנים מקובל היום לצבוע, ולכן ניתן לכפות את המסרב, וכבר כתב על זה בעל שבט הלוי (ח"ט סימן ש"א אות ג') ז"ל: וכתב הרמב"ם והשו"ע: וכן כל הדברים שהחצר צריך להם צורך גדול, או דברים שנהגו בני המדינה, אבל לא סיוד וציור. יראה לענ"ד בזמן הזה דהשכנים גרים ביחד בבתיים (משותפים) פשיטא דטיח וסיוד בכלל דברים הנצרכים. ונוהגים דבאופן לא מקפידים ע"ז, משא"כ תוך הבית בחדר מדרגות וכיו"ב, וכן צרכי תאורה בחדר המדרגות ובכניסת הבית וכן כיו"ב מן הדברים שבני דורנו רגילים בהם בכל המדינות עכ"ל.

ה. ויש להוסיף עוד כפי שניכר מהשואל שבקי הוא ויודע לחלק בין סוגי הבניינים, שבפרויקט יוקרה נוכל להשוות דין הוספת גיגון לדין צביעת קירות בבניינים הפשוטים, וכ"ז באופן שכל הבניינים שמסביבו אכן יש בהם גיגון (בהתאם לאותו הפרויקט היוקרתי), או אז נוכל לכפות את היחיד להשתתף בהוצאות הגיגון, ואין להתחשב בטענתו שאין להשקיע ממון על דברים שכאלו.

וכן הביא הפתחי חושן (בזיוקין פרק ט"ו הערה פ"א) עיי"ש, ומשמע מדבריו שניתן לכפות גם אם בבניין זה לא היה בעבר גיגון וכ"ש אם היה שם בעבר גיגון.

ו. ויש להוסיף עוד מה שפוסק הגר"נ נוסבויס שליט"א (קובץ הישר והטוב כרך י"ז עמוד מ"ח) שהמנהג כיום שהולכים אחרי הרוב גם בסיוד וכיור, ומוכיח מהשאלה הידועה, שבסימן קס"א (הובא בתחילת התשובה) מביא המחבר שעל ציור וכיור לא כופים היחיד, והנה בסימן קס"ג מביא הרמ"א ז"ל: לא צרכי ציבור שאינן יכולין להשוות עצמן יש להושיב כל בע"ב הנותנים מס ויקבלו עליהם שכל אחד יאמר דעתו לשם שמים וילכו אחר הרוב ואם המיעוט ימאנו הרוב יכולין לכוף אותן אפילו בדיני עכו"ם ולהוציא ממון על זה והם צריכין לתת חלקם והמסרב מלומר דעתו ע"פ החרם בטילה דעתו ואז"ל בתר רוב הנשארם האומרים דעתן (תשו' מוהר"ם ספר קנין סי' כ"ז והגמ"י פ"א דתפלה) עכ"ל. הנה מהרמ"א רואים שבכל דבר ואפי' בסיוד וכיור (שהרי הוא לא חילק) הולכים בו אחרי הרוב, ומוסיף הגר"נ את דברי החתם סופר שאם התקבל מנהג שהולכים אחרי הרוב וודאי שהרוב קובע. ופוסק הגר"נ שכיוון שהיום הדרך והמנהג בבניינים להכריע כדעת הרוב, כך ראוי לנהוג לדינא ואפי' בסיוד וכיור.

ז. וכן חשוב לדעת שרבים הבניינים ובפרט אלו שקונים מקבלנים שחותרים בחוזה שמקבלים לעניין החלטות עתיידות את התקנון המצוי לבתים משותפים (חוקי המדינה) ושם מופיע שהולכים אחרי רוב המתאספים ואין שם חילוק בין סיוד וכיור לשאר דברים ולכן בבניין שכזה לא מתחיל השאלה וגם בשאר בניינים כבר ס"ל להרבה אחרונים שהתקנון נהפך למנהג המדינה ואכ"מ.

סיכום התשובה: היום מקובל מאוד לסייד ולצבוע את חדרי המדרגות ולכן גם בבניינים ישנים ניתן לכפות להשתתף בהוצאות אלו.

וכן אם רוצים להוסיף גיגון או קרמיקות באופן שהוספה זו מקובלת בבניינים מאותה הקטגוריה (כגון ישן מול ישנים, או סטנדרט מול בניינים סטנדרט) הדין שניתן לכפות את היחיד.

ולגבי כל שינוי של סיוד קיים כגון לצבוע בצבע אחר, יאספו את הדיירים ויעשו הכרעת הרוב. וכן בבניין שחתמו על קבלת התקנון המצוי בכל דיון ואסיפה ילכו אחרי הרוב (אפי' בהוספת דברים שאינם מקובלים).

ובכל דבר שיש מנהג יעשו כהמנהג והוא אשר כתב הנשר הגדול ז"ל: בני העיר כופין זה את זה וכו' או הדברים שנהגו בני המדינה לעשותם.

ברכה
צבי מנחם זילברברג

ולראות אנשים מתוכנו שמפרנסים ומעשירים גויים או רשעים ומחללי שבתות שברובם הגדול הם רודפינו ומבקשי רעיתנו (וגם כספינו), כדי לחסוך כמה שקלים, במקום לסייע לאחינו בשרינו יראי ה' שמתפרנסים בקושי ובדוחק, ולקיים בזה כמה מצוות דאורייתא: 'החזקת בו', חסד, וצדקה (במקרים רבים) בדרך כבוד. אין ספק שיש מקרים שבהם פטור האדם ממצווה זו, אך כאמור לא זוהי מטרתנו לחפש את המקרים הללו.

וכעת לגוף השאלה: מה שהעיר השואל שתלוי גם כמה ההפרש, זה כבר נכתב במפורש בגוף התשובה, עיי"ש, ואוסיף כי לא דווקא חומש אלא גם כשההפרש הוא 10%, נראה מדברי הפוסקים שבאופן זה אין חיוב מצד החזקת בו לקנות אצל מוכר מאנ"ש. ועדיין יש לדון מדין צדקה - באופן שמצבו הכלכלי של המוכר הוא גרוע כ"כ שאפשר וצריך להחיותו מן הצדקה, אך זה כבר לא מצד 'החזקת בו' אלא מגדרי צדקה ועל כן ראוי ונכון לשאול מורה הוראה בכל מקרה ספק.

ולגבי ההערה שיקיים מצות החזקת בו בעצמו - א. לא מצינו שעני פטור מלתת צדקה. ב. כמובן שאם מדובר בלוקח שמצבו הכלכלי ירוד לעומת המוכר, א"א לחייבו מצד החזקת בו, ופשוט. תשובתנו עוסקת באדם רגיל שיש לו ב"ה כדי מחסורו בהרחבה, ובמוכר שאינו אמיד, ומתפרנס בדוחק מחנותו או עסקו. ועדיין יש את המצוה של 'או קנה מיד עמיתך', שאינה רק מצד החזקת בו, ולכן כשההפרש אינו גדול ויש לקונה אפשרות לעמוד בזה בלי קושי משמעותי, בוודאי יש ענין ומצוה להעדיף לקנות אצל יהודי שומר תורה ומצוות. וכאמור, כשיש ספק יש לעשות שאלת חכם. וזה ברור שאם הקונה דחוק והמוכר מתפרנס ברווח [כשזו ברור ומוכח ולא כשזו השערת הקונה מליבו בלבד, כמצוי בימינו] מראה מקום אני לך, למה שכתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות ח"א סי' תתה) שבוודאי אין סיבה להקדים את המוכר על חשבון הקונה, וחייד קודמין. וראה גם באהבת חסד (למרו החפץ חיים, פ"ו). כל הנידון הוא רק כלשניהם יש כדי מחייתם או כשללוקח יש יותר. ומאחר ובספרי הפוסקים לא נתברר השיעור המדוייק בזה, ראוי, כאמור, בכל מקרי ספק - לשאול מורה הוראה.

ולגבי השאלה השנייה: אני מסתפק במה שאני נוהג, מכל רשתות המזון בעירנו, וכן המכירות השכונתיות, אף מקום אחד אינו עושה משלוחים לבית הלקוח (כמו שהיה לפני 20 שנה בכל הרשתות), וכמו שאנו רואים ברחובות עיר אנ"ש/ות וילדיהם בהמוניהם גוררים עגלות עמוסות (וכדי בזיון). חלק מרשתות המזון גם בבעלות חרדים, ואני נאלץ להזמין ברשת חילונית או מסורתית (רמי לוי), שמביאים לי את המשלוח עד הבית (וגם זול יותר, רק צריך לעשר דמאי), האם אני נוהג כשורה? או שנדרש ממני לצאת ולקנות ולהיגרר עם עגלה, ולהעלות את הסחורה כמה קומות? האם יהיה בזה איזה מילי דחסידותא לנהוג כך?

תשובה: בוודאי אין חיוב לסחוב בעצמו כדי לקיים 'קנה מיד עמיתך', ויכול לקנות במקום שיש משלוחים. אם כי יש להעיר שלא בטוח כלל שיש בזה בזיון ואדרבה על כך גאוותנו ותפארתנו שאנו מפרנסים אחים משלנו, וגדולה המלאכה שמכבדת את בעליה כידוע מחז"ל (בדרים מט:), ואם תנאים ואמוראים לא חששו לכבוד למה אנו צריכים להיות יותר מכובדים מהם (ראה פסחים ק"ג). אבל נוסף שתי הסתייגויות: א. ע"פ רוב, במכירות השכונתיות או הארציות אין את המצוה של 'החזקת בו', והמארגנים מתכוונים בהחלט להרויח ו/או גם לסייע למשפחות משלנו. כך שלא על מקרים שכאלו דיברנו. ב. מי שנושא בתפקיד תורני כלשהו, והוא מוצא את עצמו זקן ואינו לפי כבודו, ללא ספק פטור מקיום המצוה שאמרנו (כשאינו במשפחתו מי שמסוגל לעשות זאת בנקל עבורו).

בנוסף, במקרה של רשתות, אכן אין מצוה של החזקת בו לקנות ברשת חרדית, שכידוע אין אף אחד מבעלי הרשתות שהוא במצב שצריך תמיכה כלכלית, ומצד 'או קנה מיד עמיתך', מסתבר שאם השואל הוא אדם שאינו קונה במקום שלא נותן שירות משלוחים, ואינו מעוניין להיגרר עם עגלה ולעלות כמה קומות, אם אין לו עסק חרדי שמבצע משלוחים יכול לקנות בעסק לא חרדי. אך נציין כי רבים מאד, אם לא רוב הציבור, אינם מקפידים לקנות דווקא במקום שיש לו שירות משלוחים, ואין להם בעיה לגרור עגלה ולהעלות סחורה כמה קומות, ואליהם נסובים דבריני.

ועל השאלה אם יש בזה מילי דחסידותא לנהוג כך, לך נא ראה ספר אהבת חסד כמה הרחיב מרן החפץ חיים זצ"ל בגודל מצוות החסד בזמננו, ולכן כל עוד שהמוכר אינו בעל פרנסה, ודאי שמן הראוי לתמוך בו ולסייעו בדרך כבוד, שלא יצטרך לפשוט רגל ולהתפרנס מן הצדקה, ברוב בושה וכלימה, ומצוה גדולה יש בזה. ועולם - חסד יבנה. אך כל זה במי שיכול, ופשוט שאינו חיוב ולכן מי שזה נבצר מאפשרותו מכל סיבה שהיא, אין לו את החיוב הזה.

ביקרא דאורייתא

ומאידך, אם נשווה את נידון דידן לההיא דכובא הנ"ל, א"כ לפי רעק"א שהביא מס' גן המלך שהאיסור הוא רק באופן שיש בחבית יין שמועיל לו האויר טפה, אבל במים שאין מועיל להם כלום האויר טפה, שרי לכסות, כי לא צריך לאוהל כלל, א"כ בנד"ד ג"כ לכאוי אין לו עניין שיהי דווקא טפה.

וזה ברור שאם רק מכסה ומליט את פניו במפה לא היה אוהל כלל, דאין כאן שם וצורת אוהל, ואנו דנים האם כשניחא ליה שיהיה ריוח בין פניו למפה, האם נחשב אוהל רק אם יש טפה, או אפילו פחות מכך, כל שיש טפה בין הספסל למפה נחשב אוהל, ואין ראשו ממעט משיעור הטפה.

אמנם יש לדון בנידון דידן מעוד כיוון, שהרי קיי"ל שאם התחיל לפרוס את האוהל מער"ש ברוחב טפה מותר להמשיך בשבת לפרוס את שאר האוהל משום שהוי רק מוסיף על אוהל ארעי, וא"כ יש לדון שהרי בנידון דידן השולחן והמפה הפרוסה עליו הוי כאוהל טפה מער"ש, וזה שמושך את המפה על גביו להגן מאור החשמל הוי רק תוספת על אוהל ארעי, ומותר.

אבל את זה יש לדחות ולומר שהרי השולחן והמפה שהוי מער"ש לא נעשו להגן, דהשולחן עשוי להשתמש מעליו ולא נעשה לשם אוהל להגן על משהו מתחתיו, וא"כ יש לדון אם טפה כזה נחשב להתחלה של אהלה שאפשר להמשיך לפרוס מחמתה.

ועוד שהרי החת"ס מאריך בתשובה שכמו שמצאו שכריכת העיגול אינה נחשבת להתחלת פריסת אוהל אף שקוטר העיגול הוא טפה, משום שלא ניכר שנעשה להאהיל, וכמו"כ בקירות מתקפלים (באופן שהם מחיצה המתרת שאסורים בפריסתם כאוהל) כותב שאפילו שהקיר הראשון שנשאר קבוע רחב יותר מטפה, לא נחשב שיש כאן תחילת מחיצה של טפה, כי צריך שיהיה ניכר שמתחילים את הטפה לשם אוהל. א"כ גם בשולחן לא ניכר שנעשה לשם האהלה.

עוד יש לדון להתיר, לפי דברי הט"ז בסעי' ז' שלדעתו פריסת מפה ע"ג שולחן כשהמפה משתלשלת מכל ארבעת הצדדים יש בזה משום אוהל, ובכ"ז הוא מתיר מפני שגוף המפה נפרסת ע"ג השולחן ואין בזה משום אוהל, ושוב שאר המפה המשתלשלת היא המשך של הפריסה המותרת, וכן בכובע שיש בשוליו רוחב טפה הוא מתיר מפני שזה המשך של הבגד הפרוס על ראשו בהיתר ואף שהשוליים עשויים להגן ולהצל מהשמש בכ"ז מותר כיון שזה המשך לבגד אחר שנפרס בהיתר, (אמנם עיין בשו"ע הרב סי' ש"א קונטרס אחרון סי"ק יב שמקשה על הט"ז ולשיטתו יחמיר בנד"ח), אבל על זה יש להשיב כמו שכותב הט"ז שם בס"ק ח' שאם נמשך ממעל ראשו שלא כדרך המתעטפים לא אומרים שהחלק הנמשך נגרר אחר החלק המותר.

העולה לדינא:

לכאורה יש להחמיר בזה אף כשאין טפה חלל בין ראשו למפה.

